

T.C.
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER

OLASI YENİ SOĞUK SAVAŞ TEHLİKESİ VE ŞANGHAY
İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ

Yüksek Lisans Tezi

Muhammed Arif BOYRAZ

135250103

Danışman: Yar. Doç. Dr. Volkan TATAR

İstanbul – 2016

T.C.
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER

OLASI YENİ SOĞUK SAVAŞ TEHLİKESİ VE ŞANGHAY
İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ

Yüksek Lisans Tezi

Muhammed Arif BOYRAZ

135250103

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Volkan TATAR

İstanbul – 2016

KABUL VE ONAY

Muhammed Arif BOYRAZ tarafından hazırlanan “ŞANGHAY İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ’NÜN YAKIN GELECEKTE KÜRESEL DÜZENE ETKİSİ VE YENİ SOĞUK SAVAŞ TEHLİKESİ” başlıklı bu çalışma, 02.03.2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Yrd. Doç. Dr. Volkan TATAR
(Danışman)

Üye: Doç. Dr. Uğur ÖZGÖKER

Üye: Yrd. Doç. Dr. Fatma Büşra GÜNAY

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Enver DURAN
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge ve şekillerin kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

YEMİN METNİ

YÜKSEK LISANS TEZİ OLARAK SUNDUĞUM “ŞANGHAY İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ’ NÜN YAKIN GELECEKTE KÜRESEL DÜZENE ETKİSİ VE SOĞUK SAVAŞ TEHLİKESİ” BAŞLIKLİ BU ÇALIŞMANIN, BİLİMSEL AHLAK VE GELENEKLERE İYİ GÜNİŞEKİLDE İTİRAFIMDANI YAZILDIĞINI, YARARLANDIĞIM ESERLERİN TAMAMININ KAYNAKLARDA GÖSTERİLDİĞİNİ VE ÇALIŞMANINI ÇİNDE KULLANILDIKLARI HER YERDE BUNLARA ATIF YAPILDIĞINI BELİRTİR VE BUNU ONURUMLA DOĞRULARIM.

25.03.2016

Muhammed Arif BOYRAZ

ONAY

Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece İstanbul Arel yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun **2** yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

25.03.2016

Muhammed Arif BOYRAZ

İÇİNDEKİLER

ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ	vii
KISALTMALAR LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
TABLolar LİSTESİ	x
HARİTALAR LİSTESİ	xi

GİRİŞ

a. Araştırmanın Problemleri	4
a.a. Araştırmanın Amacı	4
a.b. Araştırmanın Önemi	4
a.c. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları	5
b. Yöntem	5
b.a. Araştırma Modeli	5
b.b. Verilerin Toplanması	5
b.c. Verilerin Yorumlanması	5

1. BÖLÜM

BAŞLICA ULUSLARARASI KÜRESEL VE BÖLGESEL İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTLERİ

1.1. Devlet ve Uluslararası Siyasal sistem	6
1.1.1. Son Gelişmeler Işığında Devlet	6
1.1.2. Uluslararası Siyasal Sistem ve Devlet Politikalarına Etkileri	8
1.2. Uluslararası Örgütler ve Bölgeselcilik Kavramı	10
1.2.1. Bölge ve Bölgeselcilik Kavramı	10
1.2.2. Uluslararası Örgüt Kavramı	11
1.2.3. Uluslararası Örgütlerin Hukuki Nitelikleri	12
1.2.4. Başlıca Uluslararası Küresel ve Bölgesel İşbirliği Örgütleri	13

1.2.4.1. Başlıca Küresel ve Bölgesel Ekonomik İşbirliği Örgütleri	15
1.2.4.1.1. Uluslararası Para Fonu (IMF)	16
1.2.4.1.2. Avrupa Birliği (AB).....	17
1.2.4.2. Başlıca Küresel ve Bölgesel Askeri İşbirliği Örgütleri	19
1.2.4.2.1. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO).....	21
1.2.4.2.2. Karadeniz Donanma İş Birliği Görev Grubu.....	22
1.2.4.2.3. Varşova Paktı.....	24
1.2.4.3. Başlıca Küresel ve Bölgesel Siyasi İşbirliği Örgütleri	25
1.2.4.3.1. Birleşmiş Milletler (BM)	26
1.2.4.3.2. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT).....	28

2. BÖLÜM

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE ŞANGHAY İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ VE ÜYE DEVLETLERİN YAPILARI

2.1. Şanghay İşbirliği Örgütü.....	29
2.1.1. Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Tarihçesi.....	29
2.1.2. Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Yapısı	31
2.1.3. Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Amaç ve Hedefleri	36
2.1.4. Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Tarihi ve Siyasi Arka Planı	38
2.1.5. Şanghay İşbirliği Örgütü'nü Destekleyen ve Karşı Çıkan Ülkeler	41
2.1.6. Şanghay İşbirliği Örgütü'ne Üye Devletlerin Çıkar ve Ortak Paydaları ...	43
2.2. Şanghay İşbirliği Örgütü'ne Üye Devletlerin Yapıları.....	46
2.2.1. Rusya Federasyonu	46
2.2.1.1. Rusya Federasyonu'nun Askeri Yapısı	49
2.2.1.2. Rusya Federasyonu'nun Ekonomik Yapısı	55
2.2.2. Çin Halk Cumhuriyeti.....	56
2.2.2.1. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Askeri Yapısı.....	58
2.2.2.2. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Ekonomik yapısı.....	64
2.2.3. Kazakistan Cumhuriyeti.....	65
2.2.3.1. Kazakistan Cumhuriyeti'nin Askeri Yapısı	67
2.2.3.2. Kazakistan Cumhuriyeti'nin Ekonomik yapısı	68
2.2.4. Kırgızistan Cumhuriyeti.....	70
2.2.4.1. Kırgızistan Cumhuriyeti'nin Askeri Yapısı	72

2.2.4.2. Kırgızistan Cumhuriyeti'nin Ekonomik Yapısı	73
2.2.5. Tacikistan Cumhuriyeti.....	74
2.2.5.1. Tacikistan Cumhuriyeti'nin Askeri Yapısı.....	75
2.2.5.2. Tacikistan Cumhuriyeti'nin Ekonomik Yapısı.....	76
2.2.6. Özbekistan Cumhuriyeti	78
2.2.6.1. Özbekistan Cumhuriyeti'nin Askeri Yapısı	79
2.2.6.2. Özbekistan Cumhuriyeti'nin Ekonomik Yapısı	79

3. BÖLÜM

ŞANGHAY İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ' NÜN YAKIN GELECEKTE KÜRESEL DÜZENE ETKİSİ VE SOĞUK SAVAŞ TEHLİKESİ

3.1. Soğuk Savaş Sonrası Yeni Dünya Düzeni Algısı	81
3.1.1. NATO'nun 1990-2001 Arası Politikaları	83
3.1.2. Soğuk Savaş Sonrası ABD ve NATO'nun Tehdit Algısı	86
3.1.3. Soğuk Savaş Sonrası Rusya	89
3.1.3.1. Soğuk Savaş Sonrası Rusya'nın Tehdit Algısı.....	89
3.1.3.2. Rusya'nın Ukrayna Sorunu ve Turuncu Devrim	92
3.1.4. Arap Baharı'nın Doğuşu	95
3.1.4.1. ABD'nin Arap Baharı Politikası	96
3.1.4.2. Rusya Federasyonu'nun Arap Baharı Politikası	101
3.1.5. Çin Federasyonu - Doğu Türkistan ve Etnik Tehdit Sorunu	103
3.2. Şanghay İşbirliği Örgütü Gelecekte Varşova Paktı Olmaya Aday mı?.....	105
3.2.1. 1945-1990 ve 1990 Sonrası Dönemin Siyasal Sistem Açısından Karşılaştırılması .	107
3.2.2. Şanghay İşbirliği Örgütü ve Varşova Paktı Karşılaştırılması	111
3.3. ŞİÖ ve NATO'nun Öncülüğünde Yeni Soğuk Savaş Tehlikesi	114
3.4. Sonuç	118
KAYNAKÇA	120

ÖZET

ŞANGHAY İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ VE YENİ SOĞUK SAVAŞ TEHLİKESİ

Soğuk Savaş'ın 1990'ların başlarında gözle görülür biçimde sona ermesinin ardından dünyanın yeni bir şekle ve yeni bir düzene doğru evirildiği göze çarpmaktadır.

Yeni Dünya Düzeni etkisi altına girerek Batı dünyası ve onun lider gücü statüsünde bulunun Amerika Birleşik Devletleri'nin öncülüğünde şekillenen dünya, Soğuk Savaş dönemine damgasını vurmuş olan iki kutuplu sistemden de yavaş yavaş kendini soyutlamıştır. Bu yapılanma amacına uygun olarak dünyada bir düzen ve istikrarın doğmasına zemin olarak görülse de, doğru orantılı olarak düzensizliği ve istikrarsızlığı da beraberinde getirdiği gözle görülmektedir. Soğuk Savaş'ın çirkin yüzünün açığa çıkmasıyla bilinçlenen devletler, Soğuk Savaş'ın kirli havasını dağıtmak için bir yandan uluslararası karşılıklı işbirliği ve entegrasyonlar ile bir trendin içine kapılırlar da, diğer yandan yeni tehdit algılarının ortaya çıkmasına engel olamamışlardır.

Bu tez Şanghay İşbirliği Örgütü ekseninde NATO'ya karşı bir askeri evirilmenin Soğuk Savaş'a zemin hazırlayıp hazırlayamayacağı sorusuna bir cevap verebilmek için tasarlanırsa da, yeni bir Soğuk Savaş'ta dünyanın neleri kaybedip neleri göze alabileceğinin de şifrelerini barındırmaktadır.

Sonuç olarak dünyanın tekrardan böyle büyük bir felaketin eşiğine gelmesi kuşkusuz 2. Dünya Savaşı sonrası olduğu gibi dünya insanlığını tekrardan diken üstünde tutan, devlet politikalarını 25 sene önceki gibi kutuplaşan dünyaya göre revize eden ve askeri, ekonomik ve siyasi olarak yeni bir çıkılmaza sürüklenen bir yapıyı beraberinde getirecektir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Örgütler, Soğuk Savaş, Şanghay İşbirliği Örgütü, NATO, ABD, Rusya.

ABSTRACT

SHANGHAI COOPERATION ORGANIZATION AND THE NEW COLD WAR HAZARD

After the Cold War which has noticeably ended in the early 1990s, the World evolved into new form and order evidently.

The World which has fallen under the influence of the new World order that is shaped by the western World and under the leadership of United States, gradually isolating itself from the bipolar system that stigmatized to the era of Cold War. This restructuring, eventhough its purpose to bring an order and stability, one can see that it brings out disorder and instability proportionally. Governments became conscious with the horrific consequences of Cold War. With that governments, who started mutual cooperations and integrations to disperse these outcomes, could not prevent the emergence of new threat perceptions.

This thesis even though is designed to answer the question regarding military formation against NATO in the axis of The Shanghai Cooperation Organization, provides answers what the World can afford and loose in the resurgence of a new Cold War.

In conclusion if the World comes into the verge of such major disaster once again, it will bring out a new structure that undoubtedly can keep humanity on the hop like after the 2nd World War. Also such circumstances can revise the government policies according to polarized World order like the way it was 25 years ago and can drag the World into military, economical and political predicament.

Keywords: International Organizations, The Cold War, Shanghai Cooperation Organization, NATO, USA, Russia.

ÖNSÖZ

İki kutuplu sistemin ortadan kalkması ile birlikte dünyanın, Amerika Birleşik Devletleri merkezli tek bir kutbun siyasi, ekonomik ve askeri gücü ile şekillendiği algısı Soğuk Savaş döneminin kapanmasıyla birlikte günden güne artmıştır. Bu durumun siyasi, ekonomik veya askeri entegrasyonlar vasıtasıyla bir savaşa dönüşüp dönüşmeyeceğini yada bu durumun düzeliş düzelmeyeceğini yakın gelecek bizlere gösterecektir.

Bu çalışma ile Soğuk Savaş döneminin geleceğe yansımaları, Şanghay İşbirliği Örgütü ekseninde değerlendirilerek bilime katkı sağlayabilecek ve gelecekte yapılacak olan çalışmalara kaynak oluşturabilecek bir tez ortaya koyulmuştur.

Ayrıca yüksek lisansın başladığı günden itibaren eğitim sürecince dersler konusunda olduğu kadar, bu çalışmamın hazırlanmasında katkı ve yorumlarıyla tezimin şekillenmesinde büyük emeği olan ve benden yardımlarını hiç esirgemeyen, tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Volkan TATAR' a teşekkürlerimi sunarım.

İstanbul, 2016

Muhammed Arif BOYRAZ

KISALTMALAR LİSTESİ

NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ŞİÖ	: Şanghay İşbirliği Örgütü
AB	: Avrupa Birliği
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
IMF	: Uluslararası Para Fonu
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
BM	: Birleşmiş Milletler
OSCE	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
CIA	: Amerikan - Merkezi İstihbarat Teşkilatı
OPEC	: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
EUROTAM	: Avrupa Atom Enerji Topluluğu
Blackseafor	: Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu
OECD	: Organization for Economic Cooperation and Development

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Statülerine Göre Şanghay İşbirliği Örgütü'ne Üye Devletler - 2016

Şekil 2.2. Şanghay İşbirliği Örgütü Organizasyon Şeması - 2016

Şekil3.1. NATO'nun Enerji Tüketiminin Dünya Enerji Tüketimindeki Yeri - 2012

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1. Şanghay İşbirliği Örgütü Künyesi - 2016

Tablo 2.2. Rusya Federasyonu Askeri Verileri - 2016

Tablo 2.3. Rusya Federasyonu Ekonomik Göstergeleri - 2015

Tablo 2.4. Çin Halk Cumhuriyeti Askeri Verileri - 2016

Tablo 2.5. Kazakistan Cumhuriyeti Askeri Verileri - 2016

Tablo 2.6. Kırgızistan Cumhuriyeti Askeri Verileri - 2016

Tablo 2.7. Kırgızistan Cumhuriyeti Genel Ekonomik Göstergeleri - 2013

Tablo 2.8. Tacikistan Cumhuriyeti Askeri Verileri - 2016

Tablo 2.9. Tacikistan Cumhuriyeti Genel Ekonomik Göstergeleri - 2015

Tablo 2.10. Özbekistan Cumhuriyeti Genel Ekonomik Göstergeleri - 2014

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 2.1. Rusya Federasyonu'nun Dünya Haritasındaki Yeri - 2016

Harita 2.2. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dünya Haritasındaki Yeri - 2016

Harita 2.3. Kazakistan Cumhuriyeti'nin Dünya Haritasındaki Yeri - 2016

Harita 2.4. Kırgızistan Cumhuriyeti'ni Dünya Haritasındaki Yeri - 2016

Harita 2.5. Tacikistan Cumhuriyeti'nin Dünya Haritasındaki yeri - 2016

Harita 2.6. Özbekistan Cumhuriyeti'nin Dünya Haritasındaki Yeri - 2016

Harita 2.7. Varşova Paktı Ülkelerinin Dünya Haritasındaki Yeri - 1991

Harita 2.8. Şanghay İşbirliği Örgütü Ülkelerinin Dünya Haritasındaki Yeri - 2016

GİRİŞ

2. Dünya Savaşı sonrası dünya iki kutuplu bir sisteme doğru evrilmiş, Kapitalizm ve Komünizm arasında yaşanan soğuk çekişmelere sahne olmuştur. Bu sahnenin başrol oyuncularını Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, nükleer güç olmaları sebebiyle zaman zaman nükleer füzelerini açıkça tehdit olarak gösterirken, zaman zamanda casusluk faaliyetleriyle askeri alandaki teknolojilerini yakından takip altına almışlardır. İki kutuplu sistemde 'süper güç' konumunda olan bu iki devletin elinde bulunan binlerce nükleer silahın kullanılması olasılığı güvenlikle ilgili çevrelerde "kıyamet" senaryoları üretilmesine neden olmuştur (Kıbaroğlu, 2006). Soğuk savaş dönemi çekişmeleri çoğu zaman diğer dünya devletlerini diken üstünde tutmaya yetmiş, kavganın tarafı dahi olmayan ülkelerin bile iç ve dış politikalarını etkilemiştir. 1947 yılından itibaren Kapitalist ve Antikomünist ülkeler NATO çatısında birleşirken, Varşova Paktı'na tabi ülkeler ve tabi olmayan diğer Komünist ülkeler Doğu Bloğu altında birleşerek taraflarını belirlemişlerdir. Her iki tarafında yanında yer almayan ülkeler ise Bağlantısızlar Hareketi Ülkeleri olarak adlandırılmıştır.

Soğuk Savaş Döneminde çoğu zaman bu iki blok savaş tehditleri ve restleşmeleri sonrasında dünyada nükleer korkuya sebebiyet verseler de, hiçbir zaman aralarındaki gerilim sıcak bir çatışmaya dönüşmemiştir. Küba Krizi, Kore ve Yom Kippur Savaşı sırasında yaşanan gelişmelerin alevlenerek nükleer silahların kullanılabilmesi III. Dünya Savaşı'na yol açıp kıyametin eşiğine gelinmesinden korkulsa da Soğuk Savaş ortamının kendine has dengelerinin oluşması ve Sovyetler Birliği'nin zaman içinde yıkılması sonucu, bu korkularda ortadan kalkmıştır. Uluslararası ortamda yaşanan gelişmeler ve ideolojik çatışma döneminin kapanmasıyla rahatlama sürecine giren dünya devletleri kısa süre sonra en az Soğuk Savaş dönemindeki kadar ciddi, ancak niteliği farklı yeni bir tehdit ile karşı karşıya kalmışlardır (Kıbaroğlu, 2006).

Terör; 11 Eylül saldırısı sonrasında dünya devletlerinin başlıca sorunları içerisinde en üst seviyeye yükselmiştir. Terör Devletlerin iç politikalarını şekillendirmekte ve günümüz güvenlik politikalarının en üst seviyede önlem alınması gereken unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Sonuç olarak devletlerarası kurulan

ittifaklar ekonomik, siyasi, sosyal, askeri, terörizm gibi olguları ulusal çıkarlar yelpazesinde uygulamaya koyma gereksinimini iyiden iyiye artırmaktadır. Ülkelerin terörizm, ırkçılık, insan kaçakçılığı gibi durumlarda birlikteliğe gitmeleri daha yaşanılabilir bir dünya için olumlu olsa da, siyasi, ekonomik ve askeri birlikteliklerin yeni bir savaşa sebebiyet verebileceği gerçeği de akıllarda her zaman soru işareti bırakması gereken bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Rusya Federasyonu, Çin Halk Cumhuriyeti, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan'dan oluşan altı üyeli bölgesel Şanghay İşbirliği Örgütü; İran, Pakistan, Hindistan ve Moğolistan'ın gözlemci, Türkiye'nin ise diyalog ortağı statüsünde bulunduğu, gözlemci üyelerle birlikte alan olarak 37 milyon km²'lik bir coğrafi yapıyı yani Avrasya'nın %70' ini kapsadığı düşünüldüğünde NATO'ya ve Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı askeri bir yapılanmaya gitme olasılığı önemle incelenmesi gereken bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Rusya Federasyonu ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin ekonomik, ulusal güvenlik ve sınır sorunlarını en aza indirmek amacıyla tasarladığı Şanghay İşbirliği Örgütü, bugün özellikle Orta Asya'da Amerika Birleşik Devletleri tarafından uygulanan nüfuz politikaları karşısında ayrı bir direnç mekanizmasına dönüştüğü görünmektedir. Bu doğrultuda doğu ile batının, Rusya Federasyonu ile Amerika Birleşik Devletleri'nin yeniden süper güç olmak adına girişebilecekleri yeni bir Soğuk Savaş olasılığının Şanghay İşbirliği Örgütü ile gerçeklik kazabilme ihtimali bu tezinde ana fikri olarak karşımıza çıkacaktır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölge, bölgeselcilik, bölgeselleşme ve uluslararası örgüt kavramları açıklanarak, başlıca bölgesel işbirliği örgütlerinin genel durumu ele alınmıştır.

İkinci bölümde ve Şanghay İşbirliği Örgütü ve üye devletlerin yapıları incelemeye alınmıştır.

Şanghay İşbirliği Örgütü için ileriye dönük olabilecek yapısal değişimler göz önüne alınarak küresel düzene etkisi ve soğuk savaş tehlikesi incelenmiştir.

Soğuk Savaş dönemi sonrasında Sovyet tehdidinin ortadan kalkmasıyla birlikte Orta Asya Bölgesi'nde oluşan güç boşluğu, küresel aktörlerin bölgeye yönelik ilgilerinin artmasına sebep olmuştur. Yeniden yapılanma sürecine giren bölge için Amerika Birleşik Devletleri'nin Orta Asya politikasını aktif şekilde

geliştirmesi sonucu Rusya, Çin Halk Cumhuriyeti ve Amerika Birleşik Devletleri'nin bu yeni coğrafyada rekabet yarışına girmelerine zemin hazırlamıştır. Çin Halk Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu için Amerika Birleşik Devletleri'nin bölgedeki varlığı çok yönlü güvenlik tehdidi oluşturmaktadır. Bu sebepten ötürü Çin Halk Cumhuriyeti, Amerika Birleşik Devletleri'nin Orta Asya bölgesindeki etkinliğini dengelemek için uluslararası örgütleri araç olarak kullanmakta ve mevcut ortamda var olan sistemi kabullenerek kendi duruşunu ve pozisyonunu güçlü tutmaya çalışmaktadır. Diğer yandan Rusya'nın Ukrayna'daki konumuna ve nüfuzuna yönelik başta Almanya olmak üzere Avrupa Birliği ülkelerinin ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Rusya Federasyonu çıkarlarına ters düşecek konumda bulunmaları ve hareket etmeleri son dönemlerde Doğu ile Batı arasındaki gerilimi artırmakta, gerek siyasi gerekse ekonomik yaptırımlar karşısında günden güne eli zayıflayan Putin Rusya'sının buna karşılık askeri tatbikatlar dışında ileriye dönük daha gerçekçi konvansiyonel bir adım atıp atmayacağı da bir bilinmez olarak karşımıza çıkmaktadır.

11 Eylül saldırılarının ardından gerçekleşen Irak ve Afganistan işgallerinin yanı sıra yakın gelecekte Tunus'ta başlayan ve neredeyse tüm orta doğuya sıçrayan Arap Baharı sonrasında oluşan muğlak hava, Rusya Federasyonu ve Amerika Birleşik Devletleri'ni siyasi açıdan birçok kez karşı karşıya getirmiştir. Bu iki gücün ortak noktada buluşamamaları, İran, Suriye ve Rusya Federasyonu üçgeninin taviz vermez tutumları ve Amerika Birleşik Devletleri'nde Obama yönetimindeki pasif kalan Arap Baharı politikası bölgede başta kendilerini Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) olarak tanımlayan yeni terör odaklarının türemesine sebebiyet vererek bölgedeki ortamı daha da güvensiz hale getirmektedir.

Doğu ile Batı'nın içinde bulunduğu bu durum ışığında Şanghay İşbirliği Örgütü'nün; bölücülük, uyuşturucu, terör, kaçakçılık ya da sınır sorunları gibi daha bölgesel anlamlar taşıyan bir platform olmasının ötesinde, daha çok Çin Halk Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu arasındaki bu stratejik işbirliğinin küresel siyasetin değişken koşullarına ayak uyduran bir yapı haline dönüştüğü gözlenmektedir. Bu dönüşümün yakın gelecekte Batı'nın çıkarlarına ne kadar ters düşeceğini ve başta Amerika Birleşik Devletleri, Rusya Federasyonu ikilisinin bu durum karşısında ulusal çıkarları uğruna ne kadar ileri gidebilecekleri ve dünyayı ne

denli bir buhrana sürükleyecekleri tam bir muamma olarak dünya siyasetinin karşısında durmaktadır.

a. Araştırmanın Problemleri

a.a. Araştırmanın Amacı

Bu çalışma; soğuk savaşı en üst seviyede tecrübe edinmiş olan iki ülke Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya Federasyonu'nun Şanghay İşbirliği Örgütü kapsamında yeniden dünyaya bu sıkıntılı dönemi yaşatıp yaşatmayacakları konusunda öngörü amacı taşımaktadır. Nükleer güç olmaları sebebiyle büyük bir restleşmede tüm dünyanın yok olabileceği bir felaketi yaşayabileceğimiz yeni bir soğuk savaş dönemi ihtimali geçmişten günümüze yaşanan olaylar ışığında tarihin tekerrür gücüne bakıldığı zaman reddedilemeyecek kadar ciddi ve olası bir dünya gerçeği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple geçmişten günümüze Soğuk Savaş Dönemi ve sonrası incelendiğinde karşımıza çıkacak olan kodlar yakın geleceğin bizlere neler sunacağını gösterebileceği gibi dünya devletlerinin bu durum karşısında nasıl konumlanması gerektiğinin de ipuçlarını verecektir. Bu araştırmanın ana hatlarıyla taşıdığı amaç gelecek adına dünyanın yeniden böyle büyük bir buhran yaşayıp yaşamayacağını sosyal bilimlerin el verdiği ölçüde önceden kestirmektir.

a.b. Araştırmanın Önemi

Şanghay İşbirliği Örgütü, Çin Halk Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu'nun Orta Asya Bölgesi'ndeki güvenlik ve ekonomik çıkarlarını kapsayan bir enstrüman olarak görünse de, ileriye dönük bu iki devlet ve diğer üye devletlerle birlikte Orta Asya'nın dış politika faaliyetlerini sürükleyen bir lokomotif olması pek de uzak bir ihtimal gibi görünmemektedir. Bu kadar ciddi ve geniş bir coğrafyanın bu tür bir organizasyon ile birlikte hem Orta Doğu'da, hem de Orta Asya ve Batı'da değiştirebileceği dengeler açısından ne kadar önemli bir pozisyonda olduğu da ortadadır. Araştırmanın da önemi bu işbirliği örgütünün ileriye dönük dünya siyasetinde tutacağı yer ve değeriyle doğru orantılı olarak karşımıza çıkmaktadır.

a.c. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Şanghay İşbirliği Örgütü'nün tarihi kronolojik olarak ele alınıp özellikle Rusya Federasyonu ve Amerika Birleşik Devletleri'nin askeri ve siyasi arka planı Şanghay İşbirliği Örgütü'ne entegre biçimde incelenecektir. Şanghay İşbirliği Örgütü'nün şuan ki işleyişi ve misyonu göz önünde bulundurularak ileriye dönük olası yapısal değişimler incelenecektir.

b. Yöntem

b.a. Araştırma Modeli

Çalışma, ilişkisel araştırma modelinde, literatür taraması ile yapılan bir araştırma sonucu hazırlanmıştır.

b.b. Verilerin Toplanması

Verilerin elde edilmesinde; konu ile ilgili olarak yerli ve yabancı kitaplar ve makalelerden, akademik kaynaklardan, internet ortamındaki akademik kaynak tarama sitelerinden, Türkçe ve yabancı kaynaklı haber siteleri, resmi açıklamalardan, kanunlardan, tüzüklerden, kararnamelerden, kütüphane kataloglarından ve konu hakkında literatürde yer alan eserlerden istifade edilmiştir.

b.c. Verilerin Yorumlanması

Şanghay İşbirliği Örgütü ile ilgili bilgilerin incelenmesi ve yorumlanmasında nitel araştırma tekniklerinden doküman incelemesi uygulanmıştır.

1. BÖLÜM

BAŞLICA ULUSLARARASI KÜRESEL VE BÖLGESEL İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTLERİ

1.1. Devlet ve Uluslararası Siyasal sistem

1.1.1. Son Gelişmeler Işığında Devlet

Devlet konusunda pek çok tanım yapılmıştır ve yapılmaya da devam etmektedir. Bu tanımların içinde şüphesiz en benimsenmiş olanı, Georg Jellinek*'in ilk baskısı 1914 yılında yayınlanan Allgemeine Staatslehre kitabında bulunan “üç unsur teorisi” olarak ta bilinen teoriyle hayat bulan tanımdır. Bu teoriye göre devlet, insan, toprak ve egemenlik unsurlarının bir araya gelmesiyle oluşmuş bir varlık olarak tanımlanmıştır. Devlet, belirli bir toprak parçası üzerinde egemen olan belirli bir insan topluluğunun oluşturduğu bir varlıktır. Bu tanımı ortaya atan Georg Jellinek, devleti hukuki açıdan işlemiştir. Şöyle ki devletin birinci unsuru olan insan topluluğuna hukukta da millet denmektedir. Millet birbirilerine birtakım bağlarla bağlanmış olan insanlardan oluşmuş bir topluluk olduğundan, bu topluluğu bir zemin bulabilmesi şarttır. Bu durum devletin ikinci unsurunu karşımıza çıkarmaktadır. İkinci unsur olan toprak unsuruna hukukta ülke denmektedir. Ülke, belirli insan topluluğunun devamlı olarak yaşayabileceği ve egemenlik kurabileceği, belirli sınırları olan bir toprak parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Devletin üçüncü unsuru olan iktidar unsuruna hukukta egemenlik denmektedir ki, devlet için egemenlik unsuru, en üstün iktidar demektir. Bir devletin varlığından bahsedebilmek için, insan topluluğunun belirli bir ülke üzerinde en üstün iktidara sahip olması gerekir. Dolayısıyla bu iktidarın da uzunca bir süre devam etmesi gerekmektedir (Jellinek, 1914: 15-34).

* **Georg Jellinek:** 1851-1911 yılları arasında yaşamış olan Georg Jellinek, devleti hukuksal ve toplumsal boyutlarıyla incelemiştir. Alman hukuk ve siyaset felsefecisidir.

Bu üç unsur ele alındığında sonuç olarak, bir toplumun gerçek bir devlete dönüşmesi için, millet, ülke ve egemenlik unsurlarının bir araya gelmesi esastır. Bu esaslar bir araya geldiğinde her devletin bir teşkilata sahip olması kaçınılmazdır. Genel olarak devletlerin kendi teşkilatlarını yasama, yürütme ve yargı olmak üzere üçe ayırıp düzenledikleri görülmektedir ve devlet, kendi teşkilatını kendisine anayasa denen bir belge ile tespit ederek uygulamaya koymaktadır. Devletin bir diğer özelliği olan hukuki kişiliğe sahip olma özelliği, devleti hukuki düzen bakımından aynı zamanda tüzel bir kişi olarak karşımıza çıkarmaktadır. Devletin bu özellikleri devleti, hak ve borç sahibi yapabilir ve gerek uluslararası hukuk, gerek iç hukuk bakımından geçerli hukuki işlemleri her hangi bir fertmiş gibi üzerinde uygulanabilir kılmaktadır. Devletin bir diğer özelliği de devamlılık özelliğidir ve bir devletten bahsedebilmek için, belirli bir insan topluluğunun, belirli bir ülke üzerinde egemenliği devamlı olmalıdır ki, devletin devamlılık esası yerine getirilmiş olsun. Devletin devamlılığı ilkesine bağlı kalan bir ulusta, hükümet veya siyasal rejim değişikliklerinin devletin varlığı ve bütünlüğü üzerinde bir sapmaya meydan vermeyeceği gerçeğini bizlere göstermektedir.

Server Tanilli'nin Devlet ve Demokrasi kitabında belirttiği üzere;

“Devlet, bir aile, bir sendika, bir dernek, ve ya bir parti gibi insanların toplum yaşamlarında başvurdukları bir örgütlenme biçimidir. Anlaşılacağı üzere devlet her şeyden önce sosyal bir gerçekliktir ve her sosyal gerçeklik gibi tarihsel de bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır” (Tanilli, 2007: 1).

Platon ‘Devlet’ adlı yapıtında devlet kavramının doğuşunu, toplum düzeninin oluşumundaki gerekliliğe bağlayarak şöyle söyler;

“Toplumunu yapan, insanın tek başına, kendi kendine yetmemesi, başkalarını gerekmesidir... Bir insan bir eksiği için bir başkasına başvurur, başka bir eksiği içinde bir başkasına. Böylece birçok eksikler birçok insanların bir araya toplanmasına yol açar. Hepsi yardımlaşarak bir ortaklık içinde yaşarlar. İşte bu türlü yaşamaya toplumun düzeni deriz” (Platon-Eflatun, Çeviri Eyüboğlu, 2004: 369).

Günümüz çok kutuplu uluslararası siyasal sisteminde devletler; küresel sistem içinde hem sosyal bir kurum ve hem de bir aktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu aktörler; kendi kimliklerini yaratma ve yeni kimlikler için kültürel anlamları kullanıp onları harekete geçirerek, sistem ve yapıyı yeniden üretmektedirler. Kendilerini yeniden tanımlama dönüşümü, güçlü geleneksel kuralların değiştirilmesi çerçevesinde oluşturulmaktadır. Ancak bu kurallarda ısrar göstermek bu ısrar altında bir aktörün kendini tanımlaması gerçekliğini sağlayamayabilir. Küresel sistemde var olan şartların dönüşümünde, mevcut kimlikler için zorluk çıkarmak gibi yerleşme ve bölge içinde yabancı yeni kimlik alanı yaratılabilmektedir. Böylece küresel siyasal sistemin sürecinin devletlere etkisi; Avrupa Birliği'nde ortaya çıkan bölgesel politik süreçler gibi radikal bölgesel hareketler, diğer sosyal ve kültürel kuvvetler, lobcilik, etnik gruplar üzerine dayatmacılık şartlarını değiştirmek yoluyla devletsiz aktörler yani terör grupları ve alt kültür arasında yeni kimlik şekli üzerine etkili bir canlandırma olarak karşımıza çıkmaktadır (Şimşek, 2005: 9).

Anlaşılaacağı üzere günümüz uluslararası siyasal sisteminde modernite öncesi devlete göre sadece kendi toplum ve uluslarına hukuksal bir çatı olmaktan ziyade, çıkar ve amaçlarını uygulayabilmek adına politikalarını şekillendiren, diğer devletlerle siyasi, askeri, sosyal veya ekonomik anlamda işbirliği kuran, açıktan açığa yada lobi faaliyetleri vasıtası ile devlet çıkarlarını gizliden de olsa uygulamaktan geri durmayan, küresel düzenin bir aktörü olan ve aynı zamanda küresel düzen için bir enstrüman olarak görülebilen bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüz çok kutuplu uluslararası siyasal sistemi göz önüne alındığında devletlerin küresel dengeler açısından diplomasiyi ön planda tuttuğu gözlemlenmektedir. Uluslararası siyasal sistemin günümüz devlet politikalarını nasıl şekillendirdiği ve devletlerin sistemin nasıl birer parçası haline geldiği **1.1.2. Uluslararası Siyasal Sistem ve Devlet Politikalarına Etkileri** adlı başlık altında incelenecektir.

1.1.2. Uluslararası Siyasal Sistem ve Devlet Politikalarına Etkileri

Günümüz uluslararası ilişkiler alanında üzerinde çokça tartışılan ve fikir birliğine varılamayan konuların başında Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkan

uluslararası sistemin yeni yapısı gelmektedir. Sistem analizi yapan düşünce adamlarının bir kısmı Amerika Birleşik Devletleri liderliğindeki 21. yüzyıl uluslararası sisteminin tek kutuplu olduğunu belirtirken, diğer kısmı ise yeni güç dengesinin Amerika Birleşik Devletleri, Rusya Federasyonu, Çin Halk Cumhuriyeti, Hindistan, AB ve Japonya arasında oluştuğunu ve böylece sistemin çok kutuplu bir dünya düzenine dönüştüğünü ifade etmektedir. Söz konusu bu değerlendirmeler çerçevesinde, Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemin yeni yapısının hangi düzlemde dönüşüm yaşadığı uluslararası ilişkileri alanının en çok tartışılan konusu olarak karşımıza çıkmaktadır (BİLGESAM, 2010).

Uluslararası sistemin günümüz yapısını, uluslararası sistemi, kendilerine özgü tanımlanabilen davranışsal düzenlilikler ile dış çevreden ayrılan ve aralarında ilişkiler bulunan değişkenler dizisi biçiminde kavramsallaştıran Morton Kaplan'ın güç dengesi dünya sistemi teorisi bağlamında tartışacak olursak; uluslararası sistemi, temel öğelerinin belirli sınırlarla birbirinden ayrıldığı ve aralarında düzenli ve bağımlı ilişkiler bulunan devletlerin oluşturduğu bir yapı olarak tanımlamak mümkündür (Arı, 2004: 513). Söz konusu uluslararası siyasal sistem modellerini ve sisteme adapte olabilmek için devletlerin uyguladığı politikalar kısaca şu şekilde karşımıza çıkmaktadır;

- Sıkı iki kutuplu sistem: Bu modele göre iki büyük devlet, öteki devletleri yönetmektedir. Ayrıca bu sistemde uluslararası örgütlerin hiçbir gücü olmadığı gibi, tarafsız hiçbir devlet de yoktur.
- Evrensel Sistem: Bu sistemde karşılıklı tolerans ve evrensel hukuk kurallarına dayalı federal bir dünya devleti modeli öngörülmüştür.
- Hiyerarşik Sistem: Bu modelde fetih yoluyla veya demokratik yoldan oluşmuş tek bir dünya devleti bulunmaktadır.
- Birim Veto Sistemi: Bu modelde her devletin diğerlerini caydıracak nitelikte nükleer gücü vardır. Bu nedenle birim veto sistemi çok kutuplu bir görünümde (Köni, 2001).

Sonuç olarak dünya siyasal sisteminde tek kutuplu bir uluslararası yapıdan bahsedebilmemiz için, sahip olunan güç kapasitesi açısından uluslararası sistemde üstün büyük bir gücün söz konusu olması gerekmektedir. Bu güç, istek ve çıkarlarını diğer devletlere kabul ettirebilme yeteneğine sahip olmalıdır ve bu doğrultuda uluslararası politikaya yön verebilmelidir. Bunu yaparken diğer aktörlerin bu üstün gücün hareket kabiliyetini daraltmaması gereklidir. Böyle bir durumda tek kutuplu bir sistemden bahsedilebilmektedir. Ancak uluslararası siyasal sistemde ikinci bir devletten veya başka bir güçten kaynaklanan ve diğer gücün hareket kabiliyetini daraltan yeteneğe iki kutuplu, birden fazla büyük güç ya da süper güç söz konusu ise ve bunlar da birbirlerinin hareket kabiliyetini sınırlandırıyorlarsa çok kutuplu bir uluslararası sistemde söz edilebilir (Arı, 2004: 513).

1.2. Uluslararası Örgütler ve Bölgeselcilik Kavramı

1.2.1. Bölge ve Bölgeselcilik Kavramı

Bölge kavramı, Dünya'nın değişik coğrafyalarında farklı anlamlar yüklenmiş olup kimi yerlerde ekonomik sınıflandırmaya tabi tutulan bir alanı ifade ederken, kimi yerlerde siyasal bir coğrafyayı, kimi yerler de ise coğrafi bir şekillenmeyi ifade etmektedir (Sert, 2012). Sosyal bilimler açısından ise bölge, ölçütler açısından türdeş ve bütünlük taşıyan, bu ölçütler dolayısıyla çevresindeki diğer alanlardan ayırt edilebilen bir 'alan' olarak veya belli bir sorunla ilişkili özelliklerin alınıp, ilişkisiz sayılan özelliklerin ise dışarıda bırakılması ile elde edilen 'düşünsel bir ürün' olarak tanımlanmaktadır. Bir bölge, bir ya da daha fazla sayıda özellikle tanımlanabileceği gibi, belirli bir alanda yaşayan insanların tümüne yönelik kavramlarla da belirlenebilir. Bu kavram etnik, kültürel, dilsel, iklim, yönetsel, ekonomik, uluslararası politik ilişkiler ve birçok sosyal bilim olgusunda amacına uygun bir biçimde yer bulabilmiştir (Özel, 2003). Yukarıda da belirtildiği gibi bölge, etrafındakilerden ayırt edilip ayrı tutulması bakımından ya da özelliğinin daha da anlaşılabilir olması bakımından birbirlerine çok benzemese de sosyal yaşamın algısal olarak benzeştiği düşünülen coğrafyaları içine alıp bunu bir bölge gibi gösterecek bir yapı olarak karşımıza çıkabilir. Örneğin; Orta Doğu kavramı Avrupa, Asya, ve Afrika'nın birbirlerine en çok yaklaştıkları yerleri kapsayan ve birbirlerine

komşu yapıların oluşturduğu bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. Avrupa, Asya ve Afrika gibi birbirinden sosyal ve kültürel olarak apayrı üç kıtayı ortak paydada buluşturan Orta Doğu, özellikleri bakımından toplumun algısına bu isimle hitap etmesine sebep olmuştur.

Ülkeler, milli hedeflerini ulaşabilmek amacıyla geçmişten günümüze küresel enstrümanları başarılı bir biçimde kullanabilmenin yollarını aramaktadırlar. Dünya pazarlarına açılma, dünya ile bütünleşip korumacılığa dönük tüm kısıt ve engellerden sıyrılabilme fikir ve inancına öncülük eden küreselleşme aktörleri, coğrafi yakınlık avantajını kullanarak bölgelerinde, etkili, yaygın ve güçlü bir çekim alanı oluşturma gayretindedirler. Asya Pasifik bölgelerinden, Avrupa'ya kurulu, küresel ve bölgesel düzeydeki birçok örgüt, bu değişim ve dönüşümün günümüze yansıyan en doğal sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölgeselcilik kavramı; geçmişi çok eskilere dayandırılmakta ve bölgesel işbirliği çalışmalarının da teorik çerçevesini çizdiğine inanılmaktadır. Günümüz uluslararası ilişkiler literatüründe bölgeselcilik, eski ve yeni olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. 1950 ve 1960'larda bölgesel işbirliğinin boyutlarının ele alınıp, bölgesel bütünleşme hareketlerinin incelendiği çalışmalarda, bu zaman diliminde faaliyete geçen bölgesel oluşumların daha çok askeri ve ekonomik ağırlıklı olduğu ve Soğuk Savaş döneminin izlerini fazlasıyla üzerinde taşıdığı sonucu saptanmıştır. Öte yandan, Latin Amerika'daki gibi uluslararası rekabete karşı birlikte direnme ya da Afrika'daki gibi dekolonizasyon süreci ile birlikte mücadele etme mantığı çerçevesinde bazı devletler bu dönemde bölgesel işbirliği süreçlerine başvurmuştur (Musabay, 2014). Dolayısıyla bir devletin hangi bölgesel örgütte yer aldığı Soğuk Savaş'ta hangi bloğun içinde bulunduğu ile doğru orantılı olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.2.2. Uluslararası Örgüt Kavramı

Ulus, kabaca, ortak bir kültüre, geleneğe ve geçmişe ilişkin benzer düşünce, fikir ve bilinç birliğine sahip insan topluluğu olarak adlandırılmaktadır. Uluslararası örgütler terimi bünyesinde bulunan "uluslar" sözcüğü ise, daha çok ulusların bağlı bulunduğu siyasal üniteleri ve kurumları ifade etmektedir. Bu durumun sebebi Beril Dedeoğlu'na Göre; uluslararası sistemde, devletlerin birbirleriyle doğrudan ilişki kurmalarından çok, bu devletlerin temsil edilen ekonomik veya siyasal organlarının ilişkileri çok daha önem arz ettiği görünmektedir (Dedeoğlu, 1998). Tarihsel

bakımdan özellikle ülkelerarası işbirlikleri uluslararası örgüt kapsamında değerlendirildiği için, tanımların büyük bir kısmı da ülkelerin aktörlerine göre yapılmaktadır.

Bu bağlamda uluslararası örgüt; bir ya da daha fazla sayıdaki ülkenin, belirli bir alanda işbirliği yapabilmek için otonom davranış sergileyebilecekleri özgül organları oluşturarak ortaya çıkarılan yapı olarak karşımıza çıkmaktadır (Dedeoğlu, 1998).

Uluslararası bir örgüt kurma yoluna giren ve bir araya gelme arzusu taşıyan ülkelerin, aralarında uzlaştıkları belli başlı konuların bulunması gerekmektedir. İşbirliği bu uzlaşma alanları dahilinde gelişmekte ve bu ölçüde sürdürülebilirlik kazanmaktadır (Zorgbibe,1983). Charles Zorgbibe'nin söylemine dayanarak, devletlerin uluslararası yeni bir aktör oluşturabilmeleri için bir araya gelmeleri, ortak amaçları bulunması sebebi taşırken, aynı zamanda ortak sorunlarını da göz önünde bulundurmalarına zemin hazırlamaktadır. Bunun sonucu olarak işbirliği örgütleri, ortak sorun ve sıkıntıların uyum içinde çözüme kavuşması amacıyla ülkeleri işbirliğine zorlayabilecek birer lobi faaliyet alanı olarak göze çarpmaktadır. Feridun Ergin'e göre ise; sorunların çözülmesi için ortak gaye ve amaçların etrafında toplanıp bu doğrultuda hareket etme gereksinimi, ülkelerin geleneksel diplomatik ilişki yöntemlerinin ötesinde, devletlerarasındaki iletişimi sürekli hale getirecek mekanizmaya olan isteğin yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır (Ergin, 2008: 35).

1.2.3. Uluslararası Örgütlerin Hukuki Nitelikleri

Uluslararası kuruluş, en genel anlamda, iki veya daha fazla devletin aralarında yaptıkları bir antlaşma ile kurdukları ve taraf devletlerden ayrı bir hukuksal kişiliği, kendi kuruluş belgesi ve organları olan bir aktör olarak tanımlanmaktadır (Sur, 2008: 145). Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun 2003 yılında yaptığı tanıma göre, "uluslararası kuruluş" terimi, bir antlaşma veya uluslararası hukuka tabi bir belge ile kurulan ve kendine has hukuksal kişiliği bulunan kuruluşlara işaret etmektedir (ILC, 2003).

Milletlerarası hukukun varlığını açıklayan en etkili teori olan Klasik teori sayesinde, devlet yüzyıllar boyunca milletlerarası hukukun tek kişisi olarak kalmıştır.

Milletlerarası örgütlerin hukuki bir kişi olarak kabul edilmeye başlanması devletin egemenliğinin zayıflamasının sonucunda olmuştur; egemenliğin sınırlanmasının ardındaki nedenler, milletlerarası örgütlerin hukuki kişiliğe sahip olmasına da dayanak sağlamıştır. Bu durum iç hukuktan yapılacak bir benzetme ile şöyle açıklanabilir: Nasıl iç hukuk sistemlerinde, bir gerçek kişinin bir işi yapabilmesinin önündeki engelleri kaldırmak için birden fazla kişiden müteşekkil bir tüzel kişi kurulması çözüm olarak görülmüş ise, milletlerarası hukukta da devletler, aralarında çatışma doğuran sorunları aşmak için belli amaçlar çerçevesinde bir araya gelerek milletlerarası örgütleri oluşturmuşlardır. Milletlerarası hukukta bunun en başarılı örneği Birleşmiş Milletler örgütüdür (Çelik, 2009: 3).

Milletlerarası örgütler, yapıları, yetkileri, işlevleri, hukuki statüleri, üyelerinin sayısı ve üyeliğin türü açısından farklılıklar göstermektedirler. Milletlerarası örgütlerin yapıları, Avrupa Birliği ve Dünya Ticaret Örgütü örneklerinde olduğu gibi ayrıntılı ve karmaşık olabileceği gibi, NATO veya Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü'nde olduğu gibi basit olabilmektedir. Avrupa Birliği yapısı içinde hangi kurumun milletlerarası ilişkileri yürüten temsil yeteneğine sahip bir organ olduğunun, yapılacak bir hukuki kişilik tanımı içindeki ölçütlere göre tespiti oldukça zor iken, basit mimarileri nedeniyle NATO ve Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü gibi örgütler için söz konusu tanımın kapsamı açısından bir zorluk yoktur (Sak, 2012).

Genel anlamda uluslar arası örgütlerin hukuki yapılarına bakıldığında; nitelik bakımından NATO'dan Birleşmiş Milletlere, Avrupa Birliği'nden Dünya Ticaret Örgütü'ne kadar çeşitli örgütlerde değişkenlik gösterdikleri gözlemlenmektedir. Bu durum bizlere uluslararası örgütlerin hukuki nitelikleri bakımından birbirlerinden karmaşık bir sistem üzerine kurulduğunu göstermektedir.

1.2.4. Başlıca Uluslararası Küresel ve Bölgesel İşbirliği Örgütleri

Uluslararası politika ve ilişkilerde ana aktörler yakın geçmişe kadar sadece devlet merkezli olagelmışken, zamanla uluslararası örgütlerin küresel dünyadaki politik ağırlığı, örgüt ve örgütçülüğün öneminde günden güne artırmasına neden olmuştur. Uluslararası ilişkiler kuramının en başta olmazsa olmazı devlet olgusu

iken, devlet ve ülke kavramlarından sonra ilk akla gelen olgununda uluslararası küresel ve bölgesel örgütler olması kaçınılmaz olmuştur (Ateş, 2015).

Uluslararası örgütler kendi başlarına oluşmayan ve oluşumlarını tamamlayabilmeleri için devletlere ihtiyaç duyan yapılardır. Devletler uluslararası örgütleri önce planlar sonra destekler ve kurarlar. Oluşturulan her bir uluslararası örgüt alt kuruluşları, büyüklük ve şekil itibariyle farklılık gösterirken, kendi anlayışını, bürokrasisini ve kültürünü oluşturma bağlamında kendi alanında tektir. Uluslararası örgütler eylemlere standartlar getirilmesi, müzakere ortamının oluşturulması ve uluslararası hukuka katkı sunulması için uygun ortamı sağlayan bir arena olarak küreselleşmiş dünyanın karşısına çıkmaktadır (Mackenzie, 2010: 22).

Yapı itibariyle uluslararası örgütler, o örgütün daimi hizmetlerini sağlayan sekreteryaya ve görevlileri haricinde, üye ülkelerin gösterdiği adaylar içerisinde seçimle belli bir süre için iş başına gelen başkan veya direktör eliyle bir yönetim oluşturabilirler. Örgütlere üye ülkelerin temsil edildiği çalışma komiteleri, grupları, komisyonları ve en üst düzeyde gerçekleştirilen zirveleri mevcuttur. Uluslararası örgütlerin çalışma prensipleri çift yönlü olarak gerçekleşmektedir. Öyle ki örgütün nitelik ve işleyişine göre belirlenmiş olan konular doğrultusunda komisyonlar ve komite konu ile ilgili çalışmalar yapabilmekteyken, bazı durumlarda komite ve komisyonların çalışmaları da Bakanlar Konferansına sunularak yönlendirme beklenebilmektedir. Çalışma konuları, genellikle uluslararası sorunların çözümünde işbirliği sağlanması için gerekli prosedürlerin yerine getirilmesi ve hızlandırılması ile ilgili olabileceği gibi verilerin toplanıp, değerlendirilmesinin ardından sahada uygulanabilir hale getirilmesi için zemin hazırlanması ve yeni kurallar konulması biçiminde de olabilmektedir.

Dünya çapında örgütler, küresel ve bölgesel olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Bu iki grup kendi içerisinde askeri, ekonomik, siyasi, sosyal ve çevre olmak üzere spesifik kollara ayrılarak, üye ülkelerin farklı hedef ve amaçlarına ortak çıkarları doğrultusunda çalışma imkanı sunmaktadır. Dünya üzerinde bölgesel olarak kurulmuş olmasına rağmen, tutum ve nüfuz olarak küresel boyutlara evrilen örgütler karşımıza çıkabileceği gibi ekonomik veya siyasi hedef ve amaçlara uygun kurulan birlikteliklerin askeri bir yapıya dönüşümü de gözlenebilmektedir. Bu durumun doğmasının sebebi ekonomik, askeri ve siyasi terimlerinin dünya düzeninde

birbirlerini tamamlayan girift bir yapı oluşturması ve yakın gelecekte günümüz konjonktürüne kadar devletlerin iç ve dış politikalarının olmazsa olmaz tamamlayıcıları olarak karşımıza çıkması olarak değerlendirilebilir. Özetle; siyasi ve iktisadi açıdan güçlü konumda bulunan bir devletin bu gücünü sürdürebilmesi askeri açıdan da sorumluluk almasına zemin hazırlayabilir. Bu bağlamda uluslararası örgütlerde devletler gibi güç ve nüfuzlarını korumak, yaymak ve sürdürebilmek için örgütün kuruluş amacının ötesinde çeşitli değişikliklere giderek daha kapsamlı bir yapıya bürünmeleri kaçınılmaz olabilir.

Dünya çapında faaliyet gösteren birçok örgüt bulunmaktadır. Önem ve büyüklük bakımından uluslararası örgütlerin en başında Birleşmiş Milletler(BM) gelmektedir. Birleşmiş Milletlerin yanı sıra küresel ve bölgesel olmak üzere; Avrupa Birliği (AB), Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO), Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ), Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD), Dünya Bankası (WB), Uluslararası Para Fonu (IMF), Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİÖ), Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), Kuzey Amerika Ülkeleri Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA), Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA), Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC), Batı Avrupa Birliği (BAB), Yeşil Barış (Greenpeace) gibi sosyal ve siyasal, ekonomik ve askeri birçok uluslararası örgüt karşımıza çıkmaktadır.

1.2.4.1. Başlıca Küresel ve Bölgesel Ekonomik İşbirliği Örgütleri

Ekonomik amaçlı uluslararası işbirliği örgütleri, evrensel düzeydeki iktisadi ilişkilerin sağlıklı şekilde yapılandırılıp, sürdürülmesi amacı ile oluşturulmuş yapılardır. Devletler özellikle II. Dünya Savaşı'nın neden olduğu büyük yıkım ve buhranın ardından ciddi anlamda tahrip edilmiş olan dünyayı yeniden inşa etmek, ekonomik sistemi dengeye kavuşturmak, mali alandaki iş birliklerini geliştirmek ve uluslararası serbest ticareti sağlamak gibi öncelikli konuları gerçekleştirebilmek adına iktisadi örgütleri kurma ve bir parçası olma yoluna gitmişlerdir. Devletler ekonomik işbirliklerini belirli bir hinterlandın ve bölgenin içinde barındırsalar da, küresel boyutlara taşınan ekonomik işbirliği örgütleri de önem ve değerleri bakımından oldukça güçlü ve söz sahibi yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır.

OPEC, IMF, Dünya Bankası, OECD gibi örgütler bu anlamda göze çarpan küresel çaptaki en üst düzey örgütlerden birkaç tanesidir. AB, NAFTA, KEİ gibi iktisadi örgütler de yapı olarak bölgesel sınırları kapsamında faaliyet gösteren sistemlerdir.

1.2.4.1.1.Uluslararası Para Fonu (IMF)

IMF, BrettonWoods Konferansı'na katılan 45 ülkenin 29'unun, kabul edilen esasları içeren sözleşmeyi imzalamasıyla 27 Aralık 1945'de kurularak 1 Mart 1947'de finansal faaliyetlerine başlamıştır (IMF, 2016). İkinci Dünya Savaşı sonrasında gelişmekte olan devletlerin birçoğu, ekonomik kalkınmalarını tamamlayabilmek adına finansman arayışına girişmişlerdir. Bu dönemde, yeni bir uluslararası para sistemi kurularak, sistem içerisinde bulunan ülkelerin ödemeler bilançosundaki dengesizlikleri gidermek ve finansman ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla IMF faaliyete geçirilmiştir. Ticarete standart kuralları geliştirerek ticari işbirliğini sağlayacak olan uluslararası Dünya Ticaret Örgütü ve Avrupa'nın savaş sonrasında yeniden imarını gerçekleştirmek için Dünya Bankası'nın kuruluşu gündeme gelerek bu kuruluşlara üye olan ülkelerin ekonomik sorunlarına çözüm bulunmaya çalışılmıştır (Demircan ve Ener, 2004: 83). Dünya Bankası ve IMF aynı tarihte ve birlikte kurulduğu için bu iki kuruma BrettonWoods*İkizleri adı verilmiştir.

Dolayısıyla, gelişmekte olan ve gelişmemiş devletler iktisadi sıkıntı ve sorunlarını çözümlenebilmek adına Dünya Bankası ve IMF gibi uluslararası kuruluşlardan yardım istemektedirler. Bu devletler enflasyon sorunları ve ödemeler dengesi gibi konular için IMF'den kredi talep ederken, IMF'de bu devletlerin ekonomik sorunlarını çözmek için bir dizi istikrar programı uygulanmasını önerir.

***BrettonWoods;** Küçük bir ABD eyaleti olan New Hampshire'deki Carroll kasabasının bir bölgesidir. 1944 yılında yapılan Birleşmiş Milletler Para ve Finans Konferansı'nın ardından imzalanan BrettonWoods Anlaşması ve adı bu anlaşma ile ortaya çıkan BrettonWoods sistemi ile ünlenmiştir.

Makrohedeflere ulaşabilmek amacıyla hazırlanmış olan geniş kapsamlı ekonomik önlemler, ödemeler dengesinde kalıcı bir iyileşme ve yurtiçi enflasyon hızında bir gerileme hedefi adı altında toplamaktadır (Öztürk, 2009). Temel hedefin, açığa neden olan fazla talebi düşürmek olduğu varsayılırsa IMF, sürdürülemeyen açıkların sürdürülebilir hale gelebilmesi için dış destek sağlarken, kaynak dengesini kurmak ve ekonomiyi yeniden rayına oturtmak için gerekli gördüğü politikaların da uygulanmasını şart koşmaktadır (Jha, 2003).

IMF'nin uygulanmasını talep ettiği politikalar şunlardır;

- Para politikası (para arzının kontrolü)
- Kur politikası (döviz kurunun devalüasyonu)
- Maliye politikası (kamu açıklarının azaltılması)
- Fiyat kontrollerinin kaldırılması ve ücret kontrolleri
- Ticaret politikası

Sonuç olarak, sıkı para politikası ve yapılan devalüasyon, ihracatı artırırken ithalatı azaltmakta ve yükselen yurt içi fiyatlar nedeniyle toplam talepte meydana gelen daralma ile malların ihraç edilmesine bağlı olarak ödemeler dengesinde iyileşme sağlamayı amaçlamaktadır. Kamu kesimi harcamalarının azaltılması ve ücretlerin baskı altına alınması politikaları ise tüketimi artırıcı etkiyi azaltıp, bütçe açığının nedeniyle meydana gelen parasal genişlemeyi engellemektedir (Öztürk, 2009).

IMF kendisini 185 üyeli bir organizasyon olarak tanımlar ve merkezi ABD'nin, Washington DC eyaletinde bulunmaktadır.

1.2.4.1.2. Avrupa Birliği (AB)

II. Dünya Savaşı sonrasında her alanda büyük yıkıma uğrayan Avrupa devletleri, bu sıkıntılı havadan kurtulmanın yolunu aramışlardır. Bunun bir sonucu olarak, Avrupa'da barışın yeniden sağlanması, Avrupalı devletlerin ortak amaç ve değerler etrafında bir araya gelmesi ve refahı artıracak şekilde iktisadi alanda güçlü bir işbirliğinin başlatılması gerekliliği her geçen gün daha fazla dile getirilmeye başlamıştır. Avrupa çapında barışın sağlanması ve Avrupa ülkeleri arasında ekonomik bir birlikteliğin kurulması amacı ile ileride sosyal ve siyasi bir birlikteliğin

temellerinin atılması amacıyla Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg tarafından 1951 yılında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunu kurulmuştur.1957 yılında Paris Antlaşması ile Avrupa Atom Enerjisi Topluluğunu ve Avrupa Ekonomik Topluluğunu kuran Roma Antlaşmaları imzalanmıştır.Kuruluş yıllarında sadece 6 üyeden oluşan Avrupa Toplulukları günümüze kadar geçen süre içinde, Avrupa devletleri, ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel alandaki işbirliklerini güçlendirerek, günümüze kadar yeni üyelerin katılımı sonucu ile 28 üyeden oluşan bir Birlik haline bürünmüştür (T.C.Avrupa Birliği Bakanlığı, 2013).

Avrupa Birliği ekonomik amaçlarla kurulmuş olsa bile, hümanist ve insan odaklı bir yapı olarak diğer kıtalara örnek olacak nitelikte özellikler de taşımaktadır. Öyle ki; Avrupa Birliği Antlaşması'nın 2. Maddesine göre; Birlik, insan onuru, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukukun üstünlüğü ve azınlıklara mensup kişilerin hakları da dahil olmak üzere insan haklarına saygı ilke ve değerleri yer bulmaktadır. Bu değerler, çoğulculuk, ayrımcılık yapmama, hoşgörü, adalet, dayanışma ve kadın-erkek eşitliğinin hakim olduğu bir toplumda üye devletler için ortaktır. Bu değerleri benimseyen ve geliştirme idealine hizmet edebilecek her Avrupa devleti AB'ye üye olabilir (T.C. Adalet Bakanlığı, 2013). Avrupa Birliği, değer ve amaçlarını gerçekleştirip birlik içerisinde bulunan ülke vatandaşlarının ve üye devletlerin çıkarlarına hizmet edecek tek bir kurumsal yapıya sahiptir. Avrupa Birliği Antlaşması'nın13. Maddesine göre Birlik kurumları şöyle sıralanmaktadır;

- Avrupa Parlamentosu
- Avrupa Komisyonu
- Avrupa Birliği Konseyi
- Avrupa Birliği Zirvesi
- Avrupa Birliği Adalet Divanı
- Avrupa Sayıştay
- Avrupa Merkez Bankası
- Diğer Organ, Kurum ve Ajanslar (T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, 2013).

1.2.4.2. Başlıca Küresel ve Bölgesel Askeri İşbirliği Örgütleri

Güvenlik hayatın her evresinde yer alan ve bireyden başlayan temel bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Maslow' un ihtiyaçlar teorisini* ele aldığımızda, piramidin en alttan ikinci basamağında da yer alan güvenlik ihtiyacının, geçmişten günümüze bireyler veya devletler için farklı dönem ve devrelerde, farklı şekil ve yapılarla ortaya çıkmış olduğu gözlenmektedir. “Güvenlik” sözlük anlamıyla, korku ve tehlikeden uzak olma hissidir. Bu tanımdan güvenliğin sadece fiziksel değil, aynı zamanda bir de psikolojik yönünün olduğunu söylemek mümkündür. Geçmişten bugüne tarihin akışına baktığımızda, güvenliğin daha çok fiziksel boyutu üzerinde durulmuş ve ülkelerin sınırlarını kendilerine düşman veya rakip olarak gördüğü devletlerin tehdit ve saldırılarından uzak tutmak, devletlerin güvenlik anlayışlarının en önemli unsuru olarak belirlemiştir (Yinanç ve Taşdemir, 2002: 58). Güvenlik kavramını tanımlayabilmek için varlık kavramından da söz etme ihtiyacı vardır. Güvenlikten söz edebilmek için varlık olgusu en temel önkoşul teşkil eder. Bu sebeple, var olamayan ve bir değer ifade etmeyen bir olgunun güvenliğinden de söz etmek hiçbir şekilde mümkün değildir (Dedeoğlu, 2008: 21).

Güvenlik ihtiyacını devletler ölçüsünde tartışacak olursak, zenginliği normların üzerinde olan devletlerin güvenlik ihtiyaçlarının da olağandan fazla olacağını ifade etmek mümkün görülmektedir. Burada sözü edilen zenginlik unsuru, mutlak şekilde ekonomik hayata kazandırılmış zenginliklerden ziyade, potansiyel zenginlik kaynaklarına sahip olmak da aynı anlama çıkabilir.

Tarihte boyunca, yerleşik yaşama geçmemiş, belirli bir toprak parçasını sınır olarak belirlememiş bir biçimde yaşayan, yerleşik olarak bir değer ifade eden düzen ve varlıklara sahip olamayan göçebe toplulukların güvenlik ihtiyaçları, göçebe olmayıp yerleşik düzende hayatını sürdüren ve ekonomik verilerle de ifade edilebilen zenginliklere sahip olan toplumlardan daha az olmuştur. Örneğin çölde yerleşik uygarlık kurmadan yaşayan ve bir tehditle karşılaştığında çölün iç kesimlerine çekilen eski kabilelerinin bu davranış biçimi, kendilerine yönelen tehditlerden korunmalarına iyi bir örnek teşkil etmektedir. Bu kabilelere yönelen tehdit ***Maslow İhtiyaçlar Teorisi;** ABD'li psikolog Abraham Maslow tarafından 1943 yılında yayınlanmış bir çalışmada ortaya atılmış ve sonrasında geliştirilmiş bir insan psikolojisi teorisidir.

unsurlarının, çölün iç kesimlerine ilerleme ve buralarda barınma yeteneğinden yoksun olmaları ve bu kabilelere ait imha edilecek herhangi bir şey bulamamaları, onlara zarar verme olanaklarını sınırlandırmaktadır. Bu kabilelerin kaybedecek somut pek fazla şeylerinin olmamasını güvenlik ihtiyaçlarının sınırlı kalmasını sağlamıştır (Dönmez, 2010).

Askeri organizasyonlar personel, silah ve ana sistemler, yardımcı sistem ve teçhizatlar, malzeme vb. unsurlar ile karmaşık iç ve dış süreçleri ihtiva eden sosyo-teknik sistemlerdir. Askerî organizasyonları diğer organizasyonlardan farklı kılan en önemli unsur kendilerinden ülkenin bekasına yönelik tehditlere karşı güvenlik üretiminin beklenmesidir. Askeri organizasyonların günümüz güvenlik ortamında misyonlarını başarı ile ifa edebilmeleri için asgari olarak ülke güvenliği için tehdit sayılan güçlerin sahip olduğu yetkinlik ve yeterlilikte silah ve sistemlere sahip olmaları ve bunların etkinlikle kullanıma yönelik yeni konsept ve doktrinleri geliştirmeleri gerekmektedir (Gözebe, 2014).

Uluslararası sistemin yapısındaki değişiklikler devletlerin ve toplumların yapılarını etkilemekte buna karşılık değişen devlet ve toplum yapıları da uluslararası sistemi değiştirmektedir. Bu karşılıklı etkileşim ve değişimler gerek uluslararası sistem gerekse devlet boyutunda güvenlik anlayışının dönüşmesine yol açmaktadır.

Bu bağlamda özellikle devletler II. Dünya Savaşı sonrası yaşanan büyük yıkımın ortaya çıkardığı buhranı ortadan kaldırmak için ekonomik ve siyasi işbirlikleri kurulması yoluna giderken, yeni oluşabilecek güvenlik sorunları içinde devletler askeri ve güvenlik açıdan çeşitli entegrasyonlara giriştikleri de gözlemlenmiştir. Devletler halihazırdaki güvenlik tehditleri için küresel veya bölgesel askeri işbirliği kurma yoluna gidebildikleri gibi, ileride yaşanması pek muhtemel görünen askeri gerilimleri önleyici ve caydırıcı niteliği taşıması için bölgesel ve küresel askeri işbirlikleri bünyesinde yer almak ve bir taraf olmak istemişlerdir. Yani devletler illa savaşmak için değil savaşmamak için de bu tür askeri oluşumlara entegre olma yoluna gidebilirler. Askeri İşbirliği örgütleri bölgesel olarak kurulabilirler ancak nüfuz ve güç bakımından zamanla küresel çapta büyüklüğe ve derinliğe ulaşabilirler. Örneğin; Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) bölgesel bir işbirliği olarak Sovyetler Birliği tehdidine bir kalkan niteliği taşıdığı düşünüldüğünde, Orta Doğu'daki terör tehditlerini bombalaması ve önleyici

operasyonlar düzenlemesi örgütün küresel çaptaki önemi ve gücünü göstermektedir. Bunun yanı sıra Karadeniz Donanma İş Birliği Görev Grubu gibi örgütler küresel boyutlardan ziyade daha çok bölgesel derinliğini koruyan örgüt ve yapılanmalar olarak yenedünya düzeninde karşımıza çıkmaktadır.

1.2.4.2.1. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO)

1990 yılından itibaren Sovyetler Birliği ve Varşova Paktı'nın dağılıp, Doğu – Batı Almanya'nın birleşmesiyle şekillenen Soğuk Savaş döneminin sona ermesi sonucunda dünyadaki askeri, siyasi ve ekonomik gelişmeler, uluslararası platformda ve ilişkilerde belirsiz bir ortam yaratmış, devletleri ve örgütleri yeni arayışlara ve yapılanma gereksinimlerine sevk etmiştir. Soğuk savaş sonrasında değişime uğrayan dünya güvenlik yapısı birçok ülkede Silahlı Kuvvetlerin yapılanması ile sahip olması gereken yetenekler ve harbe hazırlık durumlarının sorgulanmasına neden olmuştur (Dönmez, 2010).

NATO Antlaşmasında, kuruluş amacı olarak herhangi tehdit ya da düşmanı açıkça işaret etmemiş olsa da, NATO, II. Dünya Savaşı sonrasında Sovyetler Birliği'nden kaynaklanan ve günden güne büyüyen tehdiye karşı bir reaksiyon mekanizması olarak karşımıza çıkmıştır. Bununla birlikte birçok ittifak üyesi, Kuzey Atlantik İttifakı'nı Almanya'ya karşı ABD'nin de içinde bulunduğu bir sigorta ve güvence aracı olarak görmüşlerdir. İttifakın amacı NATO'nun ilk Genel Sekreteri olan Lord Hasting Ismay'a göre; "Rusları dışarıda bırakmak, Amerikalıları içerde içeride bırakmak, Almanları ise baskı altında tutmak" olarak üç gruba ayırdığını söylemiştir (Collins, 2009).

NATO'nun kurulduğu andan itibaren günümüze kadar oluşturduğu savunma politikalarına verilen ortak isim NATO Stratejileri olmuştur. İttifak kurulduktan kısa bir süre sonra fazlasıyla gerekli gördüğü Savunma Komitesi ve Askeri Komite gibi organlarını oluşturmaya başlamış ve ittifakın savunma sistemi için bu organlar stratejik çalışmalarda bulunmuşlardır. İttifakın ilk yıllarındaki stratejisi "Kuzey Atlantik Sahasının Savunulması için Stratejik Konsept" olarak isimlendirilmiştir ve genel olarak konvansiyonel kuvvetlere dayalı bir politika izlemiştir.

Sonuç olarak 12 ülke tarafından imzalanan Kuzey Atlantik Antlaşması'na dayanarak 4 Nisan 1949'da kurulan ve farklı dönemlerde üye sayısını 16'ya çıkarmış olan uluslararası askeri ittifak Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü 1949'dan bu yana kuruluş amacından sapmalar göstermiş olsa da, Bosna-Hersek'ten Kosova'ya, Afganistan'dan Libya'ya ve halihazırda Orta Doğu'ya uyguladığı konvansiyonel gücü ile faaliyetini sürdürmektedir.

1.2.4.2.2.Karadeniz Donanma İş Birliği Görev Grubu

Soğuk savaşın sona ermesi ile iki kutuplu yapı da sona ermiş ve güvenlik kavramına yüklenen anlam iyiden iyiye değişmeye başlamıştır. Soğuk savaş süresince ilişkileri çok hassas durumda bulunan ve NATO'ya üye pozisyonda bulunan Türkiye ile eski SSCB'nin parçalanmasıyla söz sahibi olmak çabasına girişen Doğu Blok'u ülkeleri ve Rusya Federasyonu arasında ilişkilerde işbirliğine yönelebilmek, geliştirme ve bölgede barış ve istikrarın sağlanabilmesine katkı sağlanması amacıyla BLACKSEAFOR girişimi başlatılmıştır. İlk olarak Karadeniz'de çok uluslu bir deniz kuvvetinin oluşturulması fikri 1998 yılında Bulgaristan'ın Varna şehrinde Türkiye tarafından gündeme getirilmiştir. Bu tarihten itibaren, Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu kısa adı ile kısa adıyla BLACKSEAFOR'un kuruluşu yönündeki girişimler, Uzmanlar Grubu Toplantıları ile sürdürülmüştür. Toplantılar sonucunda, BLACKSEAFOR kuruluş sürecindeki önemli aşaması olan ve ülkelerin destek, siyasi irade ve kararlılığını gösteren "Niyet Mektubu" Karadeniz'e sahili olan ülkelerin büyükelçileri tarafından 28 Haziran 2000 tarihinde Ankara'da imzalanmıştır. Sonrasında ise BLACKSEAFOR girişiminin en önemli aşaması olan Kuruluş Anlaşması; 2 Nisan 2001 tarihinde İstanbul Çırağan Sarayı'nda Karadeniz'e sahili olan Bulgaristan, Gürcistan, Romanya, Rusya Federasyonu, Ukrayna ve Türkiye Dışişleri Bakanları ve yetkilendirilen üst düzey temsilciler tarafından imzalanıp resmiyet kazanmıştır. Anılan imza törenine Karadeniz'e sahildar devletlerin Deniz Kuvvetleri Komutanları da iştirak etmişlerdir (Türk Deniz Kuvvetleri komutanlığı, 2014).

BLACKSEAFOR, Birleşmiş Milletler veya Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı kapsamındaki operasyon ve harekatlarda da görev verildiği takdirde görevini yapmakla sorumlu bir oluşumdur. Bunun yanı sıra bu oluşum görev ve

amaçlarına uygun olarak, diğer uluslararası faaliyetlerin içerisinde bulunarak katkıda bulunabilir. Ancak BLACKSEAFOR kapsamında devletler bu tarz faaliyetlere katkıda bulunabilmek için kendi ulusal mevzuatlarına uygun olarak onay almaktadırlar (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2008).

11 Eylül olayları sonrası güvenliğe yüklenen anlam terörizmle mücadele olmuştur. Bu maksatla BLACKSEAFOR'un yeni güvenlik tehditlerine karşı yeniden yapılandırılmasına ihtiyaç duyulmuş ve BLACKSEAFOR'un gelişiminde temel amaç olarak;

- BLACKSEAFOR'un yılda iki kez eğitim planlaması, terör ve malzeme kaçakçılığı ile mücadele
- BLACKSEAFOR'un, terörle küresel mücadele kapsamında asayiş fonksiyonları ile görevlendirilme
- BLACKSEAFOR'a rotasyona tabi bir daimi karargah tesis edilmesi
- Sahildarlar arasında bir bilgi değişim mekanizması kurulması, hedeflenmiştir.

Blackseafor'un Görevleri;

- Arama ve kurtarma hareketleri düzenlemek,
- İnsani yardım hareketleri düzenlemek,
- Mayına karşı tedbir hareketleri düzenlemek,
- Çevre Koruma hareketi,
- İyi niyet ziyaretleri ve tüm sahildarlar ile kararlaştırılan diğer görevler (Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, 2014).

1.2.4.2.3. Varşova Paktı

Varşova Paktı 14 Mayıs 1955 tarihinde Sovyetler Birliği'nin önderliğinde kurulmuştur. Sovyetler Birliği'nin yanında Çekoslovakya, Bulgaristan, Macaristan, Polonya, Doğu Almanya ve Arnavutluk örgütün üyesi olmuşlardır. Ancak Arnavutluk 1968 yılında bu oluşumdan çekilmiştir. II. Dünya Savaşı sırasında büyük kayıplar veren Sovyetler Birliği'nin dünya hakimiyetini düşünmeyip kendi yaralarını saracağı tahmin düşünülse de, o dönemde de geçmişte olduğu gibi dünya hakimiyeti kurmak isteğinden vazgeçmemiştir. Sovyetler Birliği 17 Temmuz 1945 Postdam Konferansında niyetlerini açıkça ortaya koyarak Batı ile olan münasebetlerinde derin görüş ve anlayış farkları ortaya çıkarmıştır. Romanya, Çekoslovakya, Bulgaristan, Macaristan, Doğu Almanya'da komünist idarelerin arka arkaya kurulması Rusya'nın düşüncelerinin tatbikatı olarak görülmüş ve bu devletlerle ayrı ayrı saldırmazlık paktı imzalanmıştır. Batı devletlerinin 1949 tarihinde Kuzey Atlantik Paktını imzalamalarının arkasından Sovyetler müşterek ordu kurmanın hazırlıklarına girerek 1951-1952 yıllarında Doğu Blok'u devletleri Rusya ordusunun etkisi altına girmişlerdir. Batı Almanya'nın 1955 yılında NATO'ya girmesiyle Doğu Avrupa ülkelerinin bütünlüğünü korumak mecburiyetinde olan Sovyetler Birliği, askeri amaçlarla Varşova Paktını kurarak bu paktın askeri ve siyasi sevk ve idaresini tamamen üzerine almıştır. Sovyetler Birliği yöneticilerinin anlatımı ile Varşova Paktı'nın kuruluş amacı NATO müttefiklerinin saldırısına karşı Doğu Avrupa ülkelerini savunmaktır. Varşova Paktı'nın kuruluş antlaşması, üyeler arasında birleşik bir askeri komutanlık kurulmasını ve Doğu Avrupa ülkelerinin topraklarına Sovyet Ordu birliklerinin yerleşmesini öngörmüştür. 1989'da komünizmin çökmesi ve çok partili parlamenter rejime geçilmesi, Avrupa'nın iki bloklu yapısını siyasal bakımdan ortadan kaldırmıştır. Varşova Paktı, 1 Nisan 1991'de dağıtıldı ve böylece savaş sonrası Avrupa'sının iki kutuplu yapısı askeri bakımdan da tarihe karışmıştır (U.S. DEPARTMENT OF STATE, 2013).

Varşova Paktı siyasi komitesinin yapısı;

- Üye ülkelerin Komünist Parti Genel Sekreterleri,
- Ülkelerin Hükümet Başkanları,

- Ülkelerin Dışişleri Bakanları,
- Ülkelerin Savunma Bakanlarından oluşmaktadır.

Pakt komitesinin merkezi Moskova'da bulunmaktaydı. Batı ile yaşanması muhtemel herhangi bir savaş halinde paktın silahlı kuvvetleri Sovyet Yüksek Komutanlığının hareket kontrolünde bulunmuştur. Güç dengesi bakımından Varşova Paktının asker sayısı NATO'dan bir milyon kişi daha fazla olmuştur. 1955 yılında altı demir perde ülkesi tarafından kurulan Varşova Paktı, 1991 tarihinde resmen sona ererek tarihe karışmıştır. Varşova Paktı lağvedilmeden önce NATO ile aralarındaki silah oranı şöyleydi (U.S. DEPARTMENT OF STATE, 2013).

1.2.4.3. Başlıca Küresel ve Bölgesel Siyasi İşbirliği Örgütleri

Örgütsel siyaset, belirli bir örgütsel çerçevede ya da ayrıcalıklı olan bir takım grup içerisinde paylaşılan ve biçimsel olmayan kurallar bütünlüğü olarak karşımıza çıkmaktadır. Örgütsel organizasyonlarda siyasal taktik ve stratejilerin kullanımı çok yaygındır. Bu sebeple organizasyon veya örgütlerin hemen hepsi bir şekilde siyasal faaliyet alanını bir araç olarak kullanabilir ve içerisinde yer alabilirler (FERRIS, 1996).

Örgütsel siyaset literatürü incelendiğinde en belirgin kavram, örgütsel siyaset kavramına ilişkin kabul görmüş genel bir tanımın bulunmamasıdır. Literatürde mevcut durumda bulunan farklı tanımlar incelendiğinde, üç ortak noktanın bulunduğu görülmektedir. İlk olarak karşımıza çıkan nokta, siyasal faaliyetlerin sosyal etki elde etmeye yönelik araçlar olduğuyken, ikinci olarak siyasal faaliyetler, örgüt veya grubun kendi çıkarlarını korumak amacıyla tasarlandığı da söylenmektedir. Son olarak da süreç içerisinde çıkarları farklı en az iki taraf bulunması gerektiğinden söz edilmektedir. Tüm bu noktalar bir araya getirildiğinde örgütsel siyaseti, örgütün, bireyin ya da grubun, çıkarlarını korumasına yardımcı olacak araçları sağlama gücüne sahip kişi ve oluşumlara yönelik olarak sergilediği sosyal etki çabaları biçiminde tanımlamak mümkündür (İşcan, 2007).

Genel olarak siyasi işbirliği örgütleri incelediğimiz askeri işbirliği örgütlerine nazaran daha çok yumuşak gücünü kullanan, lobi faaliyet alanlarını içerisinde fazlasıyla bulunduran ve nüfuzunu örgüt içinde veya örgüt dışında göstererek hayata geçirmeyi amaç edinen yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyasi örgütler Birleşmiş Milletler (BM) gibi küresel boyutlarda olabileceği gibi Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) gibi daha bölgesel ölçekte olabilmektedirler. Dünya politik tarihinin de arka planına bakıldığında zaman birçok savaş veya işgal esnasında ve sonrasında başta Birleşmiş Milletler olmak üzere siyasi alt yapısı ile kurulan örgütlerin toplanmaları, zirve gerçekleştirmeleri ve bunun sonucu olarak topluca karar alıp yaptırımlarla bu kararları destekleyip uygulanmasını talep ettikleri gözlemlenmektedir.

1.2.4.3.1. Birleşmiş Milletler (BM)

Birleşmiş Milletler Antlaşması, 26 Haziran 1945 tarihinde San Amerika Birleşik Devletleri'nin San Francisco kentinde imzalanmıştır ve 110. maddeye uygun olarak 24 Ekim 1945 tarihinde yürürlüğe girmiştir (BM, 2016).

51 Üye Devletin imzası ile 1945 tarihinde çalışmalarına başlayan Birleşmiş Milletler Teşkilatı şu anda, 193 devletin yönetim organı ile Birleşmiş Milletler Genel Kurulun' da temsil edilen bir yapı haline gelmiştir. Günümüzde Birleşmiş Milletler, Genel Kurul, Güvenlik Konseyi, Ekonomik ve Sosyal Konseyi ve diğer organları ve komiteleri vasıtasıyla üye devletlerin kendi görüşlerini ifade etmeleri için bir platform oluşturmaktadır. Bu sayede üye devletlerin görüşlerini bir diyalog zemini sağlayarak sorunları birlikte çözüme kavuşturabilen bir mekanizma haline gelmiştir. Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın üzerinde önemle durduğu konular; barış ve güvenlik, iklim değişikliği, sürdürülebilir kalkınma, insan hakları çerçevesinde 21. yüzyılda insanlığın önündeki sorunlardan olan bireysel silahlanma, terörizm, insani acil durumlar, sağlık, toplumsal cinsiyet eşitliği, yönetim, gıda, üretim olarak karşımıza çıkmaktadır (BM, 2015).

İkinci Dünya Savaşı'ndan galip çıkan aynı zamanda Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın daimi üye statüsünde bulunan Amerika Birleşik Devletleri, Sovyetler Birliği, İngiltere, Fransa ve Çin Halk Cumhuriyeti gibi büyük devletlerin liderliğinde

oluşturulan bir dünya örgütü olan Birleşmiş Milletle, 20. yüzyılın başlarında yaşanan I. Dünya Savaşı'nın ve barışa yönelik gelebilecek tehditlerin tekrarını önlemek ve uluslararası barış ve güvenliği korumak amacıyla kurulmuştur. Kuruluşu olan 24 Ekim her yıl Birleşmiş Milletler günü olarak kutlanmaktadır. Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın ana organları Genel Kurul, Güvenlik Konseyi (BMGK), Ekonomik ve Sosyal Konsey (EKOSOK), BM Sekretaryası, Uluslararası Adalet Divanı ve Vesayet Konseyi'nden oluşmaktadır (T.C. Dışışleri Bakanlığı, 2015).

Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın amaçları;

- Uluslararası güvenliği ve barışı korumak ve bu amaçla: barışın uğrayacağı tehditleri önceden önlem alıp bertaraf ederek bunları boşa çıkarmak, saldırı ya da barışın başka yollarla bozulması eylemlerini bastırmak üzere etkin olarak ortak önlemler almak ve barışın bozulmasına yol açaabilecek nitelikteki uluslararası uyuşmazlık veya durumların düzeltilmesini ya da çözümlenmesini barışçıl yollarla, adalet ve uluslararası hukuk ilkelerine uygun olarak gerçekteşirmek,
- Uluslararasıda, halkların hak eşitliği ve kendi geleceklerini kendilerinin belirlemesi ilkesine saygı üzerine kurulmuş dostça ilişkiler geliştirmek ve dünya barışını güçlendirmek için diğer uygun önlemleri almak,
- Ekonomik, sosyal, kültürel ve insancıl nitelikteki uluslararası sorunları çözümede ve ırk, cinsiyet, dil ya da din ayrımı gözetmeksizin herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygının geliştirilip güçlendirilmesinde uluslararası işbirliğini sağlamak,
- Bu amaçlara ulaşılması yolunda ulusların giriştikleri eylemlerin uyumlaştığı bir odak olmak (T.C. Adalet Bakanlığı, 1945).

1.2.4.3.2. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)

Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı; uluslararası politika sahnesine, Soğuk Savaş döneminde ve ilk olarak Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Konferansı (AGİK) ismiyle askeri bloklar arasındaki çatışmaları ve anlaşmazlıkları diyalog yoluyla en aza indirmeyi amaçlayan, diplomatik müzakere yöntemi olarak forum ve konferans yöntemlerini benimseyerek ortaya çıkmıştır. Avrupa'da Güvenlik ve İşbirliği Konferansı adı altında 03 Temmuz 1973 tarihinde Helsinki'de başlayan çalışmalarını 18 Eylül 1973 tarihinden, 21 Temmuz 1975 tarihine kadar Cenevre'de sürdürmüş ve yine Helsinki'de 01 Ağustos 1975 tarihinde sonuçlandırmıştır. 20 yıl sonra 01 Ocak 1995 yılında ise bir teşkilata dönüşerek Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) adını alan bu örgüt, Soğuk Savaşı bitirmek ve SSCB'nin etkinliğini kırmak için attığı adımlarla kendisinde fazlasıyla söz ettirmiştir. Örgütün düzenlediği forum ve konferansların başarı sağladığı zaman ise, Soğuk Savaşı bitiren Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması (AKKA)'nın imzalanmasını sağlayarak, Avrupa'yı konvansiyonel tehdit ortamından uzaklaştırması ve yeni bir nükleer felaketin önüne geçilmesi olmuştur. Kendine özgü kurumsal bir yapıya sahip olan AGİT, Avrupa'nın güvenliğini sağlayabilmek için, Batı ile eski Doğu Bloğu ülkelerini bir araya getiren tarihteki tek güvenlik kuruluşu olarak karşımıza çıkmaktadır (Demir, 2010).

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı resmi internet sitesinde örgütün; askeri, siyasi, ekonomik, çevre ve insan faktörlerini güvenlik merkezinde ele alan kapsamlı bir oluşum olduğuna değinilmektedir. Bu nedenle güvenlikle ilgili her türlü endişe başta silahların kontrolü, insan hakları, güven ve güvenlik artırıcı önlemler, ulusal azınlıkların güvenliği, demokratikleşme, polis stratejileri, terörle mücadele, çevresel ve ekonomik güvenlik gibi geniş bir yelpazeye hitap etmektedir. Aynı zamanda sayısı 57 olan katılımcı bütün devletler, eşit statüye sahip olmalarının yanı sıra fikir birliği ile alınan bütün kararlar için yasal dayanaklar bağlayıcı bir unsur teşkil etmemektedir (OSCE, 2015).

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı bünyesinde bulunan 57 katılımcı devletten toplam 11'i Akdenizli ve Asyalı İşbirliği Ortağı statüsündedir. Varlığına 1975 tarihinde başlamış olan bu oluşumun merkezi Viyana'dadır. Kısaca örgütün amacı ise; güvenliğin üç boyutunda norm, ilke ve standartlar geliştirmekte, yükümlülüklerin uygulanma durum ve politikalarını izlemekte, esnek siyasi ve

müzakere diyalog forumu tasarlayarak katılımcı devletlerin demokratikleşme, hukukun üstünlüğü ve insan haklarına saygı alanlarındaki çabalarına destek ve yardım işlevini üstlenmektedir (OSCE, 2016).

2. BÖLÜM

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE ŞANGHAY İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ VE ÜYE DEVLETLERİN YAPILARI

2.1. Şanghay İşbirliği Örgütü

2.1.1. Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Tarihçesi

Örgütsel hayata ilk adımını Şanghay Beşlisi adıyla atan organizasyon 26 Nisan 1996 tarihinde beş devletin Sınır Bölgelerinde Askeri Güvenin Derinleştirilmesi Anlaşmasını imzalamasıyla kurulmuştur. Kuruluşundan sonra devletlerin yıllık görüşmelerine geçilmiş ve sırasıyla 1998 tarihinde Almatı, 1999 tarihinde Bişkek ve 2000 tarihinde ise Duşanbe'de görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Şanghay Beşlisi olarak düzenlenen son görüşme 2001 yılında gerçekleştirilmiş ve bu görüşme sonucu örgütün adı Şanghay İşbirliği Örgütü olarak değiştirilmiştir. Beş devlet ile örgütsel hayatına başlayan organizasyon; Rusya, Çin, Kazakistan, Tacikistan, Kırgızistan ve Özbekistan ile altı üyesi bulunan bir örgüte dönüşmüştür. Haziran 2001 tarihinde üye devletler gerçekleştirilen St. Petersburg Zirvesi ile örgütün amaç, prensip, yapı ve işleyişini belirleyen Şanghay İşbirliği Örgütü Beyannamesini imzalamışlardır (SECTSCO, 2015).

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonraki sürecin bölgedeki güvenlik işbirliği imkanlarını sınırlı kılması ve bunun yanı sıra Post-Sovyet döneminde oluşan ve 1999'da Özbekistan'ın çekilmesiyle birlikte daha çok eli zayıflayan Bağımsız Devletler Topluluğu, Kolektif Güvenlik Antlaşması ve Şanghay İşbirliği Örgütü'nün dışında, güvenlik ilişkilerini düzenleyen gerçek bir mekanizmanın meydana getirilememesi, 1990'lı yıllarda özellikle Rusya ve Çin gibi büyük güçlerin yer aldığı Şanghay İşbirliği Örgütü'nün kurumsallaşmasını bir zorunluluk haline getirmiştir. Bu

kurumsallaşma bilincinin yansıması olarak Sankt Petersburg Zirvesi ile örgütün amaç ve prensipleri belirlenirken bu zirvede ileri bir tarihte uygulanabilmesi için anti-terör ajansının kurulmasını öngören bir anlaşmada imzalamışlardır (Tolipov, F. 2004).

17 Haziran 2004 tarihinde Taşkent'te düzenlenmiş olan Şanghay İşbirliği Örgütü Devlet Başkanları Zirvesi'nde Gözlemci Statüsüne İlişkin Yönetmelik kabul edilmiştir. İçerisinde Rusya ve Çin'in bulunduğu ve küreselleşen dünyada stratejik açıdan çok önemli bir bölgeyi kapsayan Şanghay İşbirliği Örgütü, ABD karşıtı ilk ciddi adımını 2005 yılında atarak; örgütün zirve toplantısında, ABD'ye Orta Asya'daki askeri varlığına son verme çağrısında bulunmuştur. Bu çağrı, Özbekistan'daki ABD askerlerinin ülkeyi terk etmelerine neden olmuştur. 2007'nin Ağustos ayında Şanghay İşbirliği Örgütü üye devletlerinin katılımıyla, Rusya'nın Ural Dağları'nda 'Barış Misyonu 2007' adıyla ortak bir askeri tatbikat gerçekleştirmiştir. 2008 yılında ise Duşanbe'de düzenlenen Zirve'de Şanghay İşbirliği Örgütü Diyalog Ortaklığı Statüsüne İlişkin Düzenlemeler kabul edilmiştir ve 2010 yılına gelindiğinde Taşkent'te düzenlenmiş olan Devlet Başkanları Zirvesi'nde örgütün genişleme şartlarını tespit eden "Genişleme Prosedürü Belgesi" onaylanarak kabul edilmiştir (SECTSCO, 2015).

Diğer yandan Rusya ve Çin arasında öteden beri süregelen sınır ihlallerinin Şanghay İşbirliği Örgütü vasıtasıyla ortadan kaldırılması, karşılıklı güvensizliği asgari düzeyde tutarken, oluşturulan yapı ile işbirliği ruhunu Şanghay İşbirliği Örgütü çatısı altında yakalamalarına zemin hazırlasa da, Şanghay İşbirliği Örgütü bünyesindeki bu iki aktör güç dengelerini bir dereceye kadar sağlayabilmektedirler. Buna sebep; bu iki devletin açıkça söz edilmese de geçmişten gelen güvensizlik ortamının yansıması ile diğer ülkenin üstün bir konuma gelmesini engelleme çabası olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak her ne kadar bu iki gücün birbirlerine karşı bastırdıkları güvensizlik duygusu bulunsun da, örgüt içindeki güvenliği ve bölgesel ekonomik işbirliğini artırabilmekte bu iki gücün bu alanlar için sağlayabileceği kaynaklarla sınırlıdır (Huasheng, 2006).

Huasheng'e göre Çin ve Rusya her ne kadar politik çekişmelerini içten içe sürdürmekteyse de, Şanghay İşbirliği Örgütü'nün sürdürülebilirliğini

sağlayabilecek yegane iki devlet yine Rusya ve Çin'den başkasının olamayacağını savunmaktadır. Özet olarak Şanghay İşbirliği Örgütü tarihi; 1996'da çeşitli adımlar atılarak ve farklı bir ismi çatı kabul ederek kurulmuş ve günümüze kadar hayatını idame ettirmiştir.

Günümüz de Avrasya'nın alan bakımından beş te üçünü oluşturan Şanghay İşbirliği Örgütü, yaklaşık 30 milyon 189 bin km²lik bir bölgeyi ve 1,5 milyar ile dünya nüfusunun dörtte birini kapsayan bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır (SECTSCO, 2015).

2.1.2.Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Yapısı

İsmi örgütün ilk toplantısını gerçekleştirdiği Çin'in en büyük şehri olan Şanghay'dan almış olan Şanghay İşbirliği Örgütü Rusya Federasyonu, Çin Halk Cumhuriyeti, Kırgızistan, Kazakistan, Tacikistan ve 2001 yılında Özbekistan'ında katılımıyla 6 üyeden oluşan bir örgüttür. Hindistan, Afganistan, İran, Moğolistan ve Pakistan ise Şanghay İşbirliği Örgütü'nde gözlemci statüsünde bulunan 5 devlet olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra 3 devlet Türkiye, Sri Lanka ve Belarus'ta Şanghay İşbirliği Örgütü'nde diyalog ortağı statüsünde bulunmaktadır (SECTSCO, 2015). Statülerine Göre Şanghay İşbirliği Örgütü'ne Üye Devletler aşağıdaki Şekil 2-1'de alfabetik sırayla gösterilmiştir.

Üye Ülkeler	Gözlemci Ülkeler	Diyalog Ortağı Ülkeler
<p>Çin</p> 	<p>Afganistan</p> 	<p>Beyaz Rusya</p>
<p>Kazakistan</p> 	<p>Hindistan</p> 	<p>Sri Lanka</p>
<p>Kırgızistan</p> 	<p>İran</p> 	<p>Türkiye</p>
<p>Ozbekistan</p> 	<p>Moğolistan</p> 	
<p>Rusya</p> 	<p>Pakistan</p> 	
<p>Tacikistan</p> 		

Kaynak: (<http://www.sectSCO.org>)

Şekil 2.1.Statülerine Göre Şanghay İşbirliği Örgütü'ne Üye Devletler - 2013

Şanghay İşbirliği Örgütü; Çin Halk Cumhuriyeti ve Rusya liderliğinde oluşan ve daha çok Çin-Rusya dengesini gözeterek gelişme çabasına girişen örgütsel bir

yapı özelliği göstermektedir. Şanghay İşbirliği Örgütü'nün kuruluş misyonu daha çok Çin ile Rusya arasındaki SSCB sonrası sınır ihtilaflarını çözmek olsa da, zamanla birlikte örgüt üyeleri arasında derinleşen ve büyüyen ekonomik, askeri ve kültürel bağların olduğu bir yapıya dönüşmüştür (Örmeci, 2011).

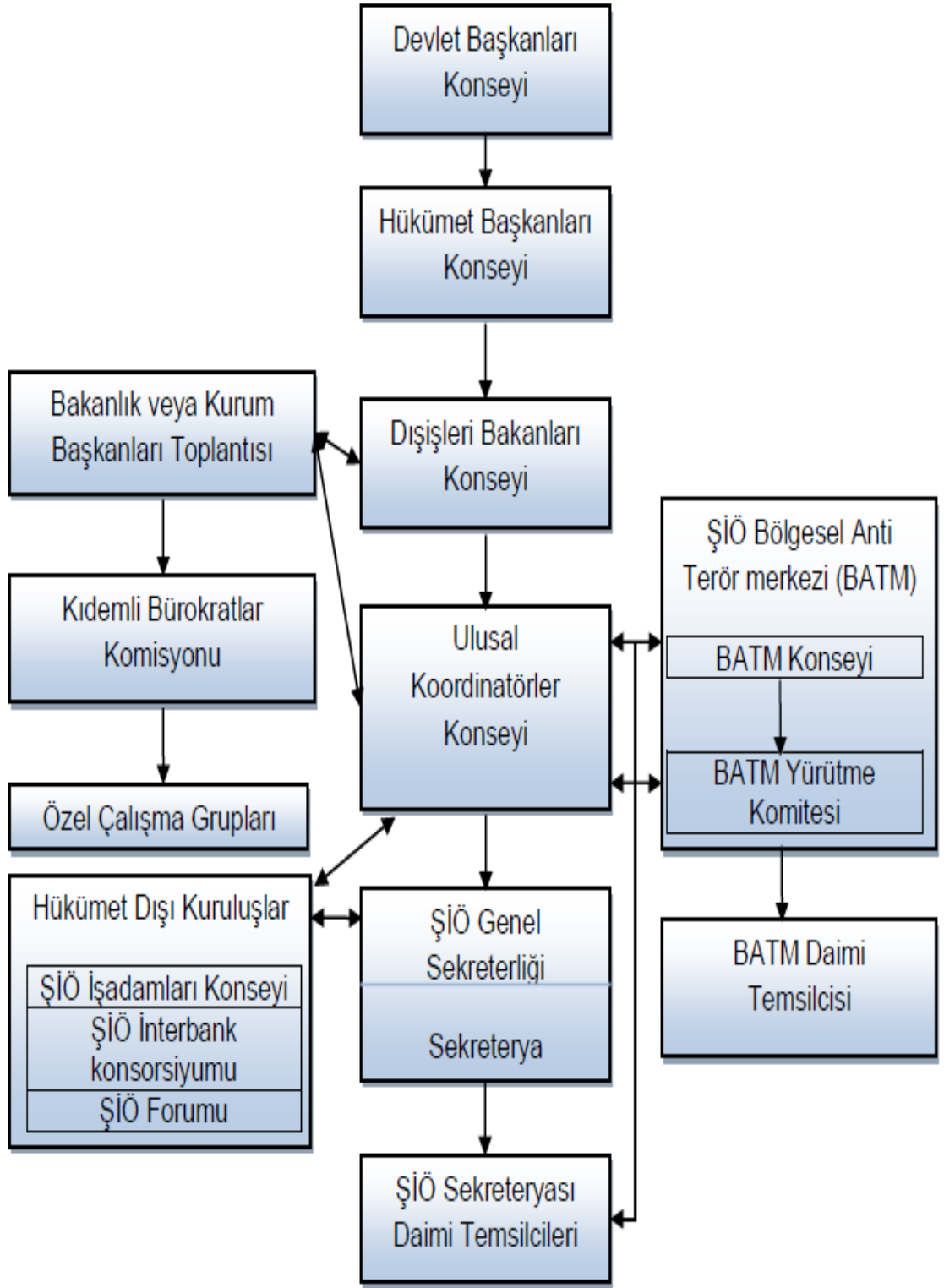
Tablo 2.1. Şanghay İşbirliği Örgütü Künyesi

Örgüt Adı	Şanghay İşbirliği Örgütü
Kuruluş Tarihi	15 Haziran 2001
Üyeleri	6 Üye, 5 Gözlemci, 3 Diyalog Ortağı Ülke
Resmi Organ Merkezleri	Sekretarya Merkezi (Pekin), Terörle Mücadele Merkezi (Taşkent)
Resmi Dili	Çince ve Rusça
Genel Sekreter	Dmitry Fedorovich Mezentsev (Rusya)
Resmi Web Sitesi	http://www.sectSCO.org

Kaynak: (<http://www.sectSCO.org>)

Ekonomi, Kültür ve güvenlik alanları kapsamında bir işbirliği öngören Şanghay İşbirliği Örgütü çatısında 7 ana organ örgütün işleyişini sağlayabilmek için faaliyet göstermektedir. Bu organlar;

- Devlet Başkanları Konseyi
- Hükümet Başkanları Konseyi
- Dışişleri Bakanları Konseyi
- Ulusal Koordinatörler Konseyi
- Temsilcilikler Konseyi
- Sekretarya
- Bölgesel Anti-Terör Ajansı (SECTSCO, 2015).

Kaynak: (<http://www.sectso.org/EN123/secretariat.asp>)

Şekil 2.2. Şanghay İşbirliği Örgütü Organizasyon Şeması - 2016

Yukarıda Şekil 2.2. Şanghay İşbirliği Örgütü Organizasyon Şemasından yola çıkarsak; Organizasyonun en tepesinde kendine yer bulan Devlet Başkanları

Konseyi, devlet başkanlarının katılımıyla yılda bir kez düzenlenen, en üst düzeyli ve nihai karar mekanizması olarak görülen konsey olarak karşımıza çıkmaktadır. Şemanın alt kısmında bulunan diğer konseyler önceden istişare ettikleri önemli konuları karara bağlanabilmesi için Devlet Başkanları Konseyi'ne götürmektedirler. Şanghay İşbirliği örgütü Haziran 2002'de Devlet Başkanları'nın katılımıyla gerçekleştirilen Sankt Petersburg Zirvesi'nde onaylanmış olan anlaşmanın 16. maddesi dikkate alındığında, Şanghay İşbirliği Örgütü üyeleri, alınan kararlarda çekimser oyları göz ardı ederek oybirliği aranmaktadır. Örgüt üyeliğinden ihraç ya da örgüt üyeliğinin askıya alınması gibi konularda ise kararlar consensusminus aranmakta ve tek bir üyenin oyu bile dikkate alındığı görülmektedir (Oğan, 2009).

Örgütün karar alma organı olan Devlet Başkanları Konseyi, Üye devletlerin devlet başkanlarını bir araya getirirken, yıllık toplantılar sonucu sadece örgütü ilgilendiren temel konularda kararlar almazlar, aynı zamanda görüş alışverişinde bulunacakları ikili zirveler gerçekleştirme fırsatı buldukları bir yapıyı teşkil etmektedir. Şekil 2-3 Şanghay İşbirliği Örgütü Örgütsel Şemasında görüldüğü üzere Devlet Başkanları Konseyi'nin hemen altında Hükümet Başkanları Konseyi kendine yer bulmaktadır. Özellikle Eylül 2001 tarihinden günümüze kadar düzenli olarak bir araya gelen yapıya üye ülkelerin hükümet başkanları, örgütün öncelikli gördüğü konular ile birlikte çok taraflı işbirliği stratejilerini de toplantı gündemine almaktadırlar (Chung, 2006).

Şanghay İşbirliği Örgütü çatısı altında bulunan üye ülkelerin adalet bakanları, ekonomiden sorumlu bakanları, savunma bakanları, dışişleri ve kültür bakanlarının yanı sıra savcılar ve çeşitli sağlık kuruluşları da yılda bir sefer belirlenen dönemlerde bir araya gelerek görüş alışverişinde bulunabilmektedirler. Şanghay İşbirliği Örgütü'nün bu ve buna benzer faaliyet ve çalışmaları, yılın belirli dönemlerinde üçer kez bir araya gelen Şanghay İşbirliği Örgütü Uluslararası Koordinasyon Konseyi tarafından organize edilmektedir (Oğan, 2009).

Dışişleri Bakanları Konseyi ise Devlet Başkanları Konseyi'nden hemen bir ay önce toplanarak bu konseyin gündemini belirlemektedir. Devlet Başkanları Konseyi gündemine raporlar sunarak katkıda bulunması bakımından örgüt içinde uluslararası konuların yoğunlukta görüşüldüğü en işlevsel organlardan birisi olarak göze

çarpmaktadır. Merkezi Pekin’de bulunan Şanghay İşbirliği Örgütü Genel Sekreteryası ise örgütün bütün işlerinin ve işlemlerinin belgelenip takip edildiği, ileriye dönük uygulanması düşünülen faaliyetler için belgelerin hazırlanıp bilgilendirmelerin yapıldığı daimi organı konumundadır. Şanghay İşbirliği Örgütü’ne üye devletler, bütçeye sağladıkları katkı oranıyla doğru orantılı bir şekilde örgütün sekreteryasına temsilci gönderebilme hakkına sahiptirler(Şanghay İşbirliği Örgütü, 2015). Örgütün bir diğer organı ise merkez şubesi Özbekistan’ın başkenti Taşkent’te bulunan Bölgesel Anti-Terör Merkezi’dir. Daimi nitelikte olan bu organın asıl görevi şüpheli duyulan ve terörist faaliyetleri gerçekleştirebilecekleri düşünülen gruplara yönelik bilgilerin toplanmasını ve koordineli bir biçimde paylaşılmasını sağlamaktır (Ekemenli, 2013).

2.1.3. Şanghay İşbirliği Örgütü’nün Amaç ve Hedefleri

Kuruluş amacı Amerika Birleşik Devletleri ve Batı Bloğuna karşı doğunun Rusya ve Çin öncülüğünde kurduğu bir kalkan veya ikinci bir blok gibi görünmesi, Şanghay İşbirliği Örgütü’nün amacını tamamen bu zeminde kurduğu anlamına gelmeyeceği gibi, örgütün tamamen ekonomik, siyasi ve kültürel bir yapı ve bunun etrafında şekillenen bir amaçla kurulduğu anlamı da çıkarılmamalıdır. Nitekim Şanghay İşbirliği Örgütü 2. Bölümün 1. Başlığında incelendiği üzere, henüz kuruluşunun 4. Yılında yani 5 Temmuz 2005 tarihinde Astana kentinde düzenlediği Devlet Başkanları Zirvesi kapsamında katılımcı liderlerin 11 Eylül 2001 saldırıları sonrası Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan’daki ABD üstlerinin boşaltılması konusunda çıkışları ve ABD’nin bu karara uymak zorunda kalması önemli bir örnek olarak karşımızda durmaktadır. Örgüt tarihinin henüz ilk yıllarında Batı’ya karşı takındığı bu tutum ve politikaları ile yapı ve amaç olarak Soğuk Savaş sürecinde NATO’ya karşı kurulan Varşova Paktı’na benzerliği ile tarihi çerçevedeki algımıza ne denli hitap ettiği ortadadır. Anlaşılacağı üzere,örgütlerin kuruluş amaç ve hedeflerinin tamamen imzaladıkları anlaşmanın yansıması olup olmayacağı ya da görünürdeki amaçlarının diğer devletler veya bilim insanları açısından doğruyu yansıtır yansıtmayacağı o örgütün siyasi ve tarihi arka planı, bunun yanı sıra gelecekte takındığı tutumla birlikte ele alındığında karmaşık ve bilinmezlikle dolu bir tablo oluşturduğu algısını güçlendirmektedir. Böylelikle örgütlerin kamuoyuna sunduğu amaç, hedef ve vizyonlarının yanı sıra ileride amaçlarıyla tezat durumlara

düşmeleri örgütlerin kuruluş amaçlarına ilişkin komplo teorileri üretilmesine neden olmaktadır.

Kısaca Şanghay İşbirliği Örgütü'nün amacı; organizasyona üye devletlerarasında karşılıklı güvene dayalı, iyi komşuluk ve dostluk ilişkilerinin güçlendirilmesi, bölgesel barışın sağlanması, güvenlik ve istikrarın korunması için ortak çaba sarf edilmesi, örgütlü suçlar, ayrılıkçılık, köktencilik, terörizm ve yasadışı göçle ortak mücadele gibi konuların ele alınıp uygulanması, bunun yanı sıra ekonomik, siyaset, bilim, teknoloji, eğitim, kültür, enerji ve çevre konularında işbirliğinin sağlanması gibi konuları içermektedir (SECTSCO, 2015).

Şanghay İşbirliği Örgütünün Orta Asya'da etkin ve bölgesel bir güç konumuna gelmesinin en önemli sebebi; El Kaide'nin Amerika Birleşik Devletleri'nde düzenlediği 11 Eylül terör saldırılarının hemen sonrasında bölge ülkelerinin silahsızlanma, sınır ihtilafları, bölge istikrarı bununla birlikte ticari ve ekonomik ilişkilerin güçlendirilmesi gibi konular ışığında başlatılan diyalog süreçleri etkin rol oynamıştır (Austin, 2002: 36).

Şanghay İşbirliği Örgütü askeri, diplomatik ve ekonomik ilişkilerin çeşitlendirilip iyileştirilmesinin yanı sıra kültür, ticaret ve bölge güvenliği alanlarının üzerinde de işbirliğini artırmayı amaçlamakta ve bu amaçlar üzerinde hedeflerini saptamaktadır. Örgüt özellikle bölge güvenliği konusunda, üyeleri ile düzenli bir şekilde uluslararası güvenlik konjonktürü gibi konuları ele alarak görüş alış verişinde bulunmaktadır. Buna sebep olarak üye devletlerin ortak tehdit algıları ölçüsünde, birliğe ve bölgeye yönelik saptanmış olan tehdit ve sorunlara karşı önceden yapılanıp önlem alma amacı taşıdığı söylenebilir.

Jing-Dong Yuan 2003 yılında yayımlanan bir makalesinde; Şanghay İşbirliği Örgütü'nün bölgesel güvenlik olgusuna verdiği önemin, üye devletlerin, devlet başkanları düzeyinde gerçekleştirdikleri yıllık toplantılarının yanı sıra savunma bakanları düzeyinde de bölgesel güvenlik zirvelerinin gerçekleştirilmesi konusunda mutabakata varmış olmalarından anlaşılabilir. Bu mutabakatı sağlam bir zemine oturarak somutlaştırmak amacıyla, sık sık ortak askeri tatbikat ve eğitim programlarının hazırlanıp uygulanması yönündeki talepler örgüte üye olan

devletlerce sıkça dile getirilmekte olup, ortak barış operasyonlarında bilgi değişim ve koordinasyonunun sağlanması, değişim programlarının uygulanıp hayata geçirilmesi ve bölgesel güvenlik zemininde ortak konferansların düzenlenmesi gibi konular Şanghay İşbirliği Örgütü üyeleri tarafından gerekli bulunduğu gözlemlenmektedir. Üyelerin bütün bu askeri nitelikteki istek, dilek, amaç ve hedeflerine rağmen, Şanghay İşbirliği Örgütü çatısı altında bulunan bu üye devletler, örgütün bir askeri birliklik olmadığını ve birlik dışındaki üçüncü ülkelere karşı bir askeri risk taşımadığının önemle altını çizdikleri gözlemlenmektedir (Yuan, 2003).

Jing-Dong Yuan'ın da üzerinde durduğu gibi Şanghay İşbirliği Örgütünün hedef ve amaçları, söylem ve uygulamaları ile tezatlık oluşturduğu görülmektedir. Yani üye devletler ortak askeri tatbikat yapma isteklerini beyan etmelerine rağmen ısrarla askeri bir yapı olmadıklarını iddia etmeleri buna örnek olarak gösterilebilir.

2.1.4. Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Tarihi ve Siyasi Arka Planı

Günümüzde Orta Asya ve Kafkasya bölgesinin siyasi ve tarihi yapısını önemli ölçüde 19. yüzyılda yaşanan gelişmeler oluşturmuş olsa da, milattan önceki uygarlıklar olan Göktürkler ve Hunlara kadar uzanan tarihi izler bölgenin karmaşık siyasi yapısı hakkında bilgi vermektedir. Bölgede önemli siyasi hareket noktaları bulunmaktadır. Bunlar Cengizhan ve Timurhan'ın kurmuş oldukları devletler ve İslamiyet'in yayılması olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüz Orta Asya bölgesinin linguistik* ve etnik coğrafyasının oluşumu da Cengizhan dönemiyle başladığı gözlenmektedir. Cengiz, Türkistan, Çin ve İran'ı torunları ve oğulları arasında paylaştırmış ancak Türkistan Bölgesine bir bütün olarak ismini vermeyi başaran ilk isim Cengiz'in oğlu Çağatay olmuştur. Çağatay, himayesindeki bölgede öyle köklü bir yönetim kurmuştur ki bölgenin dili özelinde asırlar sonra bile Çağatay'ın adı yaşamış ve Çağatay Türkçesi olarak benimsenmiştir. Son olarak Özbekler'in Türkistan'a hakim olarak Timurlar'ı ortadan kaldırmalarıyla birlikte bölgenin siyasi yapısının özelliklerini 19. Yüzyıla taşımışlardır (Saray, 1984: 1). Mehmet Saray'a göre; Çağatay'ın reformları ve bu reformlar sonrası Özbekler'in Türkistan'daki

***Linguistik:** Dili bir sistem olarak gören ve niteliğini, yapısını, birimlerini ve dönüşümlerini inceleyen bilim dalı.

hakimiyetleri bölge siyasetini bölge ve bölgeselcilik bakımından 19. Yüzyıla hazırlamıştır.

Orta Asya konum itibari ile Batı Asya, Avrupa, Doğu Asya ve Güney Asya bölgelerinin arasında bulunan bir kavşak ve bir bağlantı noktası olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bununla birlikte Orta Asya bölgesinin tanımı hala netlik kazanamamıştır. Kronolojik olarak bölgeyi ele aldığımızda, bölge Persler'in hakimiyetinden sonra Özbek, Kazak, Kırgız ve Uygur Türklerinin Orta Asya'da yayılmasıyla birlikte Türkistan olarak karşımıza çıkmaktadır. Sovyetler Birliği'nin bölge için kanıksadığı tanıma baktığımızda en dar olan tanımın Sovyetler Birliği'nin tanımı olduğu görülmektedir. Öyle ki Sovyetler, Orta Asya'nın sadece Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Tacikistan'ı kapsadığı tanımını benimsemektedirler. UNESCO ise bölge için en yaygın ve geniş olan tanımı ise; Beş cumhuriyetli Orta Asya geçmişten günümüze zengin doğal kaynakları bunun yanı sıra etrafını saran güçlü devletlerle önemli bir jeopolitik ve stratejik bölge konumundadır (Sorkina, 2009: 8).

I. Dünya Savaşı'nın son bulmasıyla 19. Yüzyıldan günümüze ekonomik ve askeri derinlik bakımından en güçlüleri olan Amerika Birleşik Devletleri, Rusya ve Çin'in, Orta Asya bölgesinde hiç azımsanmayacak ölçekteki doğal gaz ve petrol gibi doğal kaynaklar sebebiyle stratejik çekişmelerine sebep olmaktadır. Bu Enerji savaşlarında iki ülke Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya geçmişten günümüze süper güç konumunda bulunmaları sebebiyle öncelikli güç olurken, Çin'in özellikle son yıllarda uygulamış olduğu reformlar ile iktisadi olarak kaydetmiş olduğu mesafe Çin'i yenedünya düzeninde güç dengesine fazlasıyla etki edebilecek bir konuma getirmiştir.

Bu güçlerin bölgedeki doğal kaynak mücadeleleri, zengin yeraltı kaynaklarında hakimiyet kurarak kontrol edebilme amacı taşırken, bu üç gücün arasındaki rekabet sürecinin bölgenin gidişatını da direkt olarak etkileyip belirleyebileceği açıkça görülmektedir. Tüm bu yaşanan gelişmeler ışığında, böylesine çalkantılı ve hareketli bir yapıya sahip olan Orta Asya bölgesi, içinde barınan devletlerin yalnız başlarına yollarına devam etmeleri ne kadar zor görünüyorsa, bölgesel birlik ve bütünleşmeye duydukları ihtiyaçta o kadar normaldir.

Orta Asya bölgesindeki bölgesel birlik ve bütünleşme zorunluluğu, sadece Rusya ve Çin'in giderek yükselen güç olmaları ya da Amerika Birleşik Devletleri'nin bölgeyle ilgili arzuları değil, aynı zamanda diğer Orta Asya devletlerini de yakından ilgilendiren ortak güvenlik politikaları ve çıkarları doğrultusunda hareket edebilme imkanı gözetmek olduğu görülmektedir (Zeyrek, 2010: 871).

Ancak Orta Doğu devletlerinin ekonomik yetersizlikleri, bölgesel birliktelik ve bütünleşmenin önünü tıkayan bir olgu olarak karşılına çıkmıştır. Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte karşısında bir düşman bulamayan NATO; Orta Asya'da bulunan zengin hidrokarbon rezervleri için 11 Eylül terör saldırılarının sonrasında uluslararası terörizm ile girişilen mücadele kapsamında Afganistan'da düzenlenen EnduringFreedom* operasyonu bunun yanı sıra Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararları sonrası NATO'ya üye devletlerce oluşturulan Uluslararası Güvenlik Destek Gücü (ISAF), NATO'nun gözünden Orta Asya'nın jeostratejik önemini göstermiştir. NATO'nun ve bölgesel aktörlerin Orta Asya ve Kafkasya bölgesindeki enerji alt yapısını himayesi altına alma mücadelesi ve bölge üzerinde kendi çıkarlarını şekillendirme çabaları, bölgede "ikinci büyük oyunun" değerlendirmelerinin yüksek sesle konuşulmasına neden olmuştur (Amineh ve Houweling, 2007).

Aynı zamanda bölgedeki devletlerin bir daha Rusya'nın çekim alanına dahil olmasını istemeyen Batı, bu devletleri kendi oluşturduğu ekonomik, güvenlik ve siyasal sistemlerine monte etme çabasına girişmişlerdir. Bunda da başarılı oldukları görünebilir. Örneğin bu doğrultuda NATO, Doğu Bloğu devletleri ile ilişkileri geliştirerek güçlendirmek için Doğu Avrupa, Kafkasya ve Orta Asya'da bağımsızlıklarını kazanmış devletleri 1991 yılında Atlantik İşbirliği Konseyi'ni (KAİK) kurarak bu devletleri üye yapmışlardır.

1994 Ocak ayına gelindiğinde bölge devletleriyle askeri açıdan ilişkileri en üst seviyede tutabilmek adına Barış İçin Ortaklık (BİO) programını hayata geçirerek, 1995 yılında 1995 yılında Belçika'nın Brüksel şehrinde ortak bir irtibat ofisi

***EnduringFreedom:** Sonsuz Özgürlük Operasyonu: Amerika Birleşik Devletleri'nin Afganistan İşgali için kamuoyuna duyurduğu operasyonun adı.

oluşturmuşlardır. Barış İçin Ortaklık programı çerçevesinde programa katılan devletler NATO ülkeleri ile birlikte ortak tatbikatlara katılmışlardır. 1995 yılında Özbekistan, Kırgızistan ve Kazakistan'ın katkı sağladığı 600 kişilik tabur oluşturulmasını destekleyen NATO, Barış İçin Ortaklık Programı çerçevesinde 1997 – 2000 yılları arasında bu üç devlet ile ortak tatbikatlar düzenlemiştir. 1997 yılında ise Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi (AAOK) kurularak, Barış İçin Ortaklık Programı'nın daha çok güçlendirilmesine zemin hazırlanmıştır (Cutler, 2007: 116).

Bu olaylar çerçevesinde örgütün oluşum sürecine kadar yaşananlara bakıldığında, Orta Asya ve Kafkasya'nın ne denli karışık olduğu görülmektedir. Küresel aktörlerin bölgeye karşı ilgilerinin bölge ülkeleri ile sırf doğal zenginliklerini elde etmek için yakınlık kurmaları, bölge içinde iki büyük aktör olan Rusya ve Çin'in sınır ihtilafları ve bölge devletlerinin ekonomik bağımsızlıklarını kazanamamış olmaları bölge için birliktelik ihtiyacını artırmıştır. Bunun sonucu olarak Şanghay İşbirliği Örgütü Orta Asya ve Kafkasya bölgesi için kurularak örgütsel hayatına başlamıştır.

2.1.5. Şanghay İşbirliği Örgütü'nü Destekleyen ve Karşı Çıkan Ülkeler

2.4.Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Tarihi ve Siyasi Arka Planı alt başlığında işlendiği üzere, örgütün oluşum ve gelişim sürecinden rahatsız olan birçok devlet ve örgüt karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra Batı devletleri hariç örgütün üyeleri ile birlikte diyalog ortakları ve gözlemci statüsünde bulunan birçok devletin desteğini direk ya da dolaylı olarak arkasında hissettiği de söylenebilir. Soğuk Savaş'ın devletlerarasında oluşturduğu kötü izlerin tarihi hafızalardan hala silinmediğini düşünürsek; Orta Asya bölgesiyle ilgili çeşitli ve önemli politikaları olan Amerika Birleşik Devletleri'nin, Şanghay İşbirliği Örgütü'nün bölgede askeri ve ekonomik bir güç konumuna gelebilme ihtimaline kayıtsız kalması mümkün görülmemektedir.

Şanghay İşbirliği Örgütü yöneticilerinin sıkça örgütün askeri bir birliktelik olmadığını belirtmeleri ancak bunun üzerine 2003'ten sonra gerçekleştirilen tatbikatlar ve son olarak 2007 Barış Tatbikatı'nın caydırıcı özelliği başarılı bir şekilde yansıtılmış olması başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere NATO üyelerinin kuşkularının artmasına neden olmuştur (Çomak ve Gökalp, 2009: 336).

Geçmişten günümüze bölgedeki en kapsamlı hareket olan 2007 Barış Tatbikatı'nın yanı sıra, Amerika Birleşik Devletleri'ne Şanghay İşbirliği Örgütü için gözlemci statüsünü vermeyi reddetmesi, Orta Asya ve Kafkasya'da Amerika Birleşik Devletleri destekli devrim çekincesi taşıyan bölge liderlerinin yakın gelecekte Çin ve Rusya'ya yakınlaşma ihtimali, Şanghay İşbirliği Örgütü'nün gelecekte enerji karteline dönüşme ihtimali, Astana Zirvesi sonucu Amerika Birleşik Devletleri'nin Şanghay İşbirliği Örgütü üyelerinden askeri üslerini boşaltmaları için bir zaman çizelgesi istemesi ve Özbekistan'ın kendi topraklarında bulunan Amerika Birleşik Devletleri'nin K2 üssünü boşaltma talebini resmiyete dökmesi ve son olarak ta Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Batı ile yıldızı bir türlü barışmayan İran'ı gözlemci statüsüne alması endişelerin odak noktaları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Buna ek olarak örgütün en önemli iki aktörü Çin ve Rusya'nın askeri alandaki yüksek harcamaları ve bu iki ülkenin geçmişten günümüze yansıttıkları bilgi ve teknoloji birikimi en çok Amerika Birleşik Devletleri'ni diken üstü bir vaziyette tutmaktadır. İran gibi askeri ve nükleer bir gücünde örgütle ve Rusya ile olan samimi tavrı Amerika Birleşik Devletleri'ni Şanghay İşbirliği Örgütü ekseninde daha da rahatsız etmektedir. Batı'nın gözünden Şanghay İşbirliği Örgütü sakıncalı bir örgüt gibi görünürken, Avrasya, Orta Asya ve Kafkasya'da Batı'nın yıllardır süregelen oryantalist tutumu ile birlikte Avrupa Kıtası dışındakileri kucaklamak yerine sömürmeyi amaç edinme çabası ister istemez Batı dışındaki devletleri Şanghay İşbirliği Örgütü'ne yakınlaşmasına sebep olmuştur. Örneğin; NATO üyesi olmasına rağmen Şanghay İşbirliği Örgütü Diyalog Ortağı Statüsünde bulunan ve Asya için Avrupalı, Avrupa için Avrasyalı olarak kabul gören ve yıllardır uygulanan Avrupa Birliği müzakere sürecinden sonuç alamayıp tam üye statüsüne kavuşamamış olan Türkiye'yi Şanghay İşbirliği Örgütü'ne üye olmak isteyen bir ülke haline getirmiştir. Daha çok Batı ile geçmişte ya da günümüzde sıkıntı yaşayan ülkelerin desteğini almakta olan örgüt Pakistan'dan Hindistan'a, İran'dan Sri Lanka'ya kadar birçok devletin içinde daimi üye statüsünde bulunmak istediği bir örgüt olarak halen çalışmalarına devam etmektedir.

2.1.6. Şanghay İşbirliği Örgütü'ne Üye Devletlerin Çıkar ve Ortak Paydaları

Şanghay İşbirliği Örgütü'nün ekonomik bütünleşmesine en büyük engel örgütün sistem yapısındaki eksikliklerden kaynaklandığı gözlemlenmektedir. Bu sistem eksikliklerinin nedeni de tam üye devletlerin arasındaki çıkarların çoğunlukla uyumsuzluk göstermesinden ileri gelmektedir. Bu sebeple, Şanghay İşbirliği Örgütü'ne tam üye olarak nitelendirilen devletlerin çıkarları üzerinde analiz etmek Şanghay İşbirliği Örgütü'nün de çıkar yapısını bilmek açısından için büyük önem taşımaktadır. Şanghay İşbirliği Örgütü'nün altı üyesi olmasına rağmen, bunlardan sadece ikisi Çin Halk Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu'nun bölge ve örgüt açısından diğerlerine göre daha güçlü olduğu gözlemlenmektedir. Diğer dört Orta Asya devleti Çin ve Rusya'ya göre, ekonomileri biraz daha küçük olan ülkeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dört ülkenin sanayi üretim yapısı basit, ekonomik gelişme seviyesi ise çok düşüktür. Ancak Çin ve Rusya'nın güçlenmesi, Şanghay İşbirliği Örgütü için büyük bir motive olduğu kadar da büyük bir rekabeti gündeme getirmiştir. Şanghay İşbirliği Örgütü içerisinde, çeşitli işbirlikleri olduğu kadar, üyeler arasında, değişik düzeyde rekabet de mevcut olmuştur. Çin ve Rusya'nın örgüt içindeki konumu da örgütte mevcut olan rekabetin ne denli fazla olduğunu belirleyen etkenlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan'ın çıkar ve taleplerinin Rusya federasyonu ve Çin Halk Cumhuriyeti'ne göre farklılık göstermesi örgütün ekonomik hedeflerinin aşılmasındaki en büyük zorluk olarak görünmektedir. Genel analizlerde, Orta Asya devletleri bir bütün olarak ele alınmaktadır. Ancak, bu üyelerin bölgedeki birbiriyle çakışan çıkarları nedeniyle, bu devletleri bir bütün olarak analiz etmek ŞİÖ için geçersizdir. Tarihten beri, jeopolitik konumları açısından bakıldığında, Orta Asya devletleri ile Rusya arasında kopmak bilmeyen bir bağ her zaman olmuştur. Bu durum da Şanghay İşbirliği Örgütü'nün ekonomik yapısını oluşturan temel özelliklerindedir. Orta Asya devletlerinde, hem Rusya'dan bağımsız kalma hem de Rusya'ya son derece dayanma potansiyeli mevcuttur. Bu karmaşık durum, Çin Halk Cumhuriyeti ve Orta Asya ülkelerinin Rusya ile aralarındaki karmaşık ekonomik çıkar ilişkilerini de teşkil etmektedir (Buşuev ve Pervuhin, 2011).

Orta Asya ülkeleri bağımsızlıklarını ilan ettikten sonra, her biri, Rusya ile bağlarını çeşitli işbirlikleri vasıtasıyla sağlamışlardır. Ancak Orta Asya ülkelerinden

Rusya Federasyonu ile en yakın bağı kuran ülke Kazakistan olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer Orta Asya ülkeleri de Rusya ile aralarını koruma düşüncesiyle, Çin Halk Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu ile arasında ilişkileri dengeleyerek, iki devletten de gelebilecek ekonomik kar elde etmek amacıyla çalışmaktadırlar. Bunun yanı sıra Çin Halk Cumhuriyeti' de Orta Asya ülkeleri ile güvenlik ve mali, ulaşım ve tarımsal alanlarda işbirliğinde önemli başarılar elde etmiştir. Ancak bu başarılar, Çin Halk Cumhuriyeti ve Orta Asya üyeleri arasında kısa vadeli ticari anlaşmalar olarak gün yüzüne çıkmıştır. Sonuç olarak enerji ve ticari ilişkiler bakımından, taraflar istediği ekonomik çıkarları elde etmeye devam etmektedir. Ancak bu durum, bölgede ortak çıkar oluşturmaya meydan bırakmadığı gibi, Şanghay İşbirliği Örgütü'nün de bölgede ekonomik bütünleşmeyi gerçekleştirmesini olumsuz yönde etkilemektedir. Çin Halk Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu'nun çıkarları birbirinden çok daha farklı olduğundan, Çin Halk Cumhuriyeti hızla yükselen güç olarak üyesi olduğu G20 Grubu, ŞİÖ, BRIC ülkeleri gibi uluslararası örgütleri, kendi lehine doğru iyi değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Aynı zamanda bu örgütlerde Rusya Federasyonu'nun da üye olarak bulunması ve bu iki devletin uluslararası örgütlerin koordinasyon ve işbirliklerinde önemli konumlara sahip olmaları, bölgede farklı amaçlar güden bu iki gücün bölgedeki aşırı rekabet ve gerginliklerine de zemin hazırlamaktadır. Bunun sonucu, Çin Halk Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu gibi bir stratejik partnere karşı çok daha dikkatli davranırsa da, Çin Halk Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu bölgedeki çakışan bazı çıkarları sebebiyle Orta Asya ülkeleri üzerinden değişken stratejilerini oluşturmak zorunda kalmaktadırlar. Üye ülkelerde ki bu zıt çıkarlar denklemini Şanghay İşbirliği Örgütü'nün tam bütünleşme hedefinin gerçekleşmesine en büyük engel olarak karşımızda durmaktadır. Öyle ki, enerji alanında, Rusya Federasyonu Orta Asya'ya yönelik hegemonyasını güçlendirerek, Orta Asya ve Çin Halk Cumhuriyeti'nden geçen enerji nakil hatları inşa ederek, Uzak Doğu ile enerji ticareti yapmak istemektedir. Çin Halk Cumhuriyeti ise çok taraflı enerji ithalat kanalları elde ederek, kendi enerji güvenliğini korumayı amaçlamakta olduğu gözlemlenmektedir (Derman, 2012).

Örgüt amaç ve hedeflerindeki çakışmalar Şanghay İşbirliği Örgütü'nün karar alma mekanizmasındaki eksikliklerden de kaynaklanmaktadır. Özellikle Şanghay İşbirliği Örgütü'nde üye devletler önemli meseleleri, bir oyla bile veto edebiliyor olması, Şanghay İşbirliği Örgütü'nün en büyük yetersizliğidir. Oysa üyeleri arasında,

uyuşturucu, terörizme karşı dayanışmada çok başarılı bir şekilde dayanışma sağlayabilmiş durumdadırlar. Ancak ekonomik alanda, üye ülkelerin birbirleriyle çakışan çıkarları, şanghay İşbirliği Örgütü'nü bu konuda başarısız bırakmaktadır.

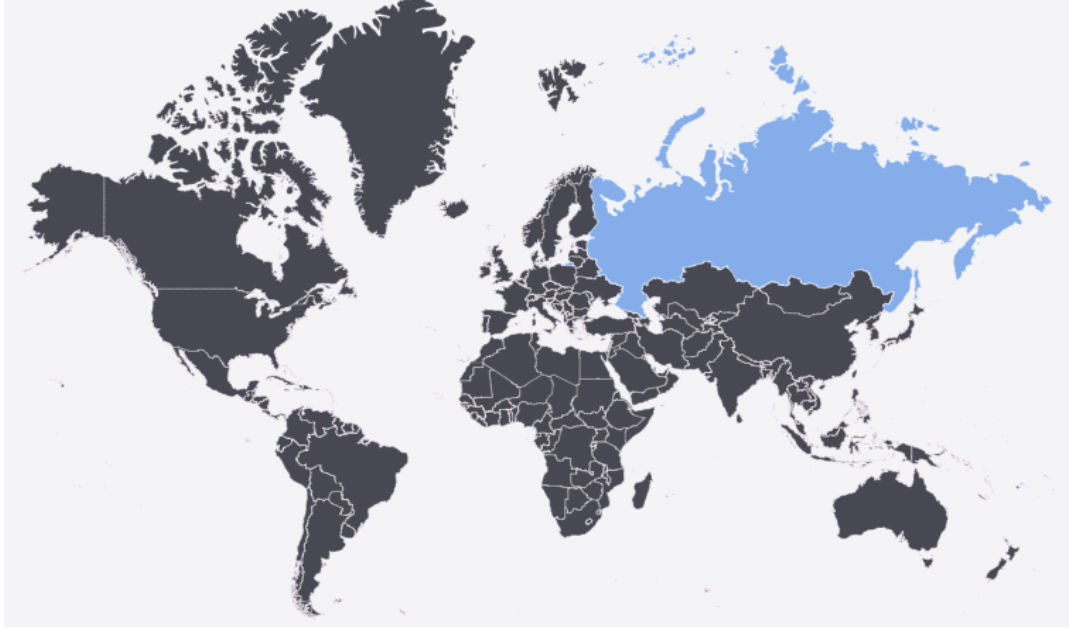
Selçuk Çolakoğlu, şanghay İşbirliği Örgütü devletlerinin amaç ve çıkarlarda ortak paydada buluşamamalarının nedenlerini, şanghay İşbirliği Örgütü'nün Geleceği ve Çin adlı makalesinde şöyle anlatmaktadır;

“Bir uluslararası örgütün güç kazanması için başlıca gereken faktör bölgenin ortak çıkarları için her zaman bir dayanışma hali sergilemek zorunluluğudur. Üyeler arasındaki pratik işbirlikleri üyelerin örgüt için bir araya gelmelerinden çok kendi çıkarları için işbirliği yapmalarını sağlamaktadır. Bu durumda, bölgenin kalkınmasını sağlama amaçlı kurulan örgüt kurulma amacını kaybetmiş sayılır. Bunun için, şanghay İşbirliği Örgütü üyelerinin bölge ekonomideki dayanışmasını sağlaması gereklidir. Bölgedeki ekonomik dayanışma pratik işbirliği ticari ilişkiler ile şekillenecek bir durum değildir. Bölgede bir dayanışma kurmak için şanghay İşbirliği Örgütü üyeleri hep birlikte uzun vadede bölgenin ortak çıkarlarını düşünmeli ve bu açıdan hareket etmelidir. şanghay İşbirliği Örgütü, uzun vadede ekonomik dayanışma sağlamak için, bölgedeki ekonomik işbirlikleri yasallaştırmalı ki, her üye bir şekilde örgüte bağlı kalsın. Ama örgütün uygulamaya yönelik ekonomik işbirliğine gitmesi, ekonomik işbirliği yasallaştırmadan çok daha kolaydır ve pratiktir. şu ana kadar üyeler arasında tarafların belirli çıkarları için yapılan pratik, kısa vadeli ticari amaçlı işbirliği sayısı oldukça fazladır. Özellikle yardım amaçlı ilişkiler kolayca imzalanmaktadır. Finansal girişimler seviyesindeki işbirliklerin gelişimi de çok hızlıdır. Fakat bölgedeki çakışan çıkarlardan dolayı, şanghay İşbirliği Örgütü'de yasallaştırılmış ekonomik dayanışma sistemini oturtmak çeşitli zorlukları da gündeme getirmektedir” (Çolakoğlu, 2004).

2.2. Şanghay İşbirliği Örgütü'ne Üye Devletlerin Yapıları

2.2.1. Rusya Federasyonu

Asya'nın kuzeyinde, Avrupa'nın ise doğusunda bulunan Rusya Federasyonu, kuzeybatısında Norveç ve Finlandiya, batısında Polonya, Estonya, Litvanya, Letonya ve Beyaz Rusya, güneybatısında Ukrayna ve güneyinde Gürcistan, Azerbaycan, Kazakistan, Çin, Moğolistan ve Kuzey Kore olmak üzere toplam 14 ülke ile sınır komşusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra denizden Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya ile de sınır komşuluğu bulunan Rusya sınır uzunluğu bakımından 22,125 km² ile dünyanın en büyük sınır uzunluğuna sahip olan ülkesidir. Yine Rusya devletlerin yüz ölçümü ele alındığında 17.075.400 km² ile dünyanın en büyük yüz ölçümüne sahip ülkesi olarak göze çarpmaktadır (Rusya Federasyonu Ankara Büyükelçiliği, 2015).

Kaynak: (http://www.amcharts.com/visited_countries/#RU)

Harita2.1. Rusya Federasyonu'nun Dünya Haritasındaki Yeri - 2016

Yüz ölçümü bakımından 17.000.000 km²lik devasa bir bölgeyi kapsayan ve Pasifik Okyanusundan, Kuzey Buz Denizine kadar uzanan Rusya, 11 farklı zaman dilimine bölünmektedir. Rusya geneli ele alındığında ılıman iklim kuşağında yer alsa da, yıllık ortalama sıcaklık farkının 80°C'ye ulaştığı ve Güney Sibirya Sert Karasal ikliminden, Karadeniz kıyılarında şekillenen subtropikal iklimine, Karadeniz subtropikal ikliminden, Kuzey Kutup iklimine kadar çok değişken ve farklılık

gösteren bir iklim yelpazesine sahip olduğu görülmektedir. Rusya'nın kuzeyi ise Arktik kuşağında bulunmaktadır (Rusya Federasyonu Ankara Büyükelçiliği, 2015).

Rusya'nın yüz ölçümünün büyüklüğü bölgelerindeki iklim çeşitliliğinin fazla olması ile doğru orantılı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Öyle ki; Ülkenin doğusu Sibiryaya Karasal İklimi etkisi ile çetin kış şartları ile karşılaşırken, ülkenin uzak doğusu muson yağmurlarının etkisi altında yılda ortalama 1.000 mm yağışa maruz kalmaktadır. 4/3'ü düz ova olan Rusya topraklarının, Doğu Avrupa Düzlükleri Ural Dağları'na, Batı Sibiryaya düzlüğü ise Altay Dağları'na kadar uzanmaktadır. Bunun yanı sıra Uzak Doğu ve Orta Sibiryaya'da uzun sıradağlar göze çarparken, Hazar kıyılarının çoğu bölgesinde yüksekliğin deniz seviyesinin altında olduğu görülmektedir. Rusya Federasyonu'nun başkenti yaklaşık 10 milyon nüfusu bulunan Moskova'dır. Nüfusu 4,6 milyonu bulan St. Petersburg Rusya'nın ikinci büyük şehridir. Bu şehirlerin yanı sıra Rusya'da nüfusu 1 milyonu aşkın 11 tane şehir bulunmaktadır. Bunlar;

- Novosibirsk,
- NijniNovgorod,
- Yekaterinburg,
- Samara,
- Omsk,
- Çelyabinsk,
- Kazan,
- Perm,
- Ufa,
- Rostovna Donu,
- Volgograd (Rusya Federasyonu Ankara Büyükelçiliği, 2015).

Yüzden fazla farklı halk ve ırkın bulunduğu Rusya Federasyonu'nun nüfusu 145 milyondur. Ancak nüfusun %80'lik kısmını Slavlar yani Ruslar, %20'lik kısmının büyük bir bölümünü ise Ukraynalılar, Ermeniler, Azerbaycanlılar, Kazaklar, Tatarlar, Almanlar ve Yahudiler oluşturmaktadır. Bununla birlikte Rusya'ya ait topraklarda resmi olarak kabul edilen dil Rusça, resmi para birimi ise Ruble olarak belirlenmiştir. Coğrafyanın büyüklüğü ve nüfusun çeşitliliği Rusya

topraklarında dinsel çeşitliliğe de yol açmaktadır. Rusya halkının neredeyse yarısı ateistken, diğer yarısının çoğunluğu Ortodoks'tur. Ülkede nüfusun kalan ve az olan kısmını ise Müslümanlar, Katolikler, Yahudiler ve Budistler oluşturmaktadır (Rusya Federasyonu Ankara Büyükelçiliği, 2015).

Rusya Federasyonu federal bir devlet sistemine sahip olmasının yanı sıra yönetim biçimi olarak başkanlık tipi cumhuriyeti benimsemektedir. Devlet Başkanı ülkeyi yönetme gücüne sahipken, Başbakan konumu itibariyle başkanlığını yaptığı hükümeti ile yürütme yetkilerini kullanmaktadır. Bununla birlikte Federal Meclis'in alt kanadı olan Duma ve Federal Meclis'in üst kanadı olan Federasyon Kurulu'ndan oluşan Federal Meclis'i yasama yetkisini elinde bulunduran erk olarak karşımıza çıkmaktadır. Anlaşılacağı üzere iki parlamentolu bir başkanlık sistemine sahip olan ve yönetilen Rusya Federasyonu'nda hukuki açıdan eşit sayılan çeşitli federal yapılardan oluşmaktadır. Rusya Federasyonu'nda 21 tane Federe Cumhuriyet, 46 tane il yani Oblast*, 9 tane büyük il yani Kray**, Moskova ve St. Petersburg olmak üzere 2 tane Federal Kent Yönetimi, 4 tane küçük özerk il yani Özerk Okrug*** ve 1 tanede Yahudi özerk ili yani Yahudi Özerk Oblastı bulunmaktadır. Ancak Rusya Federasyonu bünyesinde bulunan bütün bu federal birimler 7 büyük Federal Okrug içine alınarak, bu büyük federal yapıya bağlanmışlardır. Bunun yanı sıra Rusya Federasyonu'na bağlı bulunan 21 federe cumhuriyetin her birinin kendine özgü anayasası ve devlet başkanları bulunmaktadır. Ancak bu 21 federe cumhuriyetin benimsedikleri anayasa Rusya Federasyonu Anayasası ile çelişmemek durumunda ve uyumlu olması gerekmektedir. Rusya Federasyonu'nda Devlet Başkanı görev süresi geçmiş yıllarda 4 yılken 2012'den bu yana Devlet Başkanı görev süresi 6 yıla çıkarılmıştır. Son parlamento seçimi 2011'in Aralık ayında gerçekleştirilirken, son Devlet Başkanı Seçimleri 4 Mart 2012 tarihinde yapılmıştır. Bir sonraki devlet başkanlığı seçiminin 2018 yılında gerçekleşmesi öngörülmektedir. Rusya

***Oblast:** Eyalet ve bölge anlamına gelmektedir.

****Kray:** Esas itibarı ile oblastlar ile aynıdır. Zamanında öncü bölgeleri olarak nitelendirildiğinden bu isimle adlandırılmışlardır.

*****Okrug:** Doğu Avrupa ve Slav ülkelerinde idari birime verilen isimdir.

Federasyonu'nun da 2012'de yapılan devlet başkanlığı seçimini kazanan ismi ise hala görevde bulunan Vladimir Putin'dir (Dünya Bankası, 2015).

Rusya Federasyonu'nun üyesi olduğu küresel ve bölgesel örgütler şunlardır; Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, Dünya Ticaret Örgütü, Avrasya Ekonomik Birliği, Bağımsız Devletler Topluluğu, Şanghay İşbirliği Örgütü, Ortak Güvenlik Anlaşması Örgütü, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü, Asya'da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı, Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı.

2.2.1.1. Rusya Federasyonu'nun Askeri Yapısı

Askeri güç bakımından geçmişten günümüze dünyanın en büyük ordularından birine sahip olan Rusya, tarihi boyunca birçok savaşa katılmış, bu savaşların çoğundan zaferle ayrılmış ve sonuç olarak imparatorluktan bu yana sınırlarını her zaman genişleterek yüzölçümü bakımından dünyanın en geniş coğrafyasına sahip, açık denizlere çıkış sorunu kalmayan bir devlet halini almıştır.

Rus ordusunun tarihine bakıldığında göze çarpan en önemli reform hareketi Rusya ve İsveç arasında gerçekleşen İsveç-Rus savaşı öncesinde I. Petro* öncülüğünde gerçekleştirilen ve 1699'dan 1874'e kadar uygulanmış olan düzenli bir ordu kurma projesi olan Rekrurt Sistemi**dir. Reform özellik itibari ile orduya asker alımında yeni bir sistemin getirilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak 16. Yüzyılın sonlarına doğru uygulanan bu reform 18. Yüzyılın son dönemlerinin paradigmalarına uyum sağlayamaması üzerine 1874'ün Ocak ayında yürürlüğe konan Askeri Mükellefiyet Tüzüğü 1. Maddesi uyarınca vatani ve tahtı savunmak her

***I. Petro:** Rusya'yı 7 Mayıs 1682'den ölüm tarihi olan 8 Şubat 1725 tarihine kadaryöneten Rus Çarı.

****Rekrurt Sistemi:** Rusya'nın 1699-1874 yılları arasında uygulamaya koyduğu düzenli ordu kurma projesidir.

bir tebaanın en kutsal vazifesi sayılmakta ve tüm erkekler varlık durumları ve statülerine bakılmaksızın askerlik vazifesine tabi olmuşlardır (Hayka, 2008: 342).

Rusya Askeri Mükellefiyet Tüzüğüne uygulamaya koyduktan 3 sene sonra gerçekleşen 1877-1878 Rus-Osmanlı savaşında kişi başında bir buçuk milyona yakın askeri gücü ile iki cephede de Osmanlı İmparatorluğu'na karşı zafer kazanmasını sağlamış ve bu tüzüğün ilk meyvesini almıştır.

1912 tarihinde düzenlenen yeni Askeri Mükellefiyet Tüzüğü ile askere alınma yaşı 20 olarak belirlenerek, 20. Yüzyıla daha büyük askeri bir güç olarak girme amacı taşıyan Rusya, II. Dünya Savaşı sonrasında dörtlü bir yapıya bürünmüştür. Bunlar;

- Sovyet Ordusu,
- Sınır Muhafaza Birlikleri,
- Askeri Deniz Donanması,
- İçişleri Birlikleri

15 Aralık 1993 tarihinde ise Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetleri Tüzüğü kabul edilse de(Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetleri, 1993) Sovyetler Birliğinin 1991 yılında dağılması sonucu orduda yaşanan düzen ve disiplin sorunları, ülke ve halkın sosyal ve ekonomik darlığı gerekli reformların bir türlü başlatılamamasına yol açmıştır. Son olarak 5 Şubat 2010 tarihinde üçüncü askeri doktrin olarak kabul edilen yönetmelik uygulamaya sokularak üçlü bir yapıya sahip ve üç kuvvet komutanlığı olan yeni bir silahlı kuvvet yapısı oluşturulmuştur (Rusya Federasyonu Savunma Bakanlığı, 2015).

Kara Kuvvetleri Komutanlığı, Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetlerinin sayıca en kalabalık kuvveti olarak karşımıza çıkmaktadır. Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla sayısal gücü ciddi anlamda azalan Kara Kuvvetleri, Sovyetleri Birliğinin dağılmasıyla birlikte en büyük darbeyi yiyen yapı olarak görülmektedir. Günümüzde Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetleri içinde bulunan Kara Kuvvetlerinin oranı %30 olarak görülmektedir. Kara Kuvvetleri bünyesinde bulundurulmuş askeri birlikler, stratejik önemi yüksek bir şekilde oluşturulan 4 askeri bölge içinde hizmet vermektedirler. 1 Aralık 2010 tarihinden itibaren oluşturulan bu bölgeler;

- Merkez,
- Güney,
- Batı,
- Doğu (Rusya Federasyonu Savunma Bakanlığı, 2015).

Tümen şeklinde muhafaza edilen Rusya Kara Kuvvetlerinde 2009 yılı itibari ile birimsel olarak önemli değişikliklere gidilerek, tugay yapılanması olarak evirilmiştir. Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetleri geleneksel olan alay, bölük, ordu ve kolordu gibi birimleri tasfiye ederek, günümüzde yapısal birimlerini tugay, tabur ve operasyonel komutanlık şeklinde hiyerarşik bir düzlemde revize etmiştir. Günümüz Rus Kara Kuvvetlerinde 39 Kombine Ordu Tugayı, 21 Roket ve Topçu Tugayı, 7 Hava Savunma Tugayı, 12 Muharebe Tugayı, 4 İndirme ve Taarruz Tugayı ve 2 Radyoelektronik Tugayı olmak üzere toplamda 85 tugay bulunmaktadır. Bu birimleri yönetebilmek için dört bölgede operasyonel komutanlıklar bulunmaktadır (Rusya Federasyonu Savunma Bakanlığı, 2015).

Hava Kuvvetleri Komutanlığı, Kara Kuvvetleri Komutanlığı kadar karmaşık bir yapıya sahip değildir. 16 Temmuz 1997 tarihinde dönemin Rusya Federasyonu Devlet Başkanının imzaladığı kararname ile Rusya Federasyonuna bağlı Hava Kuvvetleri ile Hava Savunma Birlikleri içerisinde yeni bir oluşuma gidilmesi karara bağlanmıştır. 1 Mart 1998 tarihinde Hava Kuvvetleri ve Hava Savunma Birlikleri bünyesinde yapısal değişikliklere gidilerek bu birlik ve kuvvetlerin içerisinde Hava Kuvvetleri Baş Karargahı ve Hava Kuvvetleri Başkomutanlığı oluşturulmuş ve Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetleri bünyesinde Hava Kuvvetleri tam anlamıyla son şekline kavuşmuştur (Rusya Federasyonu Savunma Bakanlığı, 2015).

Rusya Federasyonu Savunma Bakanlığı resmi sitesinde belirtildiği üzere Deniz Kuvvetleri'nin amacı; düşmanın yerdeki askeri tesislerine nükleer vuruş yapmak, denizde ve deniz üslerinde düşman birliklerini yok etmek, deniz ve okyanuslarda muharebe yapmak, Kara Kuvvetlerini desteklemek, deniz çıkarması yapmak ve deniz, okyanus gibi su ulaşım yollarını kesmek gibi operasyonel icraatları hayata geçirmek(Rusya Federasyonu Savunma Bakanlığı, 2015).Kara, Hava ve

Deniz Kuvvetlerinin yanı sıra Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetleri içinde Stratejik amaç ile oluşturulmuş olan, Stratejik Amaçlı Roket Birlikleri, Hava-Uzay Savunma Birlikleri ve Hava İndirme Birlikleri bulunmaktadır (Rusya Federasyonu Savunma Bakanlığı, 2015).

Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetlerinin Yüksek Başkomutanı olan Devlet Başkanı, Silahlı Kuvvetler üzerinde siyaseten yönetimi gerçekleştirme gücüne sahip en önemli makamdır. Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Rusya'nın askeri doktrinini, seferberlik durumunda uygulanacak seferberlik planlarını bunun yanı sıra Silahlı Kuvvetlerin yapılanması için uygulamaya sokulacak konsept ve programları ve sivil savunmaya dayalı düzenlenen bütün program tüzükleri onaylayan son karar merci olarak karşımıza çıkmaktadır (Rusya Federasyonu Federal Savunma Kanunu, 1996). Ayrıca Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Silahlı Kuvvetlerin Yüksek Başkomutanı sıfatıyla ordu tüzüklerini, Genelkurmay Başkanlığı ve Savunma Bakanlığı'na ilişkin bütün yönetmelikleri onaylama gücüne sahiptir ve bunun yansıma olarak Genelkurmay Başkanı ve Savunma Bakanı direkt olarak Rusya Federasyonu Devlet Başkanına bağlı konumdadır. Orduya terhis, alım ve yedeğe alma gibi konulardaki kararnameler her yıl Devlet Başkanı tarafından çıkarılır. Bununla birlikte askeri ve savunma alanlarındaki işbirliği anlaşmalarını imzalayan taraf yine Devlet Başkanı olarak karşımıza çıkar. Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetlerinin doğrudan yönetimini elinde bulunduran erk ise Savunma Bakanlığı makamıdır. Savunma Bakanlığının işleyişi ve yapısı ile alakalı yönetmelikler Rusya Federasyonunca düzenlenmektedir (Rusya Federasyonu Savunma Bakanlığı Yönetmeliği, 2007). Rusya Federasyonun savunma ile ilgili devlet politikalarını yürütüp yönetimini gerçekleştirirken, federal bakanlıklar, diğer federal organlar ve savunma ile ilgili Rusya Federasyonu federe birimlerinin yürütme organları ile arasında koordinasyonu sağlayan federal yürütme organı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Rusya Federasyonunun temel operasyonel yönetim ve merkezi askeri organı ise Rusya Federasyonu Genelkurmayıdır. Genelkurmay Rusya Federasyonu İçişleri Bakanlığı askeri kuvvetleri, sınır muhafız birlikleri, özel iletişim ve enformasyon birlikleri, demiryolları askeri kuvvetleri, dış istihbarat birimi, devlet muhafazası organları, mühendislik, teknik ve inşaat birlikleri, seferberlik hazırlık federal organı

arasındaki savunma, inşaat ve diğer birlikleri koordine etmektedir. Bu koordine askeri oluşumların geliştirilmesi, Rusya Federasyonu Silahlı kuvvetlerinin savunma alanındaki tüm birim, askeri oluşum ve organları kapsamaktadır (Rusya Federasyonu Savunma Bakanlığı, 2015). Belirtildiği üzere Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetleri Genelkurmayının yapısı ve işleyişi yönetmelik uyarınca bu şekilde belirtilmiştir. Bu yapı ve işleyiş Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetleri Genelkurmay Yönetmeliği ile sabittir.

Sonuç olarak Rusya Federasyonu II. Dünya savaşından büyük bir zaferle çıkmış olsa da, Soğuk Savaş dönemi vasıtasıyla Amerika Birleşik devletleri ile giriştiği silahlı yarış ve bunun hemen sonrası 1990'lar da iki kutuplu dünyanın tarihe geçmesi ile hem askeri hem de ekonomik açıdan büyük çöküş yaşamasına neden olmuştur. I. Petro'dan bu yana askeri alanlardaki reformların günümüz Rusya Federasyonuna etkileri hala görülmektedir. Halen yirmi yılı aşkın süredir yeni bir yapılanma sürecinin içine giren Rusya Federasyonu, yaptığı atılım ve reformlarla yenedünyanın askeri düzenine kendini adapta etmekten kaçınmadığı görülmektedir. Yıllardır sayısal askeri üstünlüğe dayalı geleneksel ve eski askeri sistemden kendini soyutlayarak, sayısı az ancak hareketli ve etkin vuruş kabiliyeti ile donatılmış bir orduya evrilmesi için birçok yapısal soruna çözüm üretilmeye ve yeni reformları uygulamaya dönük yaptırımları karşımıza çıkmaktadır. Rusya Federasyonu tarihine bakıldığında birçok savaşa girmiş ve çoğunlukla bu savaşlardan zafer el de etmiş köklü bir devlet olarak tarih sayfalarındaki yerini ve konumunu korumaktadır. Askeri yapısı itibari ile günümüzde etkin ve kapsamlı savaş gücüne sahip devletlerinden biri olarak kendini göstermektedir. Aynı zamanda dünyadaki ender nükleer güçler arasında bulunan Rusya Federasyonunu askeri gücü aşağıda Rusya Federasyonu askeri Verileri Tablo 2.2.'de görülmektedir.

Tablo 2.2. Rusya Federasyonu Askeri Verileri - 2016

Toplam Nüfus	142.470.272
--------------	-------------

Kullanılabilir İşgücü	69.117.271
Askerliğe Elverişli İşgücü	46.812.553
Yıllık Askerlik Çağına Ulaşanlar	1.354.202
Aktif Asker Sayısı	766.000
Yedek Asker Sayısı	2.485.000
Savunma Bütçesi	\$ 60.400.000.000
KARA KUVVETLERİ	
Tanklar	15.398
Zırhlı Savaş Araçları	31.298
Kundağı Motorlu Silahlar	5.972
Çekili Topçular	4.625
Çoklu Roketatarlar	3.793
DENİZKUVVETLERİ	
Toplam Donanma Gücü	352
Uçak Gemisi	1
Firkateyn	4
Destroyer	12
Korvet:	74
Denizaltı:	63
Sahil Güvenlik Botu	65
Mayın Gemileri	34
HAVA KUVVETLERİ	
Toplam Uçaklar	3.429
Av ve Önleme Uçakları	769
Nakliye Uçakları:	1.083
Eğitim Uçakları	346
Helikopterler	1.120
Taarruz Helikopterleri	111

Kaynak: (<http://askerigucu.com/rusyanin-askeri-gucu.asp>)

2.2.1.2. Rusya Federasyonu'nun Ekonomik Yapısı

Dünya enerji piyasasında önemli bir yeri olan Rusya Federasyonu'nun enerji ihracatı, dünya enerji ihracatının %7'lik kısmını oluşturmaktadır. Ülke doğal yeraltı kaynakları ele alındığında dünyanın en zengin ülkelerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Rusya Federasyonu dünya ham petrol rezervleri bakımından 8. Sırada yer alırken, üretim açısından bakıldığında günlük ham petrol üretimi ve doğalgaz rezervleri bakımından ise dünyada 1. sırada yer almaktadır. Rusya Federasyonu'nun ekonomisinin neredeyse tamamına yakını petrol ve doğalgaz ihracatına bağımlı olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra Rusya Federasyonu nikel ve elmas üretimi bakımından yine dünyanın en büyük üreticisi konumundadır (Dünya Bankası, 2015).

Bütün bu göstergeler ele alındığında Rusya Federasyonu'nun ekonomisinin doğal kaynaklara olan bağımlı yapısı, petrol ve türevlerinde yaşanacak fiyat değişimleri karşısında ülke ekonomisinin hassas konumunu ortaya çıkarmaktadır. Ülkenin doğal kaynaklara bağımlı ekonomik yapısının oluşturduğu bu hassas durum, ülke nüfusundaki tüketim harcamalarından, orta sınıf hane halkı gelirlerine, kişisel gelirlerden, kişi başına düşen gayri safi milli hasılaya kadar birçok ekonomik veriyi doğrudan etkilediği görülmektedir.

Tablo 2.3. Rusya Federasyonu Ekonomik Göstergeleri - 2015

Yıl	2013	2014	2015	2016*	2017*
Nüfus (Milyon)	142,5	142,2	141,8	141,4	141,1
GSYİH (Milyar \$)	2.093	2.077	2.286	2.460	2.655
Kişi başına GSYİH	24.417	25.027	25.889	27.110	28.485
Harcanabilir Kişisel Gelir (\$)	1.274	1.225	1.245	1.428	1.610
Orta Sınıf Hane Halkı Geliri (\$)	14.375	15.499	16.253	17.410	18.963
Tüketim harcamaları (Milyar \$)	1.006	1.087	1.122	1.263	1.381
Perakende Satışlar (Milyar \$)	709	714	784	848	927

Kaynak: (<http://data.worldbank.org/country/russian-federation>)

Rusya Federasyonu tüm bu petrol ve doğal gaz zenginliklerinin yanında, alüminyum, demir, bakır, kömür, altın, elmas, gümüş gibi yer altı maden kaynakları

ve ormancılık ürünleri ihracatında dünyanın yine önde gelen ülkelerindedir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından bu yana Rusya'nın sahip olduğu doğal kaynakların üretimi de zamanla artış göstermiştir. Sovyetler Birliği döneminde göze çarpan hızlı sanayileşme hamleleri ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan çevre sorunları, Rusya Federasyonu'nu dışa bağımlılığı azaltmaya yönelik verimlilik hamleleri yapmasının yanı sıra çevre kirliliği konularında da önlemler almaya itmiştir (Dünya Bankası, 2015).

2.2.2. Çin Halk Cumhuriyeti

Başkenti Pekin olan Çin Halk Cumhuriyeti 1,354 milyarlık nüfusu ile dünyanın en kalabalık ülkesidir. Günümüzde 9.600.000 km²lik bir yüzölçümüne sahip olan bu devasa ülke, topraklarında 56 etnik kökenden insanı barındırmaktadır. Çoğunluk bakımından başlıca bu etnik yapılar şöyledir;

- Han (1,15 milyar),
- Zhuang (15,5 milyon),
- Mançu (10,6 milyon),
- Hui (8,6 milyon),
- Miao (7,4 milyon),
- Uygur (9,3 milyon),
- Tujia (8 milyon),
- Yi (7,7 milyon),
- Moğol (5,8 milyon),
- Tibetli (5,4 milyon) (Çin Halk Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği, 2015).

Coğrafi konumu itibariyle bir Doğu Asya devleti olan Çin, yüzölçümü bakımından Asya Kıtası'nın ikinci, dünyanın ise Rusya Federasyonu ve Kanada'dan sonra en büyük üçüncü ülkesidir. Çin Halk Cumhuriyeti kuzeyden Rusya Federasyonu, Moğolistan, Kazakistan, Kuzey Kore, güneyden Hindistan, Nepal, Vietnam, Bhutan, Laos, Myanmar, batıdan ise Afganistan ve Pakistan ile sınır komşusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra Çin, kuzeyden güneye Sarı

Deniz, Doğu Çin Denizi ve Güney Çin Denizi ile çevrili yaklaşık 14.000 km uzunluğunda doğu kıyı şeridinde sahiptir. Çin Halk Cumhuriyeti doğu kıyı şeridinde irili ufaklı olmak üzere yaklaşık 5.000 adayı barındırmaktadır. Ülke 22 eyalet 5 özerk bölge ve doğrudan yönetilen Pekin, Şanghay ve Tiençin illerinden oluşmaktadır (Çin Halk Cumhuriyeti Merkezi Halk Hükümeti, 2014).

Kaynak: (http://www.amcharts.com/visited_countries/#CN)

Harita2.2. Çin Halk Cumhuriyeti’ni Dünya Haritasındaki Yeri - 2016

4000 yıl öncesine uzanan tarihiyle Çin, dünya tarihinde önemli ve köklü bir geçmişe sahiptir. 4000 yıl öncesinden günümüze Çin tarihi 4 kısma ayrılmaktadır. Bunlar;

- 1840 öncesi dönem,
- 1840–1919 arası dönem,
- 1919–1949yeni demokratik devrim dönemi,
- 1949 ve sonrası Çin Halk Cumhuriyeti dönemi (Yiğın, 2009).

Son dönem olarak karşımıza çıkan ve 1949 yılında kurulan Çin Halk Cumhuriyeti siyasi yapı olarak tek parti yönetimi benimsemektedir. Çin Halk Cumhuriyeti’nin tek siyasi hakimi Çin Komünist Partisi’dir. Çin Halk Cumhuriyeti’nin devlet politikalarını devletle bütünleşmiş bir yapıya sahip olan Çin

Komünist Partisi vasıtası ile uygulanmaktadır. Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Başkanı aynı zamanda tek parti olan Çin Komünist Parti'sinin Genel Sekreteri olarak karşımıza çıkmaktadır. Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi'ne bağlı bulunan Politbüro Daimi Komitesi Çin devlet yönetiminin en etkili organı olanıdır. Ülke politikalarında önemli bir role sahip olan bu komite, yetki hiyerarşisi bakımından hükümetinde üzerinde bir konumda bulunmaktadır. Daimi Komite Devlet Başkanı XiJinping' in de aralarında bulunduğu yedi üyeden oluşmaktadır. Komitenin bütün üyeleri aynı zamanda devlet lideri olarak ta kabul edilmektedir. Kasım 2012'de düzenlenen 18. Çin Komünist Partisi Kongresi'nde, Devlet Başkan Yardımcısı olan XiJinping Parti Genel Sekreterliği ve Merkezi Askeri Komisyon Başkanlığı'nı görevini üstlenmiştir. 17 Mart 2013'de Devlet Başkanı olmuştur. ÇKP'nin 12. Ulusal Halk Kongresi'nde ise Devlet Başkanı, Devlet Başkan Yardımcısı, Başbakan, Devlet Konseyi ve Bakanlar Kurulu üyeleri onaylanarak, Devlet Başkanı XiJinping, Devlet Başkan Yardımcısı LiYuanchao, Başbakan LiKeqiang ve Dışişleri Bakanı ise WangYi olmuştur (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2015).

Çin Halk Cumhuriyeti'nin üyesi olduğu uluslararası küresel ve bölgesel işbirliği örgütleri şunlardır; Asya İşbirliği Diyalogu, Afrika Kalkınma Bankası, AİGK, APEC, Asya Kalkınma Bankası, Asya Altyapı Yatırım Bankası, Bağlantısızlar Hareketi, Birleşmiş Milletler, BRICS, Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü, Dünya Sağlık Örgütü, Dünya Ticaret Örgütü, Dünya Turizm Örgütü, G-20, ICAO, IMF, Şanghay İşbirliği Örgütü, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (Çin Halk Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2015).

2.2.2.1. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Askeri Yapısı

Çin Halk Cumhuriyeti Silahlı Kuvvetleri, tarihsel geçmişinden günümüze Çin'in egemenliğini, güvenliğini, hürriyetini ve kurulan sosyalist sistemin çıkarlarını korumak, geliştirmek ve bölge genelinde muhafaza etmek amacıyla stratejik konumunun ve askeri gücünün yardımıyla dünya barışını destekleyici bir konumda bulunarak Çin ulusunun büyüyerek, genç ve dinamik kalmasını garanti altına almak istemektedir. Çin Halk Cumhuriyeti Silahlı Kuvvetleri belirtilen bu amaçlara ulaşabilmek adına her türlü etkili adımı kararlılıkla atmanın bir görev olduğunu

belirterek, halkın refahı ve özgürlüğüne verdikleri önemi göstermektedirler (Çin Halk Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı, 2015).

Çin Halk Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı sitesinde yer alan bu bilgiler ışığında, binlerce yıllık tarihi ile dünyanın en eski medeniyetlerinden olan Çin Medeniyeti askeri tarihi boyunca özgürlük ve egemenlik haklarını koruyabilmek her türlü stratejik adımı atabileceğinin sinyallerini vermektedir. Çin, savaşçı bir toplumlar bütünlüğüne ev sahipliği yapan Orta Asya'nın, aynı ölçüde savaşçı bir medeniyeti olarak karşımıza çıkmaktadır.

Günümüz küreselleşen dünya ve teknoloji göz önüne alındığında, geçmişte savaşçı bir toplum olarak göze çarpan ve bu özelliğinden ders alarak kendini bugüne hazırlama gayretinde olan, hatta büyük ölçüde teknolojik ve insan gücü bakımından hazır hale gelen Çin Silahlı Kuvvetleri'nin stratejik görevleri;

- Çin topraklarına ve ulusuna dışarıdan gelebilecek bütün askeri tehditleri acil olarak kara, hava ve deniz kuvvetleri vasıtasıyla önlemek ve Çin'in egemenlik haklarının güvenliğini sağlamak,
- Vatanı birlik ve bütünlüğünü kararlılıkla korumak,
- Çin'in iç güvenliğini ve topraklarının dışındaki çıkarlarını korumak,
- Çin'in denizaşırı çıkarlarını ve güvenliğini korumak,
- Nükleer güç kullanarak stratejik caydırıcılık sağlamak,
- Dünyada barışını korumak için, bölgesel ve uluslararası güvenlik ve askeri örgütlere katılmak,
- Çin'in siyasi güvenlik ve sosyal istikrarı korumak amacıyla sızma, bölücülük ve terörizm karşı operasyonlarda bulunmak,
- Ulusal ekonomik ve sosyal kalkınma için acil kurtarma görevini yerine getirmek (Çin Halk Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı, 2015).

1 Ağustos 1927 tarihinde kurulan Çin Halk Kurtuluş Ordusukuruluşunun ilk dönemlerinde ağırlıklı olarak piyadelerden oluşan bir yapıyken, 1937 yılında süvari,

topçu, mühendislik ve istihbarat gibi oluşumları da içerisine alan bir yapıya dönüşmüştür. Çin Halk Kurtuluş Ordusu 1946 ile 1949 yılları arasında tank ve kimyasal savunma gibi kuvvetleri kendine entegre ederek, 1950'lerde zırh, topçu, mühendislik ve kimyasal savunma sistemleri gibi öncelikli gördüğü organlarını hayata geçirmiştir. 1980 yılından bu yana orduda havacılık alanında ve kimyasal ve elektronik savunma yapılarıyla destekleyen Çin Halk Kurtuluş Ordusu, 1985 yılında düzenli bir kolorduya kavuşarak önemli ölçüde askeri atılımlarını tamamlamıştır. 1927 yılından günümüze Çin Ordusu tek bir koldan çeşitli kollara ayrılarak büyük ve modern bir yapıya bürünmüştür. Birçok birimden oluşan Çin Halk Kurtuluş Ordusu kara operasyonlarında hizmet vermektedir. Çin Halk Kurtuluş Ordusu'nun içinde bulunana birimler;

- Piyade,
- Topçu,
- Hava Savunma,
- Havacılık,
- Mühendislik,
- Kimyasal Savunma ve Elektronik Önlemler,
- Hizmet birimleri (Çin Halk Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı, 2015).

Ordunun organları bağımsız tek bir gövdeye sahip olsa da, komuta dört ayrı genel merkezde tarafından icra edilmektedir. Bu merkezler mobil operasyonel, garnizon, kıyı ve sınır savunma ve rezerv birlikleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Mobil operasyonel birim, kara kuvvetleri göz önüne alındığından 18 kombine kolordu ve bazı bağımsız operasyonel tugaylarla birlikte en büyük birim olarak karşımıza çıkmaktadır (Çin Halk Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı, 2015).

11 Kasım 1949 tarihinde kurulan Çin Halk Cumhuriyeti Hava Kuvvetleri, gerçekleştirdiği hava operasyonları ile Çin Halk Kurtuluş Ordusu'nun askeri stratejilerini uygulayabilmesi için bir destek vazifesi görmektedir. Hava Kuvvetlerinin görevi; Çin'in hava sahası ve toprak egemenliğini korumak ve ülke

topraklarının tümünde istikrarlı bir hava savunma kalkanı oluşturmaktır. Çin Halk Cumhuriyeti Hava Kuvvetleri'nin sorumlulukları arasında bulunan askeri bölümler;

- Hava Savunma,
- Zemin Savunma,
- Havadan Sinyal ve Radar Hizmetleri,
- Havadan Teknik ve Operasyonel Keşif,
- Kimyasal Savunma (Çin Halk Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı, 2015).

Çin Halk Cumhuriyeti Hava Kuvvetleri'nin Çin'in yüksek derecede stratejik öneme sahip 7 şehrinde hava komuta merkezi bulunmaktadır. Bu şehirler Shenyang, Pekin, Lanzhou, Jinan, Nanjing, Guangzhou ve Chengdu olarak karşımıza çıkmaktadır. Hava kuvvetleri, Hava komuta merkezlerinin yanı sıra eğitim, araştırma ve geliştirme yapabilmek için çeşitli alt komuta birimlerine de sahiptir. Bu birimler;

- Yerden Havaya Füze Komuta Tugayı,
- Uçaksavar Topçu Komuta Tugayı,
- Radar Komuta Tugayı,
- Özel hizmet birimleri (Çin Halk Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı, 2015).

Çin Halk Cumhuriyeti Donanma Kuvvetleri 23 Nisan 1949 tarihinde kurulmuştur. Kuruluş amaçları;

- Deniz gücü oluşturmak,
- Kıyı savunma gücü oluşturmak,

- Denizaltı gücü oluşturmak,
- Deniz Piyade gücü oluşturmak,
- Hafif bir deniz muharebe gücü oluşturmak (Çin Halk Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı, 2015).

Geçmişte kuruluş amaçlarını göz önünde bulundurduğumuzda, Çin Halk Cumhuriyeti Donanma Kuvvetleri nükleer ve konvansiyonel deniz araçları bakımından deniz operasyonları için modern ve güçlü bir donanmaya sahip olduğu görülmektedir. Günümüz koşullarında Donanma Kuvvetleri, Çin Halk Kurtuluş Ordusu'nun stratejik operasyonlarında deniz gücü olarak karşımıza çıkmaktadır. Donanma bünyesinde ağırlıklı olarak denizaltı, gemi, deniz piyadeleri ve kıyı savunma ekiplerini bulundurmaktadır. Görev ve sorumlulukları;

- Çin'in deniz güvenliğini korumak,
- Çin'in denizcilik hak ve çıkarlarını korumak,
- Çin'in karasularındaki egemenliğini sürdürmesini sağlamak (Çin Halk Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı, 2015).

Çin Donanması deniz altında stratejik nükleer denizaltıları, konvansiyonel denizaltıları olarak iki tür denizaltı kullanmaktadır. Deniz üzerinde ise destroyer, firkateyn, füze tekneleri, mayın temizleme gemileri, sürat tekneleri, muharebe destek gemilerinin yanı sıra uçak gemisi olması sebebiyle bombardıman uçakları, keşif uçakları, devriye uçakları ve helikopter hava destekli operasyonları da yerine getirebilme özelliğine sahip olmaktadır. Deniz piyadeleri ise, zırhlı amfibi birlikleri, topçu birlikleri, mühendisler ve amfibi keşif birliklerini oluşturmaktadırlar (Çin Halk Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı, 2015).

Tablo 2.4. Çin Halk Cumhuriyeti Askeri Verileri - 2016

Toplam Nüfus	1.355.692.576
Kullanılabilir İşgücü	749.610.775

Askerliğe Elverişli İşgücü	618.588.627
Yıllık Askerlik Çağma Ulaşanlar	19.538.534
Aktif Asker Sayısı	2.333.000
Yedek Asker Sayısı	2.300.000
Savunma Bütçesi	\$ 145.000.000.000
KARA KUVVETLERİ	
Tanklar	9.150
Zırhlı Savaş Araçları	4.788
Kundağı Motorlu Silahlar	1.710
Çekili Topçular	6.246
Çoklu Roketatarlar	1.770
DENİZKUVVETLERİ	
Toplam Donanma Gücü	673
Uçak Gemisi	1
Firkateyn	47
Destroyer	25
Korvet	23
Denizaltı	67
Sahil Güvenlik Botu	11
Mayın Gemileri	6
HAVA KUVVETLERİ	
Toplam Uçaklar	2.860
Av ve Önleme Uçakları	1.066
Nakliye Uçakları:	876
Eğitim Uçakları	352
Helikopterler	908
Taarruz Helikopterleri	196

Kaynak: (<http://askerigucu.com/cinin-askeri-gucu.asp>)

2.2.2.2. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Ekonomik yapısı

Çin Halk Cumhuriyeti içerisinde demir, demir alaşımlı metal cevherleri, tungsten, fosfat, titanyum ve molibdenin de bulunduğu yaklaşık 17 maden ve mineral türüne ev sahipliği yapmaktadır. Maden ve mineral türleri göz önüne alındığında dünyada birinci sırada yer almaktadır. Maden ve mineral bakımından oldukça zengin bir ülke olan Çin Halk Cumhuriyeti, aynı zamanda elektronik ve uzay teknolojisi alanlarında kullanılan ve nadiren bulunan ve İç Moğolistan Özerk Bölgesinden çıkarılan titanyum, vanadyum, germanyum, galliyum, silikon ve polikristalin gibi madenlerinde yüksek derecede üreticisi ve ihracatçısı konumunda bulunmaktadır. Yüzölçümü bakımından Kanada ve Rusya'nın ardından en geniş üçüncü toprak büyüklüğüne sahip olan Çin, hidroelektrik güç potansiyeli ve kömür rezervleri bakımından da yine dünyada birinci sırada yer almaktadır. Çin'de üretilen kömür kalitesinin düşük olmasının yanı sıra, Çin toplam enerji ihtiyacının %70'lik dilimini kömürden elde etmektedir. Çin ham petrol bakımından fakir bir ülke olması sebebiyle, ham petrol ithalatçısı bir ülke olarak hayatını sürdürmektedir. Aynı zamanda Çin dünya pazarındaki en büyük 5. Altın üreticisi konumunda bulunmaktadır. Çin'in güneyinde var olan doğal gaz rezervlerinin işler hale getirilememesi ve bunun la birlikte hızlı sanayileşmenin kömür tüketimi ile doğrudan bağlantısı çevre kirliliğini arttırmaktadır. Çin madenlerinin %60'nı devlet kendi eliyle işletmektedir (Dünya Bankası, 2015).

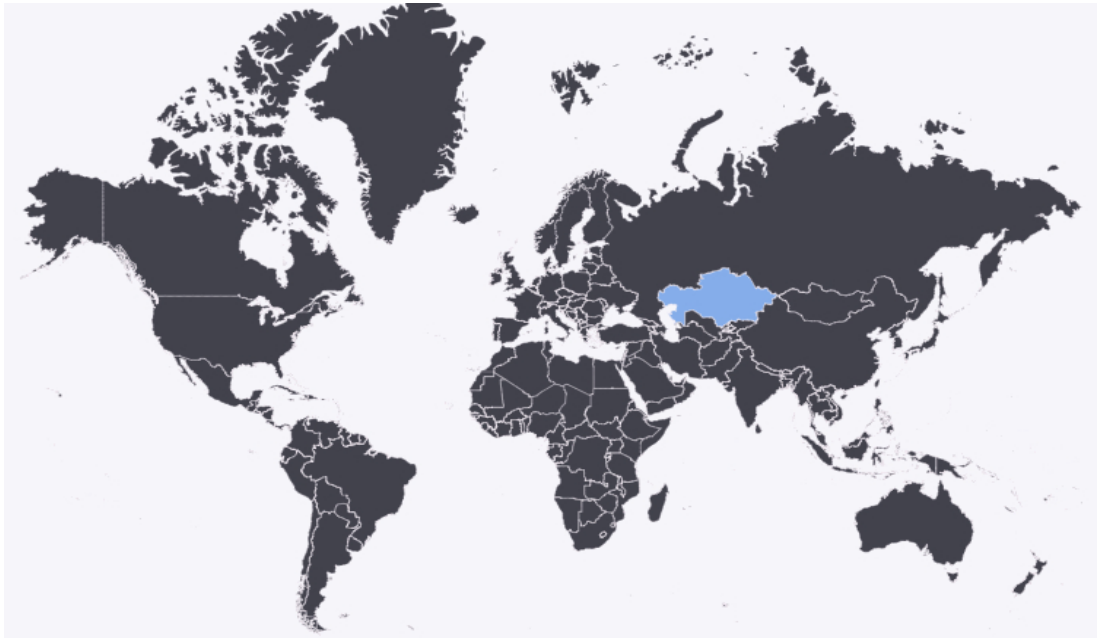
Çin Halk Cumhuriyeti'nde köy ve kasabaların büyük katkısı ile 1993 ile 2002 dönemleri arasında sanayideki büyüme oranı yıllık ortalama %11,4 olarak gözlemlenmiştir. 1992'den buyana aralarında yabancı sermayeli kuruluşlarında katkıları ile üretim artışında gözle görülür bir büyüme meydana gelmiştir. Çin ekonomik yapı itibariyle neredeyse bütün sanayi sektörlerinde etkinliğini arttırarak faaliyet göstermektedir. Faaliyet gösterdiği çoğu alanda tamamen kendi teknik imkanlarını kullanan Çin ekonomisinde başlıca faaliyet alanları şunlardır;

- Modern metalurji,
- Madencilik,
- Enerji santrali,
- Akaryakıt,
- Otomotiv ve gemi yapımı,
- Madencilik ve enerji ekipmanları,
- Uçak yapımı,

- Otomobil üretimi,
- Büyük ve küçük makina parçaları,
- Döküm ve uzay sanayi,
- Büyük enerji devreleri,
- Elektronik iletişim ekipmanları,
- Ölçüm araçları (Dünya Bankası, 2015).

2.2.3. Kazakistan Cumhuriyeti

Kazakistan 2.724.900 km²lik yüzölçümüyle Avrasya'nın tam orasında yer almaktadır. Topraklarında ortalama %60 oranında çöl ve bozkır barındıran Kazakistan, dünyada kapsadığı alan itibariyle 9. Sırada yer almaktadır. Kazakistan'ın toplam sınır uzunluğu 12.187 km'dir. Dünyanın en uzun kara sınırlarından olan Kazakistan – Rusya Federasyonu sınır hattı 6.467 km'dir. Bunun yanı sıra komşuları olan Özbekistan ile 2,300 km, Çin Halk Cumhuriyeti ile 1,460 km, Kırgızistan ile 980 km ve Türkmenistan ile 380 km kara sınırı bulunmaktadır (Kazakistan İstanbul Başkonsolosluğu, 2015).

Kaynak:(http://www.amcharts.com/visited_countries/#KZ)

Harita2.3. Kazakistan Cumhuriyeti'ni Dünya Haritasındaki Yeri - 2016

Alçak Sarıarka Dağları, Altay, Tarbagatay ve Cungar dağ sıralarına sahip olan Kazakistan'ın en yüksek zirvesi 6.995 metre uzunluğu ile uzak güneydoğusunda bulunan Han Tengri Dağıdır. Kazakistan'ın okyanuslardan uzak yapısı ve deniz etkisinin merkeze girmemesini engelleyen büyük dağlara sahip olması sebebiyle ülke sert kıtasal kara ikliminin etkisinde bulunmasına neden olmaktadır (Kazakistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği, 2015).

15.301.400 insanın yaşadığı Kazakistan'da nüfusun %57'si şehir, %43'ü kırsal bölgelerde hayatlarını sürdürmektedirler. Nüfusun %58,9'u Kazak, %25,9' Rus ve geri kalan %15,2'si ise sırasıyla Ukraynalı, Özbek ve Tatarlardan oluşmaktadır. Kazakistan için milli önem arz eden şehirler Almatı ve Astana ile birlikte toplam 14 şehir bulunmaktadır. Kazakistan'ın resmi dili Türk dilleri ailesinden olan Kazak Türkçesi olsa da devlet ve yerel organlarca Rusçanın da kullanılabileceği kabul görmüştür. Dini inançlar ele alındığında Kazakistan çok inançlı bir devlet olarak karşımıza çıkmaktadır. Ana dinler olarak kabul gören dinler ortalama %60'lık bir orana sahip Müslümanlık ve %30'luk oranla Hristiyanlıktır. Kazakistan'da yaşayan Hristiyanların çoğunluğu Ortodoks'tur (Kazakistan İstanbul Başkonsolosluğu, 2015).

16 Aralık 1991 tarihinde bağımsızlığına kavuşan Kazakistan'ın başkenti Astana, Cumhurbaşkanı ise Nursultan Nazarbayev'dir (Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2015).

Yasama organı parlamento ve senato olan Kazakistan'da toplam 47 üyesi bulunan senatonun 32 üyesi 6, 15 üyesi ise Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Parlamenter bir cumhuriyet olan Kazakistan Cumhuriyeti, 1991 yılından bu yana Nazarbayev'in Cumhurbaşkanlığında yönetilmektedir. Nursultan Nazarbayev, Kazakistan'da politik istikrarın temel unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Son gerçekleştirilen 2007 Ağustos seçimlerinde Nursultan Nazarbayev'in partisi olan Nur Otan parlamentodaki tüm koltukları alarak seçimi kazanmıştır (Kazakistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği, 2015).

Kazakistan'ın üyesi olduğu uluslararası küresel ve bölgesel işbirliği örgütleri şunlardır; Birleşmiş Milletler, İslam Konferansı Örgütü, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, Şanghay İşbirliği Örgütü, Bağımsız Devletler Topluluğu, Avrasya

Ekonomi Topluluğu, Ortak Güvenlik Anlaşması Örgütü, Asya'da İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı, Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi (Kazakistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği, 2016)

2.2.3.1. Kazakistan Cumhuriyeti'nin Askeri Yapısı

Kazakistan Cumhuriyeti Savunma Bakanlığı görevini AdilbekDzhaksibekov sürdürmektedir(Kazakistan İstanbul Başkonsolosluğu, 2015). Kazakistan Silahlı Kuvvetleri bünyesinde zorunlu askerlik hizmeti için gerekli olan yaş 18 olmakla birlikte zorunlu askerlik süresi 2 yıl olarak belirlenmiştir. Kazakistan Silahlı Kuvvetleri yapı olarak dörde ayrılmaktadır. Bunlar;

- Kara Kuvvetleri,
- Deniz Kuvvetleri,
- Hava Kuvvetleri Mobil,
- Hava Savunma Kuvvetleri (CIA, 2015).

Kazakistan Cumhuriyeti Şekil 2.5. Kazakistan Cumhuriyeti Haritasında görüldüğü gibi Şanghay İşbirliği Örgütü bünyesindeki Rusya Federasyonu ve Çin Halk Cumhuriyeti dışında denize sınırı olan üçüncü ve son devlet olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu deniz doğal kaynaklar bakımından oldukça zengin ve bir iç deniz olarak haritada görüldüğü üzere birçok devletin ortak kullanım alanını oluşturan Hazar Denizidir.

Tablo 2.5. Kazakistan Cumhuriyeti Askeri Verileri - 2016

Toplam Nüfus	17.948.816
Kullanılabilir İşgücü	8.342.680
Askerliğe Elverişli İşgücü	6.438.168
Yıllık Askerlik Çağına Ulaşanlar	244,863
Aktif Asker Sayısı	110
Yedek Asker Sayısı	378
Savunma Bütçesi	\$2.435.000.000
KARA KUVVETLERİ	
Tanklar	300
Zırhlı Savaş Araçları	1.613
Kundağı Motorlu Silahlar	285
Çekili Topçular	744
Çoklu Roketatarlar	393
HAVA KUVVETLERİ	
Toplam Uçaklar	233
Av ve Önleme Uçakları	103
Nakliye Uçakları:	60
Eğitim Uçakları	20
Helikopterler	66
Taarruz Helikopterleri	18
DENİZ KUVVETLERİ	
Toplam Donanma Gücü	15
Uçak Gemisi	0
Firkateyn	0
Destroyer	0
Korvet	0
Denizaltı	0
Sahil Güvenlik Botu	15
Mayın Gemileri	0

Kaynak: (http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=kazakhstan)

2.2.3.2. Kazakistan Cumhuriyeti'nin Ekonomik yapısı

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla merkezi planlı ekonominin temellerinde oluşan çöküntü sebebiyle üretimde büyük düşüşler yaşamıştır. Ekonomik olarak Rusya'ya bağımlı durumda olan Kazakistan, bağımsızlık sonrası oluşan durgunluk dönemi, üretim ve tüketim mallarını kapsayan alt sanayi sektörlerinde büyük zararları da beraberinde getirmiştir. Kazakistan Cumhuriyeti, 1994 yılında

gerçekleşen özelleştirme ve yabancı yatırım paketleri sayesinde istikrarlı bir ekonomiye kavuşmuştur. Ekonomik reformların gerçekleştirilmesi biraz zaman olsa da, günümüzde Kazakistan ekonomisi eskiye nazaran önemli gelişmeler kaydetmiş durumdadır. 2000 yılında kendini ekonomik olarak gözle görülür biçimde toparlayan Kazakistan'ın sanayi sektöründeki payı Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın(GSYİH) %30'una ulaşmıştır. Bu yükselişte en büyük etken yabancı yatırımlarla gelişen petrol sektörü olarak göze çarpmaktadır. Günümüz Kazakistan'ında petrol üretimi, toplam maden üretiminin yarısından fazlasını kapsamaktadır (Kazakistan Cumhuriyeti. Ekonomi Bakanlığı, 2015).

Kazakistan'ın batısında 250'den fazla gaz ve petrol sahası bulunmaktadır. Kazakistan 7 Milyar ton ile dünyanın en büyük petrol sahalarından biri olan Kaşaganve 1,3 Trilyon metreküp gaz kaynağı ile Karaçaganak gaz sahası bulunmaktadır. Kazakistan tungste, baryum ve çinko rezervlerinde dünyada birinci sırada yer almaktadır. Gümüş, kromit ve kurşun rezervlerinde ikinci, florit ve bakır rezervlerinde üçüncü sırada yer alırken molibden rezervlerinde dördüncü, altın rezervlerinde ise altıncı sırada yer almaktadır. Kazakistan Cumhuriyeti'nin ana maden rezervleri şunlardır;

- Petrol (5,4 Milyar ton),
- Doğal gaz (3 trilyon metre küp),
- Kömür (31,3 Milyar ton),
- Çinko (237,3 bin ton),
- Bakır (444,8 bin ton),
- Krom (dünya rezervinin %30'u),
- Manganez (dünya rezervinin %25'i),
- Kalay (3,6 bin ton),
- Altın (16,9 bin ton),
- Gümüş (396,4 bin ton),
- Fosforit (2005 yılında 83,4 bin ton fosfor üretilmiştir),
- Uranyum (4,3 Milyon ton),
- Demir (Bilinen dünya rezervlerinin %10'u) (Kazakistan Cumhuriyeti Ankara

Büyükelçiliği, 2015).

2.2.4. Kırgızistan Cumhuriyeti

Yüzölçümü büyüklüğü bakımından dünyada 86. sırada bulunan Kırgızistan 198.500 km²lik bir alana sahiptir. Doğu ve güneydoğudan Çin Halk Cumhuriyeti'yle, kuzeyden Kazakistan'la, batıdan Özbekistan'la sınır komşuluğu olan Kırgızistan'ın güney ve güneybatısında ise Tacikistan ile sınır komşuluğu bulunmaktadır. Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'tir ve özel bir statüye sahiptir. Kırgızistan başkent Bişkek hariç oblast adı verilen yedi vilayete bölünmüştür (Kırgızistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği, 2015).

Kaynak: (http://www.amcharts.com/visited_countries/#KG)

Harita 2.4. Kırgızistan Cumhuriyeti'ni Dünya Haritasındaki Yeri - 2016

Kırgızistan'da başkent Bişkek haricinde vilayetlere göre başlıca şehirlerin dağılımı şöyledir;

- Çuy: Kant, Karabalta, Tokmak
- Issık Göl: Karakol, Balıkçı, Çolponata
- Narın: Narın
- Talas: Talas
- Celalabad: Celalabad, Maylı-Suu, Taşkömür; Kokyangak
- Oş: Oş, Kızılkıya, Sülükta, Özgön, Karasuu

- Batken: Batken, Çonkara, Kaydarkan, Çek ve Cancer (Kırgızistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği, 2015).

1 Milyonu başkent Bişkek'te olmak üzere toplam 5.655 milyonluk nüfusa sahip olan Kırgızistan'da Kırgız nüfusu % 64.9, Özbek nüfusu % 13.8, Rus nüfusu % 12.5, Dungan: % 1.1, diğer: % 7.7 olarak sıralanmaktadır. Ülkede az yağışlı kara iklimi hakimdir. Kırgızistan nüfusunun % 75'ini Sünni Müslümanlar, %20'sini Ortodoks Hıristiyanlar, %5'ini ise diğer dinlere mensup vatandaşlar oluşturmaktadır. 15 Aralık 1990 tarihinde egemenliğini kazanan Kırgızistan, 31 Ağustos 1991 tarihinde ise bağımsızlığını ilan etmiştir. Egemenliğini kazanmasının neredeyse 1. yıl dönümü olan 11 Aralık 1991 tarihinde ise Kırgızistan Bağımsızlık Beyannamesi parlamentodan geçirilerek kanunlaştırılmıştır. 120 milletvekili bulunan Kırgızistan Meclis'inde milletvekilleri 5 yıllık bir dönemi kapsayacak şekilde seçilmektedirler. Yeni anayasanın kabul edilmesinin ardından Kırgız Cumhuriyeti Meclisi seçilmiş, bunun sonucu Parlamenter sisteme geçiş sağlanmıştır. 27 siyasi partinin katıldığı ilk seçimler 10 Ekim 2010 tarihinde gerçekleşmiştir. Cumhurbaşkanlığı seçimleri ise 6 yıllık bir dönemi kapsamakta ve Cumhurbaşkanı doğrudan halk tarafından seçilmektedir. 30 Ekim 2011 tarihinde parlamenter sistemdeki ilk cumhurbaşkanlığı seçimlerini döneminde Başbakanı olan Almazbek Atambayev %62,52'lik oy oranı ile kazanmıştır. 1 Aralık 2011 tarihi itibarıyla yemin ederek Kırgızistan'ın resmen Cumhurbaşkanı olan Almazbek Atambayev'in Ekim 2017 yılına kadar görev süresi devam etmektedir (Kırgızistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği, 2015).

Kırgızistan'ın üyesi olduğu uluslararası küresel ve bölgesel işbirliği örgütleri şunlardır; BM, AGİT, Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi, Bağımsız Devletler Topluluğu, Şanghay İşbirliği Örgütü, Ortak Güvenlik Anlaşması Örgütü, AİGK, EİT, İKÖ, ILO, Avrasya Ekonomik Teşkilatı, Uluslararası Sivil Havacılık Teşkilatı, UNIDO, WHO, UNESCO, Uluslararası Enerji Ajansı, Uluslararası Yenilenebilir Enerji Ajansı, BM Asya Pasifik Ekonomik ve Sosyal Komisyonu, Dünya Bankası, IMF, Avrupa Kalkınma ve İmar Bankası, Uluslararası Finans Kuruluşu, İslam Kalkınma Bankası, Asya Kalkınma Bankası, Dünya Ticaret Örgütü, Bağlantısızlar Örgütü (gözlemci), Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi (Kırgızistan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2015).

2.2.4.1. Kırgızistan Cumhuriyeti'nin Askeri Yapısı

Herhangi bir denize veya iç denize sınırı bulunmayan Kırgızistan Cumhuriyeti'nde askeri yapının kontrol mekanizması Savunma İşleri Devlet Komitesi altında toplanmaktadır. Bu mekanizma yapısal olarak üç kısma ayrılmaktadır. Bunlar;

- Kara Kuvvetleri,
- Hava Kuvvetleri,
- Hava Savunma Kuvvetleri içerir (CIA, 2015).

Tablo 2.6. Kırgızistan Cumhuriyeti Askeri Verileri – 2016

Toplam Nüfus	5.604.212
Kullanılabilir İşgücü	2.927.198
Askerliğe Elverişli İşgücü	2.376.487
Yıllık Askerlik Çağına Ulaşanlar	110.662
Aktif Asker Sayısı	16.300
Yedek Asker Sayısı	10.000
Savunma Bütçesi	\$240.000.000
KARA KUVVETLERİ	
Tanklar	150
Zırhlı Savaş Araçları	438
Kundağı Motorlu Silahlar	30
Çekili Topçular	159
Çoklu Roketatarlar	21
HAVA KUVVETLERİ	
Toplam Uçaklar	6
Av ve Önleme Uçakları	0
Nakliye Uçakları	4
Eğitim Uçakları	0
Helikopterler	6
Taarruz Helikopterleri	2

Kaynak: (http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=kyrgyzstan)

2.2.4.2.Kırgızistan Cumhuriyeti'nin Ekonomik Yapısı

Kırgızistan 1991 yılındaki bağımsızlık ilanından sonra büyük bir çöküntüye uğrayan ağır sanayisi yerine, çeşitli ülkelerden kredi desteğiyle dış kaynak yaratarak küçük işletmelerle ayakta durmaya çalışmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla beraber merkeziyetçi ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçiş süreci bir hayli sancılı olmuştur. Bu geçiş aşaması Kırgızistan'da halkın refah seviyesinin düşmesine, fakir ve zengin arasındaki gelirin uçurum haline gelmesine ve işsizliğin artmasına sebep olmuştur. Bu etkenlerin yanı sıra uluslararası kuruluşların sağladığı yardımlar ve krediler ile ayakta durabilen Kırgızistan, Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkeleri arasında Dünya Ticaret Örgütüne üyeli kabul gören ilk ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. Dış ekonomik ilişkiler bakımından Kırgızistan'ın ticaret dayanağı BDT ülkeleridir. Ancak başta Çin Halk Cumhuriyeti olma üzere Amerika Birleşik Devletleri, Almanya ve İsviçre gibi ülkelerle de ticaretini arttırma yoluna gittiği gözlemlenmektedir (Dünya Bankası, 2013).

Tablo 2.7. Kırgızistan Cumhuriyeti Genel Ekonomik Göstergeleri - 2013

GSYİH (Milyar \$)	6.5
Kişi Başına Düşen Milli Gelir	1.211 \$
Yıllık Büyüme Oranı	% -0.9
Enflasyon	% 7.5
İhracat (Milyar \$)	1.5
İthalat (Milyar \$)	4.8
Dış Ticaret Hacmi (Milyar \$)	6.3
Dış Ticaret Dengesi (Milyar \$)	-3
Dış Borç (Milyar \$)	3
İşsizlik Oranı	% 8.5

Kaynak: (<http://francais.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/kyrgyz-republic>)

2.2.5. Tacikistan Cumhuriyeti

Tacikistan Cumhuriyeti yer şekilleri ve iklim örtüsü bakımından zengin bitki örtüsü ve hayvan çeşitliliğine sahiptir. 2013 sayımına göre 7.9 milyon insanın yaşadığı Tacikistan'da toprakların yarısından fazlası dağlarla kaplıdır. 143.100 km²lik yüzölçümüne sahip olan Tacikistan'ın topraklarının çoğunluğu deniz seviyesinden 3000 metre yükseklikte bulunmaktadır. Kuzeyi Tanrı Dağlarının batı uzantılarıyla çevriliyken, ülkenin orta kesiminde aynı dağların güney uzantıları görülmektedir. Tacikistan nüfusunun % 62'sini Tacikler oluştururken, kalanların % 24'ünü Özbekler, % 8'ini Ruslar, % 6'sını ise diğer milletler oluşturmaktadır (Tacikistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği, 2015).

Kaynak: (http://www.amcharts.com/visited_countries/#TJ)

Harita2.5. Tacikistan Cumhuriyeti'nin Dünya Haritasındaki Yeri - 2016

Tacikistan Cumhuriyeti Şanghay İşbirliği Örgütü'nün yanı sıra Birleşmiş Milletler, İslam Konferansı Örgütü, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, Bağımsız

Devletler Topluluğu, Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası, Avrasya Ekonomik Topluluğu gibi uluslararası kuruluşlara üyeliği bulunmaktadır. 9 Eylül 1991 tarihinde bağımsızlığını kazanan Tacikistan'da, bağımsızlığının hemen ardından 1992'de başlayan 1997'ye kadar düren bir iç savaş meydana gelmiştir. 27 Haziran 1997 tarihinde Birleşmiş Milletlerin gözetiminde Rusya Federasyonu, İran ve bölge ülkelerinin katılımlarıyla barış görüşmelerine başlanmış ve Moskova'da "Tacikler Arası Genel Barış Anlaşması" imzalanmıştır. Başkanlık sistemiyle yönetilen Tacikistan'da parlamento Temsilciler Meclisi ve Milli Meclis olarak iki kola ayrılmaktadır. Doğrudan halk oylaması ile seçilen Cumhurbaşkanı'nın görev süresi 7 yıldır ve bir kişi en fazla iki kez seçilebilmektedir. 6 Kasım 2013 tarihinde yapılan son Cumhurbaşkanlığı seçiminde İmamali Rahman oyların %83,6'sını almış ve ilk turda Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. Tacikistan Cumhuriyeti, nüfusu ve yüzölçümü ele alındığında küçük bir ülke olsa da, Afganistan'la sınır komşusu olmaları stratejik konum olarak önemli bir coğrafyada bulunduğunu göstermektedir (Tacikistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği, 2015).

2.2.5.1. Tacikistan Cumhuriyeti'nin Askeri Yapısı

Tacikistan Cumhuriyeti Savunma Bakanlığı görevini ŞeraliHayrullayev sürdürmektedir (Tacikistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği, 2015).

Tacikistan Silahlı Kuvvetleri bünyesinde zorunlu askerlik hizmeti için gerekli olan yaş 18 olmakla birlikte zorunlu askerlik süresi 2 yıl olarak belirlenmiştir. Herhangi bir denize veya iç denize sınırı bulunmayan Tacikistan Cumhuriyeti Silahlı Kuvvetlerinin yapısı üç gruba ayrılmaktadır. Bunlar;

- Kara Kuvvetleri,
- Hava ve Hava Savunma Kuvvetleri,
- Mobil Güçleri (CIA, 2015).

Tablo 2.8. Tacikistan Cumhuriyeti Askeri Verileri - 2015

Toplam Nüfus	8.051.512
Kullanılabilir İşgücü	4.033.408
Askerliğe Elverişli İşgücü	3.165.350
Yıllık Askerlik Çağına Ulaşanlar	150,468
Aktif Asker Sayısı	6.000
Yedek Asker Sayısı	0
Savunma Bütçesi	\$ 75.000.000
KARA KUVVETLERİ	
Tanklar	37
Zırhlı Savaş Araçları	46
Kundağı Motorlu Silahlar	0
Çekili Topçular	10
Çoklu Roketatarlar	3
HAVA KUVVETLERİ	
Toplam Uçaklar	25
Av ve Önleme Uçakları	6
Nakliye Uçakları:	15
Eğitim Uçakları	4
Helikopterler	20
Taarruz Helikopterleri	6

Kaynak: (http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=tajikistan)

2.2.5.2. Tacikistan Cumhuriyeti'nin Ekonomik Yapısı

Tacikistan'ın kuzey ve güney bölgelerinde petrol ve doğal gaz üretimi gerçekleşse de, ülkenin ekonomik yapısı ele alındığında kalkınma ve refahı arttıracak tek sektörün tarım sektörü olduğu görülmektedir. Aynı zamanda tarım sektörü ülkenin coğrafi yapısı itibariyle Tacikistan için avantajlı bir sektör olduğu söylenebilir. Amu Derya ve Sır Derya nehirleri vasıtasıyla sulanan alanlarda üretimi yapılan pamuk, Tacikistan'ın en önemli tarım ürünü özelliği taşımaktadır. Pamuğu

sadece %10'unu işleme kapasitesi bulunan Tacikistan'da toplam 280.000 hektarlık alanda yılda 600.000 ton pamuk üretimi gerçekleşmektedir. Tacikistan ve Türkmen pamuğu dünya pamuk pazarının en kaliteli pamukları olarak karşımıza çıkmaktadır. Sulanabilir bölgelerde pamuk üretimi yükselişeyken, sulama imkanlarının kısıtlı olduğu Tacikistan topraklarında buğday ve tahıl üretimi ekonomik hayatın devamını sağlamaktadır. Tahıl ve pamuk üretiminin dışında patates, domates, soğan gibi sebze ürünleri göze çarparken, meyve grubunda üzüm ve elma en çok üretilen tarım ürünleridir (Tacikistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği, 2015).

Tablo 2.9. Tacikistan Cumhuriyeti Genel Ekonomik Göstergeleri

GSYİH (Milyar \$)	9.7
İşsizlik Oranı (%)	2.5
Reel GSYİH Büyüme Oranı (%)	6.7
İhracat (Milyon \$)	572
Nüfus (Milyon)	8.4
İthalat (Milyar \$)	4.3
Nüfus artış hızı (%)	2
Uluslararası rezervler (Milyar \$)	5.1
Kişi Başına GSYİH (\$)	2.655
Dış borç (Milyar \$)	3.8
Enflasyon Oranı (%)	6.1

Kaynak: (<http://data.worldbank.org/country/tajikistan>)

Tarım sektörünün yanı sıra Tacikistan'da azda olsa ağır sanayi sektörü son yıllarda gelişmektedir. Başlıca ağır sanayi sektörleri;

- Madencilik,
- Enerji üretimi,
- Metalürji (alüminyum, çinko, kurşun, bizmut, antimon, civa, ve altındır),
- Makine üretimi,
- Metal işleme,
- Kimya sanayi (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2014).

2.2.6. Özbekistan Cumhuriyeti

Özbekistan Cumhuriyeti, Sır Derya ve Amu Derya nehirleri arasında yer almaktadır ve yüzölçümü bakımından 448.900 km²lik bir alanı kapsamaktadır. Özbekistan'ın güneyden Afganistan, batıdan Türkmenistan, doğudan Kırgızistan ve Tacikistan, kuzeyden ise Kazakistan ile sınır komşuluğu bulunmaktadır (Özbekistan Cumhuriyeti Hükümet Portalı, 2015)

Kaynak: (http://www.amcharts.com/visited_countries/#UZ)

Harita2.6. Özbekistan Cumhuriyeti'ni Dünya Haritasındaki Yeri - 2016

Özbekistan topraklarında nüfusun %80'ini Özbekler, %5,5'ini Ruslar, %5'ini Tacikler, %3'ünü Kazaklar, %2,5'ini Karakalpaklar, %1,5'ini Tatarlar oluşturmaktadır. Özbekistan Cumhuriyeti başkanlık sistemiyle yönetilmektedir ve Cumhurbaşkanlığı görevini bağımsızlık ilanından bu yana İslam Karimov yürütmektedir (Özbekistan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2015). Son yapılan 2007 Cumhurbaşkanlığı seçimlerini %88 oy alarak kazanan İslam Karimov, 7 yıllığına cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturmuştur. 2009'da yapılan parlamento seçimlerinde

meclise 5 tane siyasi parti girmiştir. Özbekistan'ın üyesi olduğu uluslararası küresel ve bölgesel işbirliği örgütleri şunlardır; BM, ŞİÖ, BDT, AGİT, EBRD, ADB, IMF, FAO, İİT, EİT, AİGK, Dünya Bankası (Özbekistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği, 2015).

2.2.6.1. Özbekistan Cumhuriyeti'nin Askeri Yapısı

Özbekistan Silahlı Kuvvetleri bünyesinde zorunlu askerlik hizmeti için gerekli olan yaş 18 olmakla birlikte zorunlu askerlik süresi 1 yıl olarak belirlenmiştir. Zorunlu askerliğin yanı sıra profesyonel ordu ile doğru hareket kabiliyeti ve etkili güç kullanımı amaçlanmaktadır. Özbekistan Cumhuriyeti askeri yapısı üçe ayrılmaktadır. Bunlar;

- Silahlı Kuvvetler,
- Ordu Kuvvetleri,
- Hava ve Hava Savunma Kuvvetleri (CIA, 2015).

2.2.6.2. Özbekistan Cumhuriyeti'nin Ekonomik Yapısı

Özbekistan 100'ü aşkın yer altı maden çeşidi ile madencilik sektöründe çok önemli bir potansiyeli sahiptir. Çıkarılan madenlerin en başında; altın, bakır, gümüş, kurşun, çinko, cıva, kadmiyum, uranyum, tungsten, volfram gelmektedir. Ülkenin enerji kaynakları ise petrol, doğal gaz ve kömürdür. Rafine edilmiş petrol ürünleri, petrol ve kömürü ithal ederken, elektrik ve doğal gazı ihraç etmektedir. Özbekistan Sovyetler Birliğinden miras kalan pamuk üretimini günümüzde de sürdürmektedir. Sovyetler Birliğindeki genel pamuk üretiminin %61'lik kısmını gerçekleştiren Özbekistan, günümüzde pamuk üretimi alanında dünyanın 5. ülkesidir. Bunun yanı sıra Özbekistan büyük miktarda tuz yatakları, mermer, alüminyum, granit, demir ve değerli taş madeni bulunmaktadır (Özbekistan Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı, 2014).

Sanayi sektöründe neredeyse bütün eski Sovyet ülkeleri gibi aynı kaderi yaşayan Kırgızistan'da ekonomik göstergeler Dünya Bankası'ndan elde edilen tablodaki veriler gibidir.

Tablo 2.10. Özbekistan Cumhuriyeti Genel Ekonomik Göstergeleri - 2014

GSYİH (Milyar \$)	60
İhracat (Milyar \$)	13.3
Reel GSYİH Büyüme Oranı (%)	6.5
İthalat (Milyar \$)	12.8
Nüfus (milyon)	30.7
Uluslararası rezervler (Milyar \$)	17.8
Nüfus artış hızı (%)	1.7
Dış borç (Milyar \$)	10.2
Kişi Başına GSYİH (\$)	5.500
Bütçe açığı/GSYİH (%)	1.9
Enflasyon Oranı (%)	11.7
Kamu borç yükü/GSYİH (%)	6.7
İşsizlik Oranı (%)	4.9

Kaynak: (<http://data.worldbank.org/country/uzbekistan>)

3. BÖLÜM

ŞANGHAY İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ' NÜN YAKIN GELECEKTE KÜRESEL DÜZENE ETKİSİ VE SOĞUK SAVAŞ TEHLİKESİ

3.1. Soğuk Savaş Sonrası Yeni Dünya Düzeni Algısı

Soğuk Savaş'ın 1990'ların başlarında gözle görülür biçimde sona ermesinin ardından dünyanın yeni bir şekle ve yeni bir düzene doğru evirildiği göze çarpmaktadır. Yeni Dünya Düzeni etkisi altına girerek Batı dünyası ve onun lider gücü statüsünde bulunun Amerika Birleşik Devletleri'nin öncülüğünde şekillenen dünya, Soğuk Savaş dönemine damgasını vurmuş olan iki kutuplu sistemden de yavaş yavaş kendini soyutlamıştır. Bu yapılanma amacına uygun olarak dünyada bir düzen ve istikrarın doğmasına zemin olarak görülse de, doğru orantılı olarak düzensizliği ve istikrarsızlığı da beraberinde getirdiği gözle görülmektedir. Soğuk Savaş'ın çirkin yüzünün açığa çıkmasıyla bilinçlenen devletler, Soğuk Savaş'ın kirli havasını dağıtmak için bir yandan uluslararası karşılıklı işbirliği ve entegrasyonlar ile bir trendin içine kapılırlar da, diğer yandan yeni tehdit algılarının ortaya çıkmasına engel olamamışlardır.

Soğuk Savaş sonrası hayata geçen Yeni Dünya Düzeninde istikrar ve işbirliği potansiyeli artmış, Doğu-Batı gerilimi kendisini otomatik olarak ortadan kaldırmış ve en önemlisi de dünyayı kasıp kavuran ülkeler ve milletler arası ideolojik saplantılar önemini iyiden iyiye kaybetmiştir. Günümüzde Vietnam, Kuzey Kore, Moğolistan, Küba, Çin Halk Cumhuriyeti gibi ülkeler hala kendilerini yapı itibarıyla sosyalist veya komünist rejimler olarak betimleseler de, Sovyetlerin dağılması ile birlikte komünizm ve sosyalizm günümüz konjonktürü ele alındığında bir siyasal sistem modeli olma özelliğini iyiden iyiye yitirmiştir (Sönmezoğlu, 2006).

Soğuk Savaş sonrası dünya çok merkezli bir yapı olarak karşımıza çıksa da, şekillenen yeni uluslararası sistem küresel hiyerarşiyi de beraberinde getirmiştir. Yeni Dünya Düzeni çerçevesinde Amerika Birleşik Devletleri'nin güdümünde ve hiyerarşik düzenin en tepesinde bulunmasının tabii sebebi olarak siyasi ve askeri açıdan uluslararası sistem ele alındığında hala lider konumunun devam ettiği

gösterilmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nin yakın geçmişte Irak ve Afganistan gibi sınırlarının çok ötesinde bulun devletlerin mevcut siyasal yapısını değiştirebilmek adına operasyonlar yürütmesi ve bunda kısmen de olsa başarı sağlamak için adımlar atması bu hiyerarşik düzende kendini en tepede hissetmesinden duyduğu rahatlığın bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Soğuk Savaşın bitmesiyle birlikte askeri hiyerarşideki durum böyleyken, ekonomik ve siyasi düzen hiyerarşik yapıdan uzak, çok merkezli ve karar alıcıların çoğunlukta bulunduğu bir düzenin etkisi altına girmiştir. Bu durumda Amerika Birleşik Devletleri'nin ne kadar önemli askeri, siyasi ve ekonomik bir güç konumunda olsa da, AB, APEC gibi önemli etki odaklarının bulunduğu bu düzende tek ve yegane güç olmadığının en önemli işareti olarak karşımıza çıkmaktadır. 1990 Körfez Krizi ve Afganistan-Irak operasyonlarında da savaş maliyetlerinin tamamını üstlenmeyip diğer koalisyon ülkeleri ile maliyeti paylaşan Amerika Birleşik Devletleri'nin ekonomik anlamda tamamen hiyerarşinin en tepesinde olmadığının en önemli örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Sonuç olarak Günümüz uluslararası sistemi yani Soğuk Savaş sonrası Yeni Dünya Düzeni ele alındığında hiyerarşi ve çok merkezliliğin içi içe girift bir yapı oluşturduğu açıkça gözlenmektedir (Yılmaz, 2009).

Soğuk Savaş sonrası ideolojilerdeki önemin giderek azalması, savaş ortamının gerginliği ile azalan işbirliğinden kaynaklı potansiyel kayıplar ve karşılıklı bağımlılık ve demokratik eğilimlere olan istek, savaş sonrası güçlü devletleri bile işbirliği ve entegrasyona yönlendirmiş olsa bile güçlü devletler grubunun genel talep ve beklentisi statükonun devamı olmasından yana olmuştur. Bunun en önemli sebebi küçük devletlerinde bu statükocu büyük devletlerin çatısı altında demokratik bir yaşam sürmelerini zarardan çok bir fayda olarak görmeleridir (Yılmaz, 2005).

Son olarak Soğuk Savaş'ın ardından Yeni Dünya Düzenine geçişin ve sonrasının dünyadaki algısı ve en belirgin özelliği, Doğu ile Batı'nın kavgasından Batı'nın ve temsil ettiği değerlerin yani kapitalist ve küresel sistemin zaferle ayrılması ile sonuçlanmıştır. Öyle ki Batı dünyasının günümüzde genişlemesine ve etki alanını genişletmesine zemin hazırlayan yegane unsur bu savaştan Batı'nın galip ayrılması olarak gözlemlenebilir. Amerika Birleşik Devletleri'nin Orta Doğu, Uzak Doğu ve Latin Amerika'da ki etki ve nüfuz alını genişletmesi, Rusya'nın engelleme

isteğine rağmen kollarını Güney Asya ve Kafkaslara kadar uzatması, İran, Rusya, Ermenistan üçlülerine karşın Amerika Birleşik Devletleri, Türkiye, Gürcistan, Ukrayna ve Azerbaycan saflaşmalarına zemin hazırlayan tutumu bu genişlemenin ne kadar büyük boyutlara ulaştığının da önemli bir kanıtı olarak göze çarpmaktadır (Sönmezoğlu, 2006).

Soğuk Savaş'ın ardından Yeni Dünya Düzeninin getirdikleri Doğu ile Batı'nın hiç bitmeyecek gibi görünen nükleer kavgalarının rafa kalkmasına, ideoloji temelli ayrışmaların son bulmasına, kısacası dünyanın o gergin ortamdan sıyrılıp diken üstü vaziyetten iç politikalarına daha çok önem vermeye yatkın hale gelmesine zemin hazırlayan bir dönem olarak görülmektedir. Büyük güçlerin Soğuk Savaş ve sonrası olarak geliştirdikleri politikalar, şuan ki konum ve tehdit algılamaları ve NATO gibi Soğuk Savaş'ın ikincil aktörü konumunda bulunan örgütlerin düşmansız kalmasından doğan hedef eksikliği gibi konular ile yeni bir Soğuk Savaş dalgasının ne denli etkili olabileceği tam bir muamma olarak karşımızda durmaktadır. Geçmiş geleceğin aynasıdır mantığıyla 3.1.1. NATO'nun 1990-2001 Arası Politikaları ile dünyanın yakın gelecekte nasıl bir ortama sürükleneceğinin de sinyallerini bulmak için geçmişe dönük hareketler incelenmektedir.

3.1.1. NATO'nun 1990-2001 Arası Politikaları

Soğuk Savaş döneminde Batının stratejilerinin uygulanabilirliğini sağlamak amacıyla 1949 yılında Amerika Birleşik Devletlerinin kaynak ve destekleriyle işlevsel bir hal alan NATO; kuruluş amacı olarak Soğuk Savaşın siyasi ve askeri atmosferine uygun olarak tasarlanmıştır. Tasarlanan bu yapı "Üye devletlerin özgürlüklerinin ve güvenliklerinin sağlanması" amacı ile Sovyetler Birliği'nin yayılmacı politikasını en önemli tehdit olarak görmüş ve Soğuk Savaş döneminin iki kutuplu jeopolitik çekişmesi sonucu stratejiler bu amaca yönelik olarak tasarlanmış ve askeri doktrinler bu hedeflere göre şekillenmiştir (Aybet, 1999).

Soğuk Savaş döneminin paradigmalarına uygun olarak kurulan ve bu yolda mücadelenin tüm gerekliliklerini yerine getirmeye hedeflenen NATO, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte misyon ve görevlerinin yeniden belirlenmesi dönemine zorunlu ve köklü bir geçiş yapmıştır. SSCB'de Soğuk Savaş sonrası gün

yüzüne çıkan etnik sorunlar, bölgesel çatışmalar, uluslararası terörizm ve nükleer silahların kontrolü gibi problemler, NATO için yüklenen yeni misyonlar olarak karşımıza çıkmıştır. Bu misyonların bir yansıması olarak NATO'nun görev alanları derinleştirerek genişletmiş ve eski yapısında köklü bir değişime sebebiyet vermiştir. Bu değişimler ışığında NATO 1992 yılı itibariyle Balkanlardan Aden Körfezine, Afganistan'dan Afrika'ya kadar geniş bir alana bunalım yönetiminden insani yardıma kadar birçok faaliyete el atmıştır. Ancak bu faaliyetleri üstlenmesine paralel olarak kendi üyeleri ve üyelerin dışındaki ülkeler tarafından elde edilen başarı için kullanılan güç ve kullanım şekilleri her zaman eleştiri almıştır (Birsell, 2012).

Sovyetlerin dağılmasıyla amaçsız kalan NATO için üye devletler örgütü lağvedip etmeme konusunda ilk zamanlar tereddüt yaşasalar da sonuç olarak örgütün devamına ve yeni duruma adapte olmaya çalışmışlardır. Bu durum örgütün 1999 yılında gerçekleştirdiği Washington, D.C. zirvesinde uzun süren tartışmalar sonucu netlik kazanmıştır. Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti'nin de katılımının gerçekleştiği bu zirvede, "Yeni Stratejik Konsept" adı altında Avrupa güvenliğini tehdit eden unsurlar, kitle imha silahlarının yaygınlaşması, etnik ve dinsel çatışmalar, insan hakları ihlalleri, örgütlü suçlar ve terörizm gibi konular belirlendikten sonra konseptin çatısı altında kabul edilerek, bu risk gruplarına karşı etkin ve duyarlı şekilde mücadele edilmesi gerekliliği karara bağlanmıştır. Bu çerçevede gerekirse örgütün amaçlarına yönelik yapısının tekrardan düzenlenebileceği de öngörülmüştür. Zamanla Rusya, NATO'nun derinleşme ve genişleme politikalarına dirense de, gelişmeleri engelleyemeyerek Doğu Bloğunu markaja alan NATO'nun durumunu kabullenmek zorunda kalmıştır (Moens, 2003).

Genel olarak NATO amacından sapmış olmakla birlikte üye devletlerin halen aba altındaki bir sopası görünümünde bulunan ve Batı medeniyetlerinin hizmetinde bulunan bir örgüt olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra tarihsel kronolojiye bakıldığında NATO için 1991 yılı herşeyin bir bitişinden ziyade yeni ve farklı bir başlangıcın ilk adımı olmuştur. 1991 yılından 11 Eylül saldırılarına kadar gelen süre içinde NATO'yu incelemek NATO'nun Soğuk Savaş sonrası politikalarını anlamak için önemli bir zaman dilimi olarak görünmektedir.

1991 yılı ile gerçekleştirilen NATO Roma Zirvesi ile yeni misyon ortaya çıkmış, toplantı kapsamında asimetrik tehditlere karşı konulması için “Yeni Stratejik Kavram” adında planı açıklanarak yeni adımlar atılmıştır. Bu çerçevede diyalog, strateji, işbirliği ve ortak savunma ile ilgili temel unsurlar yapı olarak esnek, süratli ve çok uluslu forma sokularak amaca uygun bir işleyişin gerekliliği kabul edilmiştir. Bu yeni yaklaşım NATO arşivine “kontROLSÜZ devlet yönetimlerine karşı sivil halkın korunması” belgesi olarak geçmiştir (Aybet, 1999).

1995 yılından itibaren NATO'nun dikkati Balkanlara yönelmiş olsa da uygulamaya konulan operasyonlar sonucunda halen %100 barış ortamı sağlanamamıştır. Ancak NATO Balkanlar ve Balkanlar üzerinden Adriyatik denizinin kontrol edilmesini sağlamıştır. 1995 yılından itibaren güç ve nüfuzunu iyiden iyiye hissettiren NATO, Amerika Birleşik Devletleri'nin enerji savaşları mücadelesi kapsamında Güney Kafkasya'da ve Orta Asya'da gerekli gördüğü zaman güç kullanmıştır ve çok uluslu faaliyetler yürüterek enerji alanında da istediği politikaları rahatlıkla uygulayabilmiştir (Yapıcı, 2004).

1996 yılında NATO güçlerinin oluşturduğu IFOR muharebe grubu ile yürütülen operasyon NATO ülkelerinin dışındaki ülkelerin verdiği destek ile genişleyerek 43 ülkeli bir uluslararası operasyonel faaliyete dönüştürülmüştür (Birsal, 2012).

1998 yılının ortalarında başlayan Sırbistan ile Kosova Kurtuluş Ordusu arasında süren Sırp-Arnavut çatışmaları, sivil halkın yaşamını tehdit eder boyuta gelmesi ve 1999 yılının başlarında çatışmaların Kosovalı sivil halkın katledilmesine dönüşmesi NATO'yu Birleşmiş Milletler kararını beklemeden iki yönlü bir karar alarak; NATO'ya bağlı ülkelere oluşan hava birimleri vasıtasıyla ağır silahların imhası ve hava sahasının kontrolü gibi mekanizmaları devreye sokan bir operasyonu başlatmasına zemin hazırlamıştır (Birsal, 2012).

1999 yılında Avrupa Birliği'nin genişleme politikalarına paralel olarak uygulamaya geçirilen yeni yapılanma faaliyetleri çerçevesinde Macaristan, Polonya ve Çek Cumhuriyeti NATO'ya dahil edilmiştir (Aybet, 1999).

2001 yılına gelindiğinde NATO, Amerika Birleşik Devletleri'ne direkt olarak yapılan 11 Eylül terör saldırıyla birlikte kendini geniş çaplı bir operasyonun içinde bulmuştur ve 1952 Kore savaşından sonra ilk defa Avrupa dışında bir toprakta operasyonun ana unsurlarından birisi olmuştur. NATO 11 Eylül saldırıları sonrası Soğuk Savaş'tan bu yana misyonu bakımından belki de en önemli görevi olan Afganistan görevini icra etmiştir. NATO bu kapsamda "Active Endeavour"* operasyonu ile deniz gücünü, Akdeniz'de başgösteren terörist faaliyetlerin engellenmesi ve güvenlik tedbirlerinin alınması amacıyla 2004 yılına kadar sürdürülmüştür (NATO, 2004).

2004 yılında Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovakya ve Slovenya'yı bünyesine katan NATO 2008 yılına gelindiğinde Arnavutluk ve Hırvatistan'ı dahil ederek, siyasi ve askeri organizasyon özelliği bakımından günümüzde 28 devletli büyük ve etkin bir ittifaka dönüşmüştür (NATO, 2016).

3.1.2. Soğuk Savaş Sonrası ABD ve NATO'nun Tehdit Algısı

Stratejik konsept tartışmalarının yaşandığı 1991 NATO'sunda tamamen Soğuk Savaş'ın artçıları izini kaybettirmese de, Transatlantik eksene karşı da önemli bir güvenlik algısı olması pekte mümkün görünmemiştir. Ancak 1999 yılına gelindiğin de NATO'nun Avrupa Birliği ile genişleme projesi adı altında eşgüdümlü hareket etmesi, Amerika Birleşik Devletleri'nin süper olarak nitelendirilen tek güç olması ve insani müdahale gibi enstrümanlarla dış politikasını şekillendirmesi NATO için meşruiyet sorunun da sonunu getiren faktörler olarak karşımıza çıkmıştır. Birçok açıdan son derece farklı olan 2000'li yıllarda ise;

- Ortak tehdit ve güvenlik algısını baltalayan 11 Eylül terör saldırısı sonucu Amerika Birleşik Devletleri için 5. Madde** gereği NATO'nun misliyle cevabını

* **Active Endeavour:** Etkin Çaba Harekâtı olarak ta bilinen ve NATO'nun teröristlerin, korsanların ve kitle imha silahlarının hareketini önlemek için Akdeniz'de yürütülmekte olduğu deniz operasyonudur.

** **NATO 5. Madde:** Kuzey Atlantik Antlaşmasının 5. Maddesi gereğince NATO, bir saldırı veya saldırı tehdidine karşı üyelerini savunmaya ve bu amaçla, bir üyesine

gerektirirken, İngiltere ve İspanya'da yaşanan buna benzer terör saldırılarında NATO ülkeleri bu maddeyi kullanma gereği görmedi,

- 2000'li yıllar boyunca bir hayli güçlenen Rusya Federasyonu, 2008'de yaşanan Gürcistan Savaşı ile birlikte NATO'nun Karadeniz, Doğu Avrupa ve Kafkasya'daki güvenlik algısını değiştirerek, NATO genişlemesine set çekti,

- Dünyayı sarsan 2008 finansal krizi maliyeti çok yüksek olan NATO'yu sorgulanır hale getirdi,

- 2008 finansal krizi ile mali açıdan yükselişe geçen BRIC* ülkeleri gibi bölgesel güçler aynı zamanda askeri açıdan kendisinden söz ettirecek hale geldi,

- Terör gibi devlet dışı aktörler güvenlik algısının konvansiyonel yapının dışınataşması gerekliliğini zemin hazırladı,

- Afganistan'ın işgali ile NATO'nun meşruiyet sorunufazlasıyla gündemi meşgul eden bir hal adı,

- Terörden sonra konvansiyonel olmayan siber müdahaleler ve nükleer malzemelerin yayılıp taşınması gibi konular NATO için ciddi tehditler haline geldi (Yılmaz, 2010).

NATO için günümüzde halen en büyük tehdit algısı terör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum ışığında; 11 Eylül 2001'de New York ve Washington'da el-Kaide terör örgütünün üstlendiği terör saldırıları, uluslararası sistemin yanı sıra NATO'nun da içinde güvenliğe dair tanımları, tehditleri ve gündemi de tamamen değiştirmiş oldu. Soğuk Savaşın ardından biraz olsun kendini rölantiye alan güvenlik kavramı başta Amerika Birleşik Devletleri ve NATO olmak üzere birçok ülkenin

yapılacak saldırının tüm üyelerine yapılmış varsayılacağı ilkesine dayanan bir örgüttür.

* **BRIC:** Bu terim Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika'nın gelişmekte olan ekonomilerini kastetmek için kullanılır.

listesinde ilk sıraya oturdu. Terörizm ile savaş yalnızca saldırıya uğrayan tarafın değil, neredeyse tüm ülke ve aktörlerin gündemine Amerika Birleşik Devletleri liderliğinde hızlı bir giriş yaptı. Ancak saldırıların ardındaki toz bulutunun kalkmasıyla birlikte, terör saldırısını gerçekleştiren saldırganların kendi aralarında internet ağı üzerinden koordinasyon sağlamış olduklarının ve saldırıdaki uçakları daha önceden simülasyon programları vasıtasıyla tanıma yoluna girdiklerinin anlaşılması, internet ve siber ortamının terörist saldırılar için ne denli önemli yer kaplayabileceğinin de bir kanıtı olduğu fikrini kuvvetlendirmiştir (Thomas, 2003).

Timothy L. Thomas'ın El Kaide ve İnternet Tehlikesi adlı makalesinde de belirttiği üzere tehdit algıları başta Amerika Birleşik Devletleri ve NATO için terörizm boyutundan, teröre fayda sağlayabilecek siber gücün durdurulması güç teknolojisi boyutuna uzanmasına sebebiyet vermiştir.

11 Eylül sonrası tansiyon henüz düşmeden teknolojik anlamda terör gruplarının elinin bu denli güçlü olduğu düşüncesi, NATO üyelerinden birine karşı gerçekleştirilmesi muhtemel olan Dijital Felaket yani Dijital 9/11 senaryosunu uluslararası alanda en çok tartışılan konular arasına sokmuştur. Terörist grupların ciddi anlamda sanal ortam vasıtası ile siber terörü kullanma ihtimali, uzmanlar tarafından muhtemel bir dijital PearlHarbour beklentisini de beraberinde getirmiş oldu (Mitchell, 2001).

Siber saldırılar ile devletlerin siber sistemlerine yönelik taarruzlar ekonomik ve diğer kritik alt yapılarının vurularak etkisiz hale getirilebileceği, bunun da ülkedeki güvenliği derinden sarsacağı düşünülüyor bir ortamda birçok NATO ülkesi siber güvenlik stratejilerini ulusal güvenlik belgelerine eklemek ve düzenli olarak güncellemek zorunda kalmışlardır (Hansen ve İssenbaum, 2009). Bu kapsamda NATO'da üye devletlerinin bilişim ve siber sistemlerini saldırılara karşı güçlendirme konusunda mutabık kalarak 2008 yılı zirvesinde siber savunma siyasetini kabul etmiş ve geliştirilecek yapılar ile bir otoritenin oluşturulması konusunda fikir birliğine varmıştır. Bununla birlikte NATO siber güvenlik politikasını saldırıdan ziyade bir savunma kalkını şeklinde tasarlayacağını bildirmiş oldu. NATO'nun 5. Maddesine benzer şekilde ittifak üyeleri siber savunma ile alakalı yöntem ve tecrübelerini diğer

NATO üyeleri ile paylaşabilecek ve gerekli halde birbirlerine yardım sağlayarak topyekün saldırıya geçebileceklerinin sinyallerini vermiş oldu (NATO, 2008).

Dünya enerji tüketiminin %37'lik kısmını kullanan NATO'nun günümüz tehdit algılamalarına bakıldığında terör ve siber saldırıların dışında enerji güvenliği konusu da NATO için önemli bir yer tutmaktadır. Ancak enerji güvenliği konusu, amacı üye devletlerce askeri ittifak olan NATO için son on yılda öncelikli konular arasına girebilmiştir. Bu geç kalınmışlığın en önemli sebebi ise Fransa ve Almanya gibi ittifakın en eski üyelerinin enerji güvenliğinin ulusların kendi ulusal mesele ve çıkarları doğrultusunda hareket etmelerinin daha yerinde olabileceği görüşü olmuştur. Ancak Sovyetlerin dağılmasıyla oluşan yeni jeostratejik topraklar, Rusya Federasyonu'nun enerji ihracatçısı olarak yükselişi ve enerjiyi dış politika aracı olarak görmesi, NATO ve Avrupa Birliği genişlemeleri ve Ortadoğu'da yaşanan istikrarsız durum NATO'nun bu yaklaşımın da önemli bir gelişim ve dönüşüm yaşanmasına yol açmıştır. Özellikle NATO ülkelerinin enerjiyi üretmekten çok tüketme eğiliminin olması ve artan enerji ihtiyaçları doğrultusunda da Hazar Havzası ve Orta Doğu gibi güvenilirliği sağlam olmayan istikrarsız bölgelerden enerjiyi karşılamak zorunlu olması, enerji güvenliğini vazgeçilemez bir önlem olarak görmesine neden olmaktadır (Çelikpala, 2014).

Son olarak 19 Kasım 2010 yılında gerçekleştirilen NATO Devlet ve Hükümet Başkanları Lizbon Zirvesi ile NATO tehdit algılarını göz önünde bulundurarak 2020'ye kadar izleyeceği politikaların çerçevesini çizerek Stratejik Konsept belgesini uygulamaya koymuştur. İttifak devletlerince uygulanması için 3 temel esas ve görev etrafında şekillenen bu belgenin görev alan ve istekleri şu şekildedir;

- Kolektif Savunma,
- Kriz Yönetimi,
- Güvenlik İşbirliği (NATO, 2010).

3.1.3. Soğuk Savaş Sonrası Rusya

3.1.3.1. Soğuk Savaş Sonrası Rusya'nın Tehdit Algısı

Sovyetler Birliği'nde askeri politikayı belirleyen 1987 tarihli SSCB askeri doktrini Sovyetlerin dağılması ile birlikte Rusya'nın jeopolitik, askeri politikasına ve güvenlik stratejisine uyum sağlayamayarak önemini de iyiden iyiye kaybetmiştir. Bu durum Soğuk Savaş sonrası için Rusya'nın uluslararası sisteme uyum sağlayabilmesi için yeni bir askeri doktrine ihtiyaç duymasına sebep olmuştur. Sonuç olarak iki yıl boyunca somut bir doktrin hazırlayamayan Rusya, Kasım 1993'de yeni askeri doktrin cumhurbaşkanı tarafından 1883 sayılı kararı imzalaması sonrası Rusya Güvenlik Konseyi'nin de onayıyla Rusya Federasyonu Doktrininin Genel Hükümleri Belgesi yürürlüğe girmiştir (Rusya Federasyonu Askeri Doktrini, 1993).

Söz konusu bu doktrin Yeni Dünya Düzeninin politik ve askeri dinamikleri tam oturmadığından içerik olarak zayıf ve yetersiz olduğu görüşü savunulmuştur. Bu yetersizlikler özellikle Amerika Birleşik Devletleri ve NATO ekseninde de Rusya'nın alacağı tavrın ve uygulayacağı politikanın belirsiz olması, NATO ibaresinin bile yeni doktrinde belirtilmemiş olması ve Rus kuvvetlerinin başka bir ülkedeki bir iç savaşta inisiyatif kullanabileceğinin belgede yer alması bu doktrin Yeni Dünya Düzenine olan ters durumunu gözler önüne sermektedir. Aynı zamanda Rusya'nın bu belgede yer alan dış askeri tehditler kısmında bulunan ve göze çarpan maddeleri;

- Rusya'nın kendine herhangi bir devleti rakip olarak görmediği belirtilmekle,
- Rus sınırlarına doğru yaklaşması tehdit olarak nitelendirilmiştir,
- Rus askeri bloklarının ve birliklerinin genişlemesi (Rusya Federasyonu Askeri Doktrini, 1993)

2000 yılına kadar geçerliliğini koruyan 1993 askeri doktrin NATO'nun doğuya doğru ilerlemesi ve Yugoslavya'da yaşanan çatışmalar sebebiyle 2000 yılında yeni, kapsamlı ve saldırıdan çok askeri güvenlik konularının ön plana çıktığı bir doktrin haline gelmiştir. Ancak 2000 yılında yürürlüğe giren bu askeri doktrin Ağustos

2008’de yaşanan Gürcistan – Rusya Savaşı sonrası Rusya Federasyonunu yeni bir askeri doktrin düzenlemeye yoluna sokmuştur. 26 Aralık 2014 yılına gelindiğinde Rusya Ulusal Güvenlik Konseyi Sekreterliği görevini gerçekleştiren Nikolay Patruşev başkanlığındaki kıdemli asker ve istihbaratçılar tarafında 2014 askeri doktrini imzalanmıştır. Bu doktrin Rusya Federasyonu’na yönelik özellikle NATO kapsamındaki askeri tehditleri, askeri politikayı, savunmayı ve ekonomik tehditleri dört ana başlık altında toplamıştır. 2014 Rusya Askeri Doktrini üç ana soruya cevap verecek nitelikte hazırlanmıştır. Bunlar;

- Rusya için askeri tehlike neden ve nereden kaynaklanmaktadır?
- Rusya’nın güvenliğini tehdit eden un-surlar nelerdir?
- Bu tehdit ve tehlikelere Rusya’nın tepkisi nasıl olacaktır (Rusya Federasyonu’nun Askeri Doktrini, 2014).

Belgede en önemli askeri tehdit olarak, NATO’nun güç kullanma potansiyelini artırma ihtimali ve bunun sonucu olarak Rusya Federasyonu sınır topraklarına yaklaşma durumu, müttefiklere yönelik toprak talepleri ve içişlerine karışma eğilimi ve son olarak Birleşmiş Milletler şartlarının ihlal edilerek Rus müttefiklerine karşı güç kullanma potansiyeli göze çarpmaktadır. Bu tehditler özelinde yeni askeri doktrin başta Ukrayna, Kuzey Afrika, Irak, Afganistan ve son olarak ta Suriye’deki gelişmeler ele alınarak hazırlanmıştır. Başta sınırına yakın bölgelerde gerçekleştirilen saldırgan tutum içeren askeri tatbikatlar ve nükleer savaşlar başta olmak üzere herhangi bir savaşın tarafı olma durumu gibi konuları ulusal bir tehdidin sonucu olarak gören 2014 doktrini aynı zamanda oluşacak bir savaşı önlemek maksadıyla Birleşmiş Milletler kartını kullanarak uluslararası güvenliğin güçlendirilmesi bunun sonucu olarak, Rusya Federasyonu ile uluslararası entegrasyonlar arasındaki bağada önem verilip özen gösterilmesi konuları bu doktrinde kendine yer bulmuştur (İsmayılov, 2015).

1993 yılından 2014 yılına kadar geçen süreç ve uygulamaya konulan doktrinler ele alındığında gelecek dönemde Rusya Federasyonu’nun tehdit algısı;

- Amerika Birleşik Devletleri ve AB ile olan ilişkilerin eskiye göre işbirliğinden uzak olması ve NATO ile eşgüdümlü hareket etmeleri,

- NATO'nun Polonya ve Romanya gibi ülkelerde füze savunma sistemleri kurma girişimleri,

- Son olarak eski Sovyet cumhuriyetlerinin kendi renkli devrimlerini gerçekleştirerek Rusya'yı ileride yaşanabilecek bir savaş ortamında arkasından vurabilme ihtimali (İsmayılov, 2015).

Sonuç olarak her ne kadar Rusya Federasyonu'nu için 2014 doktrini Ukrayna krizi ile ilgili sorunlar ışığında amaçları karşılayabilmişse de, Arap Baharı ile başlayan karmaşık süreçte jeopolitik ortamdan kaynaklanan ve kendi güvenliğine yönelik direkt olarak askeri veya terör gibi tehdit algılarını bertaraf edip edemeyeceği şuan itibarıyla bir bilinmezlik olarak karşımızda durmaktadır. Bu başlık altında incelendiği üzere Rusya Federasyonu'nun askeri doktrinleri savunma mantığını taşıya da saldırgan karakterini nükleer silah kullanma hakkını saklı tutarak 2014 doktrinine eklemesi gerçek anlamda ileride oluşabilecek yeni bir Soğuk Savaş'ın sinyallerini küresel kamuoyuna vermektedir. İki güç Rusya Federasyonu ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Soğuk Savaş döneminin kapandığı andan itibaren ulusal güvenlik stratejilerini ve askeri doktrinlerini küresel ortamın değişen ve gelişen şartlarına uyacak şekilde revize etmeleri yakın gelecekte bu aktörlerin güç politikalarını üstü kapalıda olsa uluslararası sistemde ortaya koyma arzusunu bizlere göstermektedir. Moskova'nın tehdit algıları ele alındığında da 2014 doktrini ile birlikte NATO'nun en başta gelen jeopolitik rakip olarak aleni bir şekilde gösterilmesi Yeni Dünya Düzeni içinde hala Soğuk Savaş'ın izlerinin silinmediğini ve Birleşmiş Milletler ya da diğer entegrasyonlar eliyle de kolay kolay silinemeyeceğini, belki de yeni bir Soğuk Savaş Döneminin kaçınılmaz hale gelebileceğini uluslararası kamuoyuna göstermektedir. Son olarak yakın gelecekte bu iki aktörün birbirlerine karşı alacakları tavrın kodlarını çözebilmek için 2010 yılının sonlarına doğru filizlenen Arap Baharı politikalarını ve tutumlarını incelemek ciddi bir gereklilik taşımaktadır.

3.1.3.2. Rusya'nın Ukrayna Sorunu ve Turuncu Devrim

Doğusunda Rusya Federasyonu, kuzey batısında Beyaz Rusya, batısında Macaristan, Slovakya, Polonya; güneyinde Azak Denizi, Karadeniz, Romanya; güneybatısında Romanya ve Moldova ile kara sınırı bulunan aynı zaman da Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından bağımsız bir devlet haline gelen Ukrayna, 31 Ekim 2004 tarihinde gerçekleşen Devlet Başkanlığı seçimleriyle yeni bir dönemece girmiştir. Seçimlere Rusya destekli aday, Viktor Yanukoviç ve Rusya'nın nüfuzunu kırmak adına Batı ülkeleri tarafından desteklenen Viktor Yuşçenko katılmıştır. İlk tur seçimlerinde hiçbir adayın yeterli oy çoğunluğuna ulaşamamasına karşın, ikinci tur oylamada Rusya destekli aday Yanukoviç %49, Batı destekli aday Yuşçenko %46'lık oranda oy almışlardır. Ancak Yuşçenko, Lugansk, Donesk gibi bölgelerde seçime hile karıştırıldığı gerekçesiyle seçim sonuçlarını tanımayarak taraftarlarını sokağa çıkmaya çağırmıştır. İnsanların turuncu kıyafetlerle Kiev meydanını doldurmasıyla başlayan bu süreç dünya siyasi literatüre de; “Turuncu Devrim” adı ile giriş yapmıştır. Kasım 2004'ten Ocak 2005'e kadar yaşanan politik olaylar ve gösterilerin sonucunda Ukrayna Yüksek Mahkemesi, 2. tur seçim sonuçlarının geçersiz olduğunu ilan etmiştir. 26 Aralık 2004 tarihinde yeniden gerçekleştirilen seçimlerin sonucunda Yuşçenko, oyların %51.99'unu alarak devlet başkanlığı koltuğuna oturmuştur. Yuşçenko döneminde Ukrayna, Avrupa yanlısı bir politika izlemiştir. Yanukoviç'in Kasım 2013'te AB ile imzalanması planlanan iş birliği anlaşmasını askıya alması ve Rusya çizgisinde politika izlemesi sebebiyle ülkede yönetim aleyhine şiddetli protestolar yaşanmış ve Yanukoviç'in ülkeyi terk ederek Rusya'ya kaçtığı iddia edilmiştir.22 Şubat 2014 tarihinde Ukrayna parlamentosunda yapılan oylama sonucu Cumhurbaşkanı Yanukoviç görevden alınmıştır. “Turuncu Devrim”in ardından ülkedeki en büyük etnik azınlık olan Rusların yoğun yaşadığı bölgelerde -özellikle Rus nüfusun %60'lık orana ulaştığı güneydoğu kesiminde Ukraynaca dilinin kullanılmasına dönük faaliyetler, AB ile yaklaşma politikaları, ülkede başlayan özelleştirme faaliyetleri Rus azınlık üzerinde etki bırakarak 2010 tarihinde Yanukoviç'i iktidara taşımıştır (SDAM, 2015).

Rusya Federasyonu'nun Ukrayna ve Kırım'a olan ilgisinin arka planında, ekonomik, siyasi, kültürel ve en önemlisi de stratejik açıdan birçok faktör bulunmaktadır.Ömer İşyar ve Sezgin Kaya'ya göre bu faktörler şunlardır;

- Ukrayna ve Kiev, Doğu Slavlar ve Batı Slavlar arasında sınır niteliğinde bulunmaktadır. Rusya'nın Çarlık döneminde uyguladığı Slav ırkından olanları kendi hakimiyeti altında toplama siyaseti olan Panslavizm politikasını destekleyen Slav milliyetçileri, Ukrayna-Rusya-Beyaz Rusya birleşimini savunmaktadır.

- Avrasyacılık akımının, Rusluğun Tatar-Moğol-Doğu Slav karışımı olarak tanımlanması sonucu bu bölge çok daha fazla önem arz etmektedir.

- Ukrayna'da %20'ye yakın bir Rus kökenli nüfus yaşamakta olduğundan Ukrayna'nın jeopolitik konumu sebebiyle bu nüfus Avrupa'ya etki etme potansiyeli taşımaktadır. Rusya Federasyonu'nun Sovyetlerin dağılmasıyla Ukrayna'da kalan Rus azınlığın haklarını koruma stratejisi bulunmaktadır.

- NATO ile sınır paylaşımı da etkili olması, Rusya Federasyonu'nun Belarus, Ukrayna, Ermenistan'da askeri ve siyasi varlığının Orta ve Doğu Avrupa'ya nüfuz etme ve iç siyasete müdahale imkanını doğurması önemlidir.

- Ukrayna, Rusya-Avrupa arasında enerji nakil hatlarının geçiş bölgesinde bulunması.

- AB'nin Ukrayna üzerinden Karadeniz'e açılma stratejisine karşın Rusya Ukrayna'yı, Çarlık Rusya ve Sovyet Rusya gibi Avrasya'ya yeniden hakim olmak için istemektedir.

- Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesinin temel sebeplerinden biri, Kırım'ın Azak Denizi ve Karadeniz'i birbirine bağlayan bir konumda olmasıdır. Azak Denizi kıyısında Rusya Federasyonu'na bağlı en büyük liman olan Taganrog Limanı, bölgedeki en önemli ekonomik birimlerden biridir. Bölgede hem ekonomik açıdan hem de stratejik açıdan en önemli nokta Kerç Boğazı'dır. Azak Denizi'ni Karadeniz'e bağlayan bu boğaz, Ukrayna tarafından Kırım'ın en doğusundaki Kerç Yarımadası'nda bu bölge zengin petrol kaynaklarına sahiptir.

- Kerç Boğazı, Karadeniz'e açılma imkânı sağlayan stratejik ve askeri öneme sahiptir. Dünya enerji kaynaklarının % 30'una sahip Rusya, Kırım yoluyla Karadeniz petrollerine ve doğalgazına da sahip olmak istemektedir.

- Ukrayna'nın Kerç Boğazını elinde tutarak Azak denizine girişi kontrol altına alması; Yanukoviç'in devrilmesinin ardından Kırım'ın statüsünün Rusya federasyonu lehine değişmesinde en önemli etkidir.

- Kırım'da yer alan ve Rusya Federasyonu'nun Karadeniz Filosu'nu barındıran Sivastopol Limanı, Rusya Federasyonu'nun sıcak denizlere inme politikası bağlamında Karadeniz üzerinden Akdeniz ve ötesinde hâkimiyet kurma arzusunun sembolü niteliğindedir.

- Rus donanmasının Baltık Denizi'ndeki üssüne göre daha kullanılabilir ve avantajlı durumdadır. Viktor Yanukoviç'in 2010'da iktidara gelmesinden sonra da, Rus doğalgazının % 30 oranında daha ucuza alınması karşılığında bu üssün 25 yıl daha kullanılması konusunda anlaşılmıştır.

- Sovyetlerden sonra Karadeniz'e kıyıdaş devletlerin ortaya çıkışıyla Rusya Federasyonu'nun kıyı şeridi azalmış ve Karadeniz'deki Rus donanması küçülmüştür. Rusya, yeniden Karadeniz'de üstün konumda olmayı hedeflemektedir.

- Bölgenin Kafkaslar, Orta Asya ve Doğu Akdeniz'deki çatışma alanlarına hakim olması ve bu alanları kontrol edecek konumda olması Rusya açısından son derece önemlidir.

- Rusya Federasyonu'nun genç nüfus problemi her geçen gün artmakta olduğundan, Ukrayna ve Kırım'daki dinamik genç nüfuza Rusya Federasyonu'na ihtiyacı bulunmaktadır (Kaya ve İşyar, 2009).

3.1.4. Arap Baharı'nın Doğuşu

2010 yılının son çeyreğinde Tunus'ta protesto sonucu kendini ateşe vererek intihar eden Muhammed Buazizi, muhtemelen farkında olmadan milyonlarca Arap

vatandaşını çekim alanına sokarak Arap topraklarındaki dikta rejimlerine karşı bir başkaldırı dalgasının yani Arap Baharı'nın fitilini ateşlemiş oldu. Tunus'ta başlayan Arap Baharı dalgası sonrası halkın isyan bayrağının çekmesi ile çok geçmeden diktatör Zeynel Abidin Bin Ali'nin ülkeyi terk etmesi, Arap halkında hiç hesapta olmayan bir zafer olarak nitelendirilmiş ve olayların diğer Arap ülkelerine sıçramasına sebep olmuştur. 1981'de koltuğa geçen ve koltuğundan ayrılmak zorunda kalan Mısır Devlet Başkanı Muhammed Hüsnü Said Mübarek ile devam eden Arap Baharı furyası, Libya lideri Muammer Muhammad Abu Minyar el-Kaddafi'nin öldürülmesinin ardından son olarak Suriye'ye sığıyarak Orta Doğu'da kanlı bir iç savaşa kadar sürüklenen bir olgu olarak hayatını sürdürmektedir (Kutlay ve Dinçer, 2011).

3.1.4.1. ABD'nin Arap Baharı Politikası

ABD'nin Arap Baharı politikası; George W. Bush'un ABD hegemonyasını sürdürme amacıyla tek taraflı askeri müdahale gibi saldırgan bir tavrın aksine, Obama yönetimi ile birlikte mümkün olan durumlarda diplomatik yollara, aksi durumlarda ise NATO ve Birleşmiş Milletler gibi örgütlerin meşru onaylarına başvuran bir tutum sergilemiştir (Akgün, 2012). Böylece George W. Bush döneminde Ortadoğu'da fazlasıyla saldırgan bir politika benimseyen Amerika Birleşik Devletleri, Obama dönemi ile birlikte, Arap Baharı süreci boyunca askeri müdahaleyi öteleyerek, ihtiyatlı bir duruş sergilediği gözlenmektedir.

Temmuz 2008'de Amerika Birleşik Devletleri'nde yayınlanan bir ankete göre Amerikan halkı için ABD'nin en önemli dış politika önceliğinin "Amerika'nın dünyadaki duruşunu iyileştirmesi" olarak görmesi ve Barack Obama'nın halkın bu duygularını iyi yakalayarak seçim kampanyasında ABD'nin Irak işgalini eleştirmesi, başta Rusya, Çin ve İran olmak üzere tüm ülkelerle ilişkilerin yeniden düzenlenmesi üzerinde durması, Arap Baharı esnasındaki takındığı tutumun arka planı olarak karşımıza çıkmaktadır (Hook ve Spaniner, 2014: 357).

Öyle ki dış politikada zor kullanmaktan kaçınan Barack Obama, halkın kendisine verdiği desteğin, savunduğu barışçıl yöntemlerin bir yansıması olduğunu

söylemektedir. George W. Bush dönemindeki siyasi elitin tek yönlü askeri güç kullanma konusundaki aşırı istekliliğinin sonucu olarak ABD'nin küresel anlamda imajına ve güvenilirliğine yönelik olumsuz bir algıya karşın, Barack Obama yönetimindeki ABD'nin dünyanın farklı bölgelerindeki insan hakları ihlalleri karşısında duyarlı olması, ancak doğrudan askeri güç kullanımı gibi konularda aşırı ihtiyatlı yaklaşımı ABD'nin politik imajını yeniden iyileştirmeye yönelik attığı adımlar olarak düşünülmektedir (Akgün, 2012).

Barack Obama'nın 2009 yılında ABD Başkanı olarak gittiği Kahire Üniversitesi'nde Ortadoğu'da Müslüman dünyaya yeni bir başlangıç vaad ettiği konuşması;

"Hiç bir yönetim sistemi bir ülke tarafından başka herhangi birine zorla kabul ettirilemez veya ettirilmemeli. Barışçıl bir seçimin sonucunu çıkartmayı varsaymadığımız gibi, Amerika herkes için ne düşündüğünü açıkça söyleyebilme ve nasıl yönetileceğine dair söz sahibi olma; hukukun üstünlüğü ve adaletin eşit yönetimine güven; şeffaf ve halktan çalmayan bir yönetim, seçtiğin gibi yaşama özgürlüğü. Bunlar sadece Amerikan fikirleri değil; bunlar insan hakları" (Hook ve Spaniner, 2014: 357).

Mısır'daki olaylar karşısında Amerika Birleşik Devleti'nin tutumuna bakıldığı zaman;80 milyonluk nüfusu ile Arap dünyasında önemli bir yer tutan Mısır'ın İsrail ile olan jeopolitik konumu, İsrail ile ABD arasındaki stratejik ortaklığı ve ABD'nin Irak ve Afganistan gibi ülkelere askeri mühimmat taşımaya olanak sağlayan Süveyş Kanalının geçiş yolunda bulunması sebebiyle ABD için hayati bir öneme sahip olduğu gözlenmektedir (Çubukçu, 2012: 192).

1970'li yıllarda Cemal Abdül Nasır'ın ardından başkan olan Enver Sedat'ın 1979 yılında İsrail ile imzaladığı barış anlaşmasından Arap Baharına kadar geçen zamanda Mısır, ABD için Ortadoğu politikalarına uygun davranış gösteren uyumlu bir müttefik olmuştur. Arap Baharı esnasında Mısır'daki isyanın başlarında Obama yönetimindeki ABD, Suudi Arabistan ve İsrail yönetimlerinin Hüsnü Mübarek yanlısı söylem ve tutumları karşısında tereddüt yaşasa da, iç savaşın kontrolden iyice çıkardığı Mısır'da kazanacak tarafın yanında olmayı ve müttefiki olan İsrail'i

karşısına almayı seçerek, Mısır'da Hüsnü Mübarek'in yönetimden ayrılmasını hızlandıran adımlar atmış ve ordunun inisiyatif kullanmasını desteklemiştir (Çubukçu, 2012: 192-193).

Yönetimden uzaklaştırılan Hüsnü Mübarek'in ardından iktidara gelen askeri cunta Mısır halkının yeniden olası bir toplumsal muhalefetini önlemek ve halkın öfkesini kontrol altına alabilmek adına 2011 baharında Filistin'le olan Gazze sınır kapısını açma kararı alarak meşruiyetlerini sağlama alma yoluna gitmiştir.

Daha sonra 1928 yılında Hasan el-Benna vasıtasıyla kurulan ve Arap dünyasında muhalif bir İslam hareketi olarak kendine geniş bir taban bulan Müslüman Kardeşler doktrinlerini benimseyen ve ilk kez uygulanan halk oylamasıyla Mısır'ın başına gelen Muhammed Mürsi İsa el-Eyyat döneminde Mısır'ın Filistin'e yönelik izlediği dış politikasında; Gazze'ye yönelik insani yardım koridoru açık tutması, Mursi yönetimi Müslüman Kardeşler'in aday olarak iktidara gelmesine rağmen, Batı ile ilişkilerinde rasyonel çıkarlara dayalı bir ilişki kurması, HAMAS* ve El Fetih** arasındaki uzlaşma görüşmelerine destek vermesi ve son olarak ta 2012'nin Kasım ayında İsrail'in Filistin'e saldırması sonucu Mursi'nin takındığı politikadan ötürü çoğu Arap ülkesi gibi sessiz kalamayıp bu saldırıların bir an önce bitmesi, Filistin'e özgürlüğünün yeniden kazandırılması, her türlü insani yardımın bölgeye ulaştırılması gerekliliğini savunan tezi sonucu İslami bir kimlikle yola çıktığı için Amerika Birleşik Devletleri ve İsrail açısından olağan şüpheli olarak görülen Mursi iktidarı için sonun başlangıcı olmuştur. Bir yıl gibi kısa bir süreliğine iktidarda kalabilen Mursi yönetimi askeri darbe sonucu tasfiye edilmiş ve halen Abdülfettah Said Hüseyin Halil el-Sisi liderliğindeki askeri rejim ile yönetilen bir yapıya bürünmüştür (Göngen, 2014).

***HAMAS:** Filistin Ulusal Yönetimi'nde seçimle belirlenmiş Filistin Parlamentosunda çoğunluğu elinde tutan Filistinli paramiliter örgüt ve siyasi partidir.

****El Fetih:** Yaser Arafat'ın önderliğinde 1959'da kurulan Filistin kökenli direniş örgütü ve Filistin Ulusal Yönetimindeki iktidar partisi. 1968 yılındaki Karameh direnişiyle öne çıkan ve Filistin Kurtuluş Örgütü içinde etkin olan örgüttür.

Sonuç olarak Mursi yönetimindeki Mısır, batı ve doğu ile ilişkileri rasyonel bir çerçeveye oturtarak politikalarını şekillendirme çabasına girişmişse de, İsrail'in Gazze politikasına ters hareket etmesi ve İsrail dolaylı olarak stratejik müttefik Amerika Birleşik Devletleri'ni karşısına alması henüz bir yılını doldurmamayan Mursi iktidarının da sonunu getirmiştir ve başa gelir gelmez ilk icraat olarak Gazze'ye açılan insani koridoru kapatan Sisi yönetimine Amerika Birleşik Devletleri'nin dolaylı yoldan da olsa desteğini gösterdiği gözlemlenmektedir. Amerika Birleşik Devletleri ilk başlarda Mısır'la ilgili ihtiyatlı davranırsa da sonraları etki ve nüfuzunu Mısırdaki göstermiş ve dış politika adımlarını İsrail çıkarlarına denk düşecek şekilde uygulamaya koymuştur.

Libya'daki Olaylar Karşısında Amerika Birleşik Devleti'nin Tutumuna bakıldığında; OPEC 2013 dünya ham petrol rezervleri verilerine göre sekizinci, doğalgaz rezervi bakımından ise yirmi birinci sırada bulunan ve petrol zengini olarak görülen Libya; Avrupa ve Afrika Arasında geçiş noktası olması sebebiyle fazlasıyla stratejik bir öneme sahip olduğu bilinmektedir (OPEC, 2013).

Tam kırk yıldır iktidarda bulunan ve özellikle Amerika Birleşik Devletleri karşıtı söylemleri ile dikkatleri üzerine çeken Muammer Kaddafi, Tunus ve Mısır'ın ardından Arap Baharını hissetmiş ve 17 Şubat'ta isyancıların gösterileri tüm ülkede kendini göstermeye başlamıştır. Ülke kontrolünü iyice kaybeden Kaddafi yönetimi sivil halka yönelik saldırılarını yoğunlaştırınca 24 Mart günü NATO, Libya üzerinde uçuşa yasak bölge ilan ederek askeri üslere ve askeri varlığına hava saldırıları düzenlemiştir. Obama Libya için geniş çaplı kara operasyonu yerine hava ve denizden askeri operasyonunu NATO ile paylaşarak, kara savaşını Libya'daki isyancılara bırakmıştır (Çubukçu, 2012: 116). Birleşmiş Milletler kararı bile henüz çıkmadan Amerika Birleşik Devletleri askerlerine silah kullanma yetkisi veren Obama, Libya'da da Mısır'da takındığı tutuma benzer ancak yükün tamamını sırtlamadan paylaşımcı bir operasyon düzenlemiş ve diktatör Kaddafi rejiminin yanında durmak yerine demokratik Libya'dan taraf olmuştur (Hook ve Spaniner, 2012: 357). Ancak Irak ve Afganistan'da da demokrasi getirmek arzusuyla yola çıkan Amerika Birleşik Devletleri'nin dış politika düşüncesini önceden tahmin etmek pek zor görünmemektedir.

Son olarak Obama'nın Amerika Birleşik Devletleri'nin Libya müdahalesi ile ilgili tutumunu açıkladığı 28 Mart 2011 tarihli konuşması Amerika Birleşik Devletleri'nin de Arap Baharı politikasını gözler önüne sermektedir. Obama'nın 28 Mart 2011 tarihli konuşması;

“Elbette ki Amerika baskı olan her yere kendi ordusunu gönderemez. Biz müdahalenin risklerini ve maliyetini göz önüne alarak, her zaman harekete geçmenin gerekliliği hususunda önce kendi çıkarlarımızı düşünmeliyiz. Ancak bu, doğru olanı yapmayı sonsuza kadar engelleyecek bir argümana dönüşmemelidir... Ülkemizin bu kadar çok acil sorunu varken, ABD'nin dünyanın polis gücü olarak hareket etmesi beklenmemelidir... Baskıcı rejimlere karşı harekete geçme yükümlülüğü yalnızca Amerika'nın olmamalıdır... Biz Libya'da sivil halk dehşet derecesinde bir şiddete maruz kaldığı için harekete geçtik” (Akgün, 2012).

Amerika Birleşik Devletleri'nin Suriye politikasına bakıldığında; başından beri diğer Arap Baharı ülkelerinde sergilediği gibi olaylar karşısında geri planda durup Birleşmiş Milletler ve diğer batılı devletlerle ortak hareket etme yolunu benimsemiştir. Son elli senedir Suriye ile gergin ilişkileri bulunan Amerika Birleşik Devletleri Suriye ekseninde Arap-İsrail savaşlarından kaynaklı İsrail destekçisi olması ve Şam'ın Tel Aviv karşıtı politikalar izlemesi bu iki devleti düşman haline getirmiştir. Ancak Soğuk Savaş döneminde Doğu Bloğunun Ortadoğu'daki en önemli müttefiki Suriye, İran devrimi ile birlikte İran'ın en sadık müttefiki olması Amerika Birleşik devletleri için Suriye'yi gerçek bir düşman haline dönüştürmüştür. Arap Baharı ile 2011'de Dera* bölgesinde başlayan gösteriler karşısında Amerika Birleşik Devletleri Esad'ı şiddetten kaçınması konusunda uyarılmış ve muhaliflerle siyasi platformlarda diyalog zemini bulması gerektiğini söylemiştir. Olayların çığırından çıkması ile konu Birleşmiş Milletler gündemine taşınmış ve Türkiye ile Arap Birliği ülkeleri ile temaslar gerçekleşmiştir. Amerika Birleşik Devletleri o yıllarda Suriye yerine, kendi çıkarları için daha önemli bir tehdit olarak gördüğü İran'a karşı daha sert önlemler alınmasını savunmuştur (Akgün, 2012).

***Dera:** Suriye'nin güneybatısında, Ürdün sınırında bulunan şehirdir. Ayrıca, tarihte Hauran Toprakları olarak bilinen bölgenin Şam'dan sonra ki en büyük kentidir.

Sonuç olarak Ameri Birleşik Devletleri dış politikasına uygun olarak, beklentisinin aksine Suriye konusunda bölgesel inisiyatifler geliştirilmesini ve diplomasiye öncelik verilmesini desteklemiş olsa da; günümüz Suriye'si İran ve Rusya'nın desteğini sırtında hissettiği, başta el-Kaide uzantılı olmak üzere birçok yeni terör örgütünün içinde barındırdığı, bunun yanı sıra çeşitli silahlı ve silahsız muhalifin bölgenin aktörlerinden sayıldığı ve birçok mültecinin topraklarını terk ettiği bir yapı olarak yaşamını sürdürmektedir.

3.1.4.2. Rusya Federasyonu'nun Arap Baharı Politikası

Rusya Arap Baharı başlangıcında ilişkilerinin sınırlı bulunduğu Mısır, Tunus, Yemen ve Bahreyn gibi ülkelerdeki ayaklanmalar da kendini geri planda tutmaya özen göstermiştir. Ancak çok stratejik olarak gördüğü ve askeri, siyasi ve ekonomik açıdan önem verdiği Libya ve Suriye gibi Arap Baharının direkt aktörlerinde aktif bir dış politika izleyerek yaşananlar karşısında geri planda duramamıştır. Buda Rusya'nın Arap Baharı politikasının bölgeden ziyade ülke bazındaki farklılaşan çıkarlarını savunma noktasına geldiğinin ve politikalarını bunun üzerine kurduğunun en önemli belirtisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yakın geçmişte Rus petrol ve silah şirketleri için önemli kazanımlar sağlayan Kaddafi Libya'sının Sovyetlerin dağılmasıyla ortaya çıkan 4,5 milyar \$'lık borcunu silen Moskova ile ilişkileri ekonomik çıkarlar çerçevesinde şekillenmiş ve büyümüştür (Karabulut, 2007).

Ancak Rusların Libya'daki ekonomik açıdan ayrıcalıklı durumu, Kaddafi iktidarının devrilmesi ve muhaliflerin yönetime el koymaları sonucu son bulmuştur. Rusya'da Amerika Birleşik Devletleri' Tunus'ta yaşadığı gibi Libya konusunda bocalamış ve güç ve nüfuzunu Amerika Birleşik Devletleri ekseninde NATO'ya kabul ettirememiştir. Ancak Rusya için Arap Baharının Suriye ayağına gelindiğinde, Suriye çok yönlü bakımdan Rusya'nın bölgedeki ortaklarından en önemlisi olarak karşımıza çıkmıştır. Rusya ve Suriye arasındaki siyasi, askeri ve ticari ilişkilerin geçmişten günümüze güçlü olması aynı zamanda bu iki ülkenin geleneksel anlamda da ilişkilerini sağlamlaştırmıştır. Öyle ki bu iyi ilişkiler ve ortak çıkarlar Rusya ile Suriye arasında bir gelenek haline geldiği gözlenmektedir. Bu gelenek kendini 2008'deki Rusya-Gürcistan savaşındansa yönetiminin açık olarak Moskova'yı

destekleyen birkaç devletten biri olmasına sebebiyet vermiştir. İki devletin birbirlerine karşı bu tutumları ışığında Rusya'nın 2005 yılında Suriye'nin Sovyet döneminden kalan 13,4 milyar dolarlık borcunun, yüzde 73'lük bölümünü silmesi, Suriye'nin de Rus silah ve enerji alanında çok önemli bir pazar olması dikkat çekilecek konulardan sadece bir kaçı olarak göze çarpmaktadır. Bunun yanı sıra Rusya'nın eski Sovyet hinterlandı dışında bulunan ve 1971'den bu yana faaliyet gösteren tek deniz üssüde Tartus'ta* bulunan, Rus ikmal ve bakım üssüdür. Tüm bu unsurlar bir araya geldiğinde Rusya için Suriye Ortadoğu ve Akdeniz'deki jeopolitik çıkarlarının merkezi olarak kabul etmesini sağlamıştır (Erşen, 2014).

Rusya'nın uluslararası sistem ele alındığında güç ve nüfuzunu koruması bakımından Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki devrimler büyük önem arz etmektedir. Buradan yola çıkıldığında Rusya, Libya krizi ile Arap Baharı politikasını şekillendirmiş ve çok geçmeden Suriye'ye sıçrayan bu karmaşık durum için önlemlerini hızlı bir şekilde alma yoluna gitmiştir. Libya'da geç davranan Rusya Birleşmiş Milletlerin 1973 sayılı sivilleri koruma amaçlı Suriye'de uçuşa yasak bölge oluşturulması kararını Çin ile birlikte çekimser oy kullanarak konumunu ve tarafına iyiden iyiye batıya hissettirmiştir. Rusya'nın geçmişten bu güne çok kutuplu bir uluslararası sistemin teminatı olarak gördüğü, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ndeki veto yetkisini özellikle Suriye iç savaşı sürecinde kullanması ve Batılı ülkelerin girişimiyle Esad yönetimine karşı yaptırım öngören karar tasarılarını Çin'le birlikte veto etmesi Suriye politikasında ne kadar kararlı olduğunun da göstergesi olmuştur. Suriye'nin parçalanarak bölgede farklı yapıda yeni bir oluşumun hazırlanmasını kabul etmeyen Rusya, Suriye'de yaşanan olaylar karşısında çok boyutlu ve karmaşık bir politika izlemektedir. Öyle ki amaç ve çıkarlarını korumak için Suriye muhalefetiyle de görüşmekten ve arabuluculuk yapmaktan kaçınmayan Rusya, bölgede ki her unsuru çıkarları için bir teminat olarak görmektedir. Batı'nın Suriye'ye olan tutumuna tam ters istikamette politikalarıyla cevap veren ve bu yolda Çin ile birlikte hareket etme kartını kullanan Rusya, Batı merkezli herhangi bir askeri operasyonda verdiği siyasi ve askeri desteğin boyutlarını yükseltmesi ve bir savaş

***Tartus:** Suriye'nin batısında bulunan bu kent, Akdeniz kıyısında ve Ervad Adasının karşısında yer almaktadır. Aynı adı taşıyan Tartus ilinin de merkezi konumundadır.

ortamına sürüklenmesi durumu Rusya'nın önündeki diğer bir seçenek olarak karşısında durmaktadır (Erşen, 2014).

Rusya Devlet Başkanı olan Putin, Rusya'nın Akdeniz hassasiyetini ve Emre Erşen'in "Rusya'nın Arap Baharı Politikaları" makalesinde belirttiği üzere geçmişten gelen derin ilişkilerini göz önüne alarak Suriye'ye destek vermeye devam etmesi günümüz dış politika gerçekçiliğine uymaktadır.

Ancak Suriye'deki olaylar ve gelişmeler bu hızla sürer, Batı'nın Suriye ve ona destek veren ülkelere karşı yürütmekte olduğu siyasi ve ekonomik baskı politikası artarak devam eder ve NATO üyesi olmasına rağmen sınır ihlallerinin ardından bir uçak krizine dönüşen Türkiye-Rusya ilişkilerinin boyutu tırmanmaya devam ederse Rusya'nın bu durum karşısında nasıl bir tavır alacağı bir bilinmezlik olarak karşımızda durmaktadır. Öyle ki Türk hava sahasını ihlal ettiği gerekçesiyle 24 Kasım 2015 tarihinde düşürülen Rus savaş uçağından günümüze Türkiye ve Rusya ilişkilerinde oldukça büyük bir kriz kendini göstermiştir. Bu kriz iki dost ülkeyi öyle bir konuma düşürmüştür ki, mesele Suriye meselesinden çıkmış karşılıklı özür dileme polemiği ile dünya gündemini uzunca bir süre meşgul etmiştir. Özellikle Rusya, Türkiye ile olan ilişkilerde yeni bir sayfa açılabilmesi ve normalleşmenin sağlanabilmesi için Türkiye'den özür beklemektedir. Özür dilememesi halinde her geçen gün değişik sektörlerde hayata geçirilen yaptırımların artarak devam edeceğini ileri sürmektedir. Putin Rusya'sı önemli bir müttefik olarak gördüğü NATO üyesi Türkiye'yi gözden çıkarabilecek mi, yoksa NATO'nun desteğini arkasında hisseden Türkiye'ye karşı normalleşme adı altından el uzatacak mı, soruları Suriye'nin şuan ki durumu göze alındığında her geçen gün daha da önemle sorgulanır hal aldığı gözlemlenmektedir (Özlük, 2015).

3.1.5. Çin Federasyonu - Doğu Türkistan ve Etnik Tehdit Sorunu

İki Uygur'un Han Çinlileri tarafından öldürülmesinin protesto edilmesi üzerine, 5 Temmuz 2009 tarihinde patlak veren ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nin başkenti Urumçi'de yaşanan ayaklanmalar, Doğu Türkistan sorununu tüm çıplaklığıyla dünya gündemine taşımıştır. Ayaklanmanın ardından

başlayan gösteriler, iki etnik grup arasında çatışmaya dönüşmüş ve resmi rakamlara göre 197 kişi ölürken 1.721 kişi de bu olaylarda yaralanmıştır. Çinli yetkililer olayların Dünya Uygur Kongresi aracılığıyla üstü kapalı olarak da Amerika Birleşik Devletleri tarafından yönlendirildiği iddiasını dile getirirken, bölgede yaşayan Uygurlar ise olayların nedeni olarak Han Çinlilerinin provokatif saldırıları ve güvenlik güçlerinin orantısız güç kullanımını göstermiştir. Olayın ortaya çıkış nedenleri hakkındaki spekülasyonlar bir kenara bırakıldığında da, bölge hakkında çalışan uzmanlar açısından hiç de sürpriz olmayan bu ayaklanma uzun süredir devam eden etnik gerilimin kaçınılmaz sonucu olarak değerlendirilmektedir. Doğu Türkistan sorunu, Tibet ve İç Moğolistan sorunu gibi Çin Halk Cumhuriyeti'nin yayılcı politikalarının bir yansıması olarak ortaya çıkmış ve Uygur Türklerinin bölgede kanayan yarası haline dönüşen bir etnik sorun halini almıştır. Doğu Türkistan meselesi, Çin Halk Cumhuriyeti'nin bölgeyi işgaline kadar gitmekle birlikte tarihsel süreçte yaşanan bir dizi faktör sorunu daha da içinden çıkılmaz bir hale getirmiştir (Yücel, 2008).

Uygurların kadim topraklar olarak gördükleri Doğu Türkistan, 1759'da Çin Mançu İmparatorluğu tarafından işgal edildiği günden bu güne kadar bu işgali kırabilmek için yüzlerce direniş örneği göstermişlerdir. Bu direnişler sonucu 1863-1876 yılları arasında Yakup Han liderliğinde "Doğu Türkistan İslam Devleti", 1933-1937 arası "Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti" ve son olarak da 1944-1949 yılları arasında Ali Han Töre önderliğinde "Doğu Türkistan Cumhuriyeti" kurulsada da, bu devletler Çin İmparatorlukları karşısında pek uzun süre ayakta kalamamışlardır (Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, 2009).

Halen işgal altında bulunan Doğu Türkistan halkı Çin Halk Cumhuriyeti'nden atanan idareciler tarafından yönetilmektedir. Ancak bu yöneticiler ise Uygur Türklerinin sorunlarını ve ihtiyaçlarını giderme anlayışıyla hareket etmemekle birlikte, ülkenin yeraltı ve yer üstü zenginliklerinin Çin Halk Cumhuriyeti'ne taşınması politikasına göre davranmaktadırlar. Anlaşılacağı üzere bu idareciler Çin Halk Cumhuriyeti tarafından işgal edilen bir ülkeye atanan ve emperyal zihniyete göre bölgede görev yapan Çinli veya işbirlikçi memurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda Çin Halk Cumhuriyeti politikaları çerçevesinde kardolaşmaya sebebiyet vermektedir. Öyle ki Doğu Türkistan'daki devlet

dairelerinde bulunan memurların büyük çoğunluğunu Çinliler oluşturmaktadır. Çin Parlamentosu'na ise, çok az sayıdaki Türk, komünist partinin direktifleri doğrultusunda demokratik olmayan usullerle adeta atanmakta olduğu gözlemlenmektedir. Doğu Türkistan tarih boyunca Türk Devletinin toprakları olarak kalmış, ancak bugün 24 milyon Uygur işgal edilmiş topraklarında esaret ve zulüm altında yaşamaktadırlar. Çin Halk Cumhuriyeti yönetiminin yetkilileri, hümanist olduğunu iddia ettikleri ideolojilerinin tersine; 21.yy'da bile Asya' da kendilerine ait olmayan topraklara yayılcı bir dış politika amacı güderek etnik sorunlarını ve devasa nüfusunu kontrol altında tutabilmek adına, devlet çıkarlarını hümanist ideolojilerinin önünde tutmaktan geri kalmamaktadır. Öyle ki, bu emperyalist işgallerin ve yayılcılığın kurbanları sadece Doğu Türkistan'daki Uygurlar olmamış, Tibet ve İç Moğolistan da etnik tehdit ve etnik sorunlar göz önüne bulundurulmuş işgal edilmiştir (Türk Hukuk Enstitüsü, 2009).

3.2.Şanghay İşbirliği Örgütü Gelecekte Varşova Paktı Olmaya Aday mı?

Batının NATO gibi savunma amaçlı girişimini, kendi güvenlikleri için bir tehdit olarak algılayan Sovyetler Birliği ve diğer komünist ülkeler, kısa bir süre sonra NATO'ya karşı kendi örgütlenmelerini oluşturma çabası içine girmişlerdir. NATO'nun kurulmasından sonra Avrupa'nın bölünmüş durumu kesinlik kazanmış, Marshall Planı ile Batının ekonomik açıdan uyguladığı politikalar, NATO ile de askeri açıdan uygulamaya koyulmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nin elinde atom bombası olması nedeniyle, savaşta ekonomisi ağır hasara uğrayan, ordusu çok sayıda kayıp veren Sovyetler Birliği'nin, savaş sonrası dönemdeki en büyük endişesi güvenlik olmuştur (Gaddis, 2002: 27). Çünkü Sovyetler Birliği açısından, "NATO'nun kurulması sonucunda Amerika Birleşik Devletleri'nin, muhtemel bir Rus saldırısına karşı elindeki Atom bombasını kullanma sözü verdiği" anlamının çıkartılması hiçbir zaman güç olmamıştır. Sovyetler Birliği nüfuz alanına giren Doğu Avrupa devletleri ile 1943-1949 arasında, bir dizi siyasal, ekonomik ve askeri alanlarda antlaşmalar yapılarak Doğu Avrupa Devletleri ile Moskova birbirlerine sıkıca bağlanmışlardır. Stalin Dönemi'nin askeri ittifak sistemi yapılan ikili antlaşmalar aracılığıyla bir düzen oluşturmayı amaçlamıştır. Ancak uygulamada ikili antlaşmalar mazeret haline gelmiştir. Karşılıklı askeri yardımın ölçüsü, savunma olanakları hakkında işbirliği ve karşılıklı fikir alış verişi gibi aktiviteler, Varşova

Antlaşması'nın imzalanmasıyla daha sonra geliştirilmiş ve düzenlenmiştir. Yani Sovyetler Birliği'nin oluşturmaya çalıştığı askeri-siyasal birlik adım adım gerçekleştirilen ilerlemeler aracılığıyla sağlanmıştır (Fodor, 1990: 5-6).

Paktın yapısı oturdukça stratejilerde Batı'ya karşı şekillendirilmeye başlamıştır. Bunlardan birincisi Molotof Planı olmuştur. Marshall Planı'na karşı bir tepki niteliğinde oluşturulan bu planın, temelini Sovyet nüfuzu altındaki ülkelerle Sovyetler Birliği arasında yapılan iki taraflı ticaret antlaşmaları oluşturmuştur. Sovyetler Birliği'ne göre iki taraflı olması nedeniyle diğer imzacı ülkenin ekonomik bağımsızlığına herhangi bir etkisi olmayan bu planın en zayıf noktası, Sovyetler Birliği'nin Doğu Avrupa ülkelerinin sanayilerini geliştirmek için ihtiyaç duyacakları araç, gereç ve donanımı sağlayamayacak durumda olmuştur. Bununla birlikte Molotof Planı'na dayanılarak yapılan iki taraflı antlaşmaların gizli yapılmaları nedeniyle içerikleri hiçbir zaman bilinmemiştir. Ancak kesin olan bir şey varsa o da, bu ticaret antlaşmalarının daha çok Sovyetler Birliği'nin ekonomisini düzeltmesine yarar nitelikte olmasıdır (Armaoğlu, 1949).

Truman Doktrini ve Marshall Planı'nın ortaya çıkmasından sonra Sovyetler, gerek Orta Avrupa'da ve gerekse Balkanlar'da yoğun girişimlerde bulunarak, ilk başta 2 Ağustos 1947'de Bled Antlaşması'nı imzalayarak bu bölgelerde, Sovyet nüfuzunun güçlendirilmesi ve komünist liderlerce yönetilen ülkeler arasında sıkı bir işbirliği ve yakınlık sağlanarak, sağlam bir blok oluşturulmak istenmiş olsa da Bu antlaşmanın da içeriği hala tam olarak bilinmemektedir. Mareşal Tito da 3 Ağustos 1947'de yaptığı açıklamada, iki ülke halklarının Batıda sınırları dışında gerçekleşen gerici eylemlerden korunması ve barışçıl bir şekilde yaşamalarını sağlama amacı güttüklerini bildirmiştir. Ayrıca bu antlaşmanın Balkanlar'ı silahlandırarak, Avrupa'da bir savaş çıkarmak isteyen emperyalistlere karşı "öldürücü bir darbe" olduğunu da savunmuştur (Armaoğlu, 1949). Aralık 1947'de kurulan Balkan Federasyonu ile Bled Antlaşması genişleyerek, Yugoslavya'nın yanında Arnavutluk, Macaristan, Romanya ve Bulgaristan'ında bir araya gelmesine zemin hazırlamıştır. Bu federasyon Yugoslavya ile komşuları arasında imzalanan antlaşmalarla kurularak Almanya veya herhangi diğer bir devletten gelebilecek saldırıya karşı birbirlerine yardım yapmalarını öngörmüştür. Yapılan antlaşmalar, taraflardan biri, Almanya veya Almanya ile birlikte hareket edecek olan herhangi bir devletle savaşa girecek

olursa karşılıklı yardımda bulunacaklarını içermektedir. Bu şekilde Balkan Federasyonu üyeleri, yaptıkları antlaşmalar ile birer birer Sovyetlere bağlanmaya başlamışlardır (Gürkaynak, 2004).

Sonuç olarak Varşova Paktı'nın bu görüntüsü ele alındığında, Batı'ya karşı ekonomik ve askeri stratejilerini belirleyerek genişlemeyi amaçlayan, Sovyetlere karşı uygulanan her türlü tehdit politikasına karşı kalabalık bir ses vermeyi ve topyekün saldırıya geçmeyi hedefleyen bir yapı olarak tarih sahnesinde önemli bir rol üstlendiği gözlemlenmektedir. Varşova Paktı denildiğinde ilk akla gelen devlet Sovyetler Birliği olduğu için, Şanghay İşbirliği Örgütü çerçevesinde Rusya Federasyonu'nun başı çektiği bir yapının oluşumu ister istemez Şanghay İşbirliği Örgütü için günümüzün Varşova Paktı mı? Sorusunu akıllara getirmektedir. 2. Bölümde işlediğimiz kadarıyla, Şanghay İşbirliği Örgütü'nün gerek kuruluş zamanı gerekse de amaç ve hedefleri ele alındığında Varşova Paktı ile pek çok benzer noktaların bulunduğu ortadadır. Birlik yoluyla genişlemeyi hedefleyen ve ekonomik, siyasi ve askeri olarak Doğu coğrafyasını kapsayan Şanghay İşbirliği Örgütü'nün yakın gelecekte Batı'ya karşı nasıl bir tutum takınacağı 3.3. ŞİÖ ve NATO'nun Öncülüğünde Yeni Soğuk Savaş Tehlikesi başlığı altında öngörülmektedir.

3.2.1. 1945-1990 ve 1990 Sonrası Dönemin Siyasal Sistem Açısından Karşılaştırılması

18. ve 19. yüzyıl uluslararası sistemini, Avrupa merkezli klasik güç dengesinin oluşturduğu gözlemlenmektedir. 20. yüzyılın ilk yarısında meydana gelen ve dünya tarihinin en yıkıcı ve en ölümcül savaşları olarak hafızalara kazınan I. ve II. Dünya Savaşı; bir yandan uluslararası siyasal sistemde bir geçiş döneminin yaşanmasına yol açarken, diğer yandan ise Avrupa dışında bir güç olan Amerika Birleşik Devletleri'nin uluslararası sistemde etken konuma gelmesine sebebiyet vermiştir (Sönmezoglu, 2002: 35).

Tarihsel açıdan incelendiğinde uluslararası siyasal sistemin kırılma noktalarının olduğu gözlemlenmektedir. Bu kırılma noktaları uluslararası siyasal sistemde değişim ve dönüşümlere sebebiyet vermiştir. II. Dünya Savaşı'nın bittiği ve Soğuk Savaş'ın başladığı dönem ve Soğuk Savaş'ın bittiği dönemden günümüze kadar olan siyasal sistemi incelemek ve karşılaştırmak uluslararası siyasal sistemdeki

değişim ve dönüşümün nasıl şekillendiğini görmek açısından büyük önem taşımaktadır.

- 1945-1990 arası periyot Soğuk Savaş dönemi olarak kabul edilmektedir. Soğuk Savaş dönemi ile birlikte yeni bir siyasal sistem olan iki kutuplu uluslararası sistem ortaya çıkmıştır (Sönmezoğlu, 2002: 42).

Osman Metin Öztürk söz konusu sistemin ortaya çıkışını şöyle açıklamaktadır;

“İngiltere’nin ve Amerika Birleşik Devletleri’nin yaklaşımı önce Sovyetleri bir kutup olarak ortaya çıkarmış, Sovyetlerin bir güç ve çekim merkezi olması da arkasından Amerika Birleşik Devletleri’ni karşı kutbu oluşturup, kutbun merkezinde yer almaya itmiştir. Yani önce biri “öteki”ni, sonra da bu öteki “diğeri”ni oluşturmuştur. Ancak dikkat edilmesi gereken nokta, her iki kutbun da, “diğeri” merkezli bir politikanın ürünü olmalarıdır...” (Öztürk, 2007: 7).

Bu anlamda Doğu ve Batı bloklarından oluşan bu iki kutuplu sistemde, *Amerika Birleşik Devletleri* Batı kutbunun liderliğini üstlenirken; *Sovyetler Birliği* ise Doğu kutbunun önderliğini üstlenmiştir. Blok liderlerinin ve üye devletlerin birbirine göre oluşturdukları siyasi, askeri, iktisadi, stratejik ve jeopolitik uygulamalar, iki kutuplu sistemin temel parametrelerini ortaya çıkarmıştır. Böylece, iki kutuplu bu uluslararası siyasal sistemde güç dengesi; iki bloğun özellikle de blok liderlerinin etki, kapasite ve güçlerini arttırma yolu ile gerçekleşmiştir (Öztürk, 2007: 7-8).

Bu amaçlar doğrultusunda, Doğu ve Batı blokları birbirine karşı her alanda dengeleme ve çevreleme politikalarını devreye sokarak uygulamışlardır. Soğuk Savaş döneminin bu iki kutuplu yapısı, Morton Kaplan’ın tipolojisindeki genel iki kutuplu sisteme karşılık gelmektedir. Zira bu sistemde, bir yandan NATO ve Varşova Paktı gibi blok örgütleri yer alırken; diğer yandan da hemen hemen bütün devletlerin üye olabildikleri Birleşmiş Milletler de evrensel bir aktör olarak sistemde

faaliyetlerini sürdürmektedir. Bunun yanı sıra, Soğuk Savaş döneminin bu iki kutuplu yapısında Hindistan, Mısır, Endonezya ve Gana gibi iki bloğa da dahil olmayan devletler de karşımıza çıkmıştır. Güç dengesinin bu iki kutup arasında dağıldığı, askeri ve siyasi söylemlerin ve uygulamaların hakim olduğu, realist teorinin etkisi altında güç politikaları ve çatışmanın yaşandığı bu gevşek iki kutuplu sistem, 1990 yılında Berlin Duvarı'nın yıkılması ve 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla son bulmuştur (Arı, 2004: 523).

- 1990 sonrası Sovyetler Birliği'nin dağılması bir yandan iki süper güçten biri olan Amerika Birleşik Devletleri'nin diğer bir süper güç Sovyetler Birliği karşısındaki galibiyetini simgeleyerek Soğuk Savaş döneminin iki kutuplu yapısının sonunu da getirmiştir. Nitekim Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Bush'un, 1990 Ağustosunda Irak'ın Kuveyt'i işgaliyle ortaya çıkan Körfez Krizi sırasında kullandığı "yeni dünya düzeni" kavramı iki kutuplu yapının bittiğini ve uluslararası sistemde yeni bir yapının ortaya çıktığını ifade etmiştir (Sönmezoglu, 2002: 42).

Bu bağlamda, Amerika Birleşik Devletleri'nin yeni dünya düzeni söylemi hem uluslararası siyasal sistemde bir değişim ve dönüşüm sürecinin başladığının, hem de uluslararası jeopolitika ve jeostrateji de yeni açılımların ortaya çıkacağına sinyallerini vermiştir.

Sovyetler Birliği'nin parçalanmasından sonra uluslararası sistemde yerini alan Rusya Federasyonu, 1991-2000 yılları arasında, Gorbaçov'un 1985 tarihinde başlattığı Glasnost ve Perestroyka politikaları doğrultusunda liberal-demokratik siyasi yapıya geçiş ve serbest piyasa ekonomisi sistemine entegre olma yolunda hızlı bir reform sürecine girişmiştir. Özellikle de Boris Yeltsin'in uyguladığı Batı yanlısı politikalar ile bütün dikkat ve motivasyonunu iç politika üzerinde yoğunlaştıran Rusya Federasyonu, böylece Amerika Birleşik Devletleri'nin uluslararası sistemde elinde bulundurduğu liderlik vasfına herhangi bir karşılık verememiştir. Başta Avrasya olmak üzere, Sovyetler Birliği'nin etkisi altındaki bütün coğrafi alt sistemlerde meydana gelen jeostratejik güç boşluğu, Amerika Birleşik Devletleri tarafından doldurulmaya çalışılmıştır. Söz konusu dönemde Amerika Birleşik Devletleri, önce Irak'ın Kuveyt İşgali sonrasında Birleşmiş Milletler mekanizmasını;

ardından da Bosna Hersek krizi sürecinde, uyguladığı çifte standartlara ve tezatlıklara rağmen, NATO askeri gücünü devreye sokarak izlediği aktif dış politikalar ile adeta uluslararası sistemin hakemi ve denetleyicisi rolünü oynamıştır (Davutoğlu, 2001: 110).

Sovyetler Birliği'nin parçalanması ve Soğuk Savaş'ın sona ermesi sonucu 1990-2000 arası dönemde Amerika Birleşik Devletleri'nin dünya uluslararası siyasal sistemindeki hareket alanını fazlasıyla arttırmış ve tek kalan süper güç olarak Amerika Birleşik Devletleri'ni küresel bir imparatorluk olma amacına yöneltmiştir. Bu amaç aynı zamanda, Amerika Birleşik Devletleri'nin jeostratejik hedef ve politikaları, 1990 sonrası dönemde Amerika Birleşik Devletleri liderliğindeki uluslararası sistemin tek kutuplu olduğu biçimindeki düşüncelerin de ortaya çıkmasına neden olmuştur. Aslında, tek süper güç Amerika Birleşik Devletleri'nin “yönlendirici liderliğindeki” bu dönem, uluslararası sistemde bir ara dönemi ve/veya bir geçiş dönemini ifade etse de, 11 Eylül saldırıları ve sonrasındaki tarihsel süreç, Amerika Birleşik Devletleri'nin önderliğindeki uluslararası siyasal sistemin tekrardan kırılarak tek kutuplu dönemin ve çok kutuplu sistemin başlamasına neden olmuştur (Sönmezoğlu, 2002: 63).

Çok kutuplu dünya düzenine geri dönüşün simgesel olayı olan, 11 Eylül terör saldırıları sonrası Amerika Birleşik Devletleri'nin Orta Doğu ve Orta Asya'da elinin zayıflamasıyla Rusya, Çin, Hindistan, Japonya ve Avrupa Birliği gibi küresel lider olma potansiyeline sahip uluslararası aktörler; Amerika Birleşik Devletleri'nin küresel rakipleri durumuna gelerek, bölgesel ve küresel konjonktürde stratejik açılımlarına ivme kazandırmışlardır (Davutoğlu, 2002: 25).

Günümüz çok kutuplu uluslararası siyasal sistemi göz önüne alındığında; Amerika Birleşik Devletleri'nin kendini hala tek kutuplu bir dünyanın lideri konumunda gördüğünün savunan Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in, 2007 tarihli 43. Güvenlik Konferansı'nda Amerika Birleşik Devletleri'ni aldığı konuşmasında;

“Son yıllarda Amerika Birleşik Devletleri politikalarındaki tek kutuplu bir dünya yaratma çabalarını tedirginlikle izliyorum. Bir ülke

kendi kurallarını dünyanın geride kalanına, sanki kendi iç düzeniymiş gibi, kabul ettirmeye çalışırsa huzur ve istikrar değil, sorun bekleyin. Çağdaş dünyada tek efendi fikri mümkün olmadığı gibi, kabul edilmez de. Amerika Birleşik Devletleri, tehlikeli biçimde güç kullanıyor. Avrupa'ya füze kalkını kurarsanız gereken cevabı veririz.” (Arıboğan, 2007: 323)

Gelecekte ise uluslararası siyasal sistemin yapısı; Amerika Birleşik Devletleri Ulusal İstihbarat Konseyi'nin “Küresel Eğilimler” başlıklı raporuna göre 2025 yılına gelindiğinde, güç eksenini Batı'dan Doğu'ya doğru kayarken, devlet dışı aktörler de uluslararası sistemde önemli bir nüfuza sahip olarak, yükselen devletlerle birlikte sistemin çoğulculuğuna katkıda bulunacakları, Rusya Federasyonu, Çin Halk Cumhuriyeti ve Hindistan'ın Orta Doğu'da daha büyük roller üstleneceği ve bu durumda küresel çok kutuplu sistem olarak adlandırılacağı belirtilmektedir (Arıboğan, 2007: 323-324).

3.2.2. Şanghay İşbirliği Örgütü ve Varşova Paktı Karşılaştırılması

Şanghay Beşlisi adıyla kurulan organizasyon 26 Nisan 1996 tarihinde beş devletin Sınır Bölgelerinde Askeri Güvenin Derinleştirilmesi Anlaşmasını imzalamasıyla kurulmuştur (Şanghay İşbirliği Örgütü, 2015). Amaç olarak sınır güvenliği konularını önde tutan bu yapı, Çin Halk Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu arasında oluşan sınır ihlallerinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Varşova Paktı'na bakıldığında ise kuruluş amacının ve politikalarının çok daha farklı olduğu gözlemlenmektedir. Öyle ki Varşova Paktı, Batı'ya karşı ekonomik ve askeri stratejilerini belirleyerek genişlemeyi amaçlayan, Sovyetlere karşı uygulanan her türlü tehdit politikasına karşı kalabalık bir ses vermeyi ve topyekün saldırıya geçmeyi hedefleyen bir yapı olarak tarih sahnesinde önemli bir rol üstlendiği gözlemlenmektedir (Armaoğlu, 1949).

Varşova Paktı denildiğinde ilk akla gelen devlet Sovyetler Birliği olduğu için, Şanghay işbirliği Örgütü çerçevesinde Rusya Federasyonu'nun başı çektiği bir yapının oluşumu ister istemez Şanghay İşbirliği Örgütü için günümüzün Varşova Paktı mı? Sorusunu akıllara getirmektedir. 2. Bölümde işlediğimiz kadarıyla,

Şanghay İşbirliği Örgütü'nün gerek kuruluş zamanı gerekse de amaç ve hedefleri ele alındığında Varşova Paktı ile pek çok benzer noktaların bulunduğu ortadadır. Ancak gerek coğrafi, gerekse de ideolojik anlamda zıt noktalarının bolluğu da gözle görülür biçimde karşımızda durmaktadır.

Batının NATO gibi savunma amaçlı girişimini, kendi güvenlikleri için bir tehdit olarak algılayan Sovyetler Birliği ve diğer komünist ülkeler, kısa bir süre sonra NATO'ya karşı kendi örgütlenmelerini oluşturma çabası içine girilerek Varşova Paktı'nı kurmuşlardır (Gaddis, 2002: 27).

Anlaşılabacağı üzere bu durum bizlere Varşova Paktı'nın batıya karşı bir kalkan olarak kullanılan bir yapı olduğunu gösterirken aynı zamanda birliğin ideolojik bir birliktelik olarak ortak paydalarda buluşabildiğinin ve amaç ve hedeflerini komünist idealler çerçevesinde birleştirdiğinin en büyük göstergesi olmuştur. Soğuk Savaş döneminin dünya haritası göz önünde bulundurulduğunda da coğrafi olarak batıya karşı bir perde görevi üstlendiği açıkça belli olan Varşova Paktı, Batı ile arasında keskin bir çizgi çekerek kendisini iki kutuplu dünyada Doğu ayağının yönlendiricisi ve politika üreticisi konumuna geçirmiştir.

Kaynak: (<http://marksist.org/icerik/Tarihte-Bugun/2307/1>)

Harita 2.7. Varşova Paktı Ülkelerinin Dünya Haritasındaki Yeri - 1991

Ancak Şanghay İşbirliği Örgütü'nün ideolojik ve coğrafi yapısını incelediğimizde karşımıza ideolojik açıdan farklılık gösteren ve jeopolitik ve jeostratejik konum itibariyle Avrupa kıtasına Varşova Paktı'na nazaran daha uzak bir hinterlanda sahip olduğu gözlemlenmektedir.

1.2.4.2.3. Varşova Paktı ve **2.1.** Şanghay İşbirliği Örgütü başlıklarında incelendiği üzere bu iki oluşumun en benzer yanı Rusya Federasyonu'nun örgütlerin lideri konumunda bulunması olmaktadır. Şanghay İşbirliği Örgütü'ne üye devletlerin kuruluşundan sonra daha çok ekonomik anlaşmalarla birlikteliği yönetmeleri Varşova Paktı'ndan yapı itibari ile çok farklı bir oluşum olarak görünmesine sebep olsa da, sonraları birliğin askeri tatbikatlar ile güç gösterisinde bulunmaları ve kendilerini savunma ağırlıklı bir örgüt olarak nitelendiren açıklamaları Şanghay İşbirliği Örgütü'nün askeri alana evrileceğine işaret olarak karşımızda durmaktadır.

Kaynak: (<http://www.mea.gov.in/in-focus-topic.htm?103/SCO>)

Harita 2.8. Şanghay İşbirliği Örgütü Ülkelerinin Dünya Haritasındaki Yeri - 2016

Haritada yeşil dışında bulunan lacivert ve bordo renkli ülkelerin diyalog ve gözlemci ülkeler olduğu gerçeğini göz önünde bulundurduğumuzda Şanghay İşbirliği Örgütü, Varşova Paktı'nda olduğu gibi Batı'ya doğru genişleme çabasında olmasından söz edilebilir. **2.2.** Şanghay İşbirliği Örgütü'ne Üye Devletlerin Yapıları başlığında incelediğimiz kadarı ile Şanghay İşbirliği Örgütü'nün askeri ve ekonomik gücünü Çin Halk Cumhuriyeti'nin ve Rusya Federasyonu'nun çektiğini söylemek yerinde olacaktır. Diğer Türk cumhuriyetlerin zengin doğal kaynakları dışında ne ticari olarak nede askeri olarak örgüte artı yönde bir etkilerinin olmadığı açıkça görülmektedir. Yine Varşova Paktı'nın incelendiği **1.2.4.2.3.** Varşova Paktı başlığı ile görülen Soğuk Savaş Dönemi içinde Sovyetler Birliği'nin Pakt için aynı değer ve öneme sahip olduğu görülmektedir. Gerek askeri gerekse ekonomik olarak Varşova Paktı'nın diğer üyelerine göre paktı büyük abisi konumunda olduğu gözlemlenmektedir. Ancak Şanghay İşbirliği Örgütü çok kutuplu uluslararası siyasal sistemin üzerine kurulu olması nedeniyle Çin Halk Cumhuriyeti'nin örgüt ve küresel arena için önemi ve nüfuzu göz önüne alınmalıdır. Öyle ki Şanghay İşbirliği Örgütü Çin Halk Cumhuriyeti için Rusya Federasyonu olmadan, Rusya Federasyonu için ise Çin Halk Cumhuriyeti olmadan anlamını yitireceğinden hiç şüphe yoktur.

3.3. ŞİÖ ve NATO'nun Öncülüğünde Yeni Soğuk Savaş Tehlikesi adlı başlıkta Çin Halk Cumhuriyeti'nin Rusya Federasyonu'nun yanında bulunmasının, Şanghay İşbirliği Örgütü'nün NATO karşısında gücünde artı yönde ne gibi değişiklikleri yanında getirebileceğinin sinyallerini alabilmek için incelenecektir.

3.3. ŞİÖ ve NATO'nun Öncülüğünde Yeni Soğuk Savaş Tehlikesi

Soğuk Savaş sonrası dünyanın bulunduğu diken üstü vaziyetin getirdiği tedirginliğin dağılması ile birlikte, nükleer tehditlerin kalktığı ve yerini devletler veya örgütler eliyle politik restleşmelere bıraktığı bir 21. Yüzyıl yaşamaktayız. Birinci ve ikinci Dünya Savaşlarının ardından süper güç olarak gösterilen devletlerin nükleer güçlerine güvenmeleri ve aba altındaki bir sopa olarak caydırıcı etkisini kullanmaları da, aslında savaşların kazanan tarafında olursa bile ekonomilerinin büyük darbe aldığı ve savaşmak yerine nükleer gücü savaşmamak için bir kalkan olarak kullandıklarının en önemli göstergesi olmuştur. İkinci Dünya Savaşına

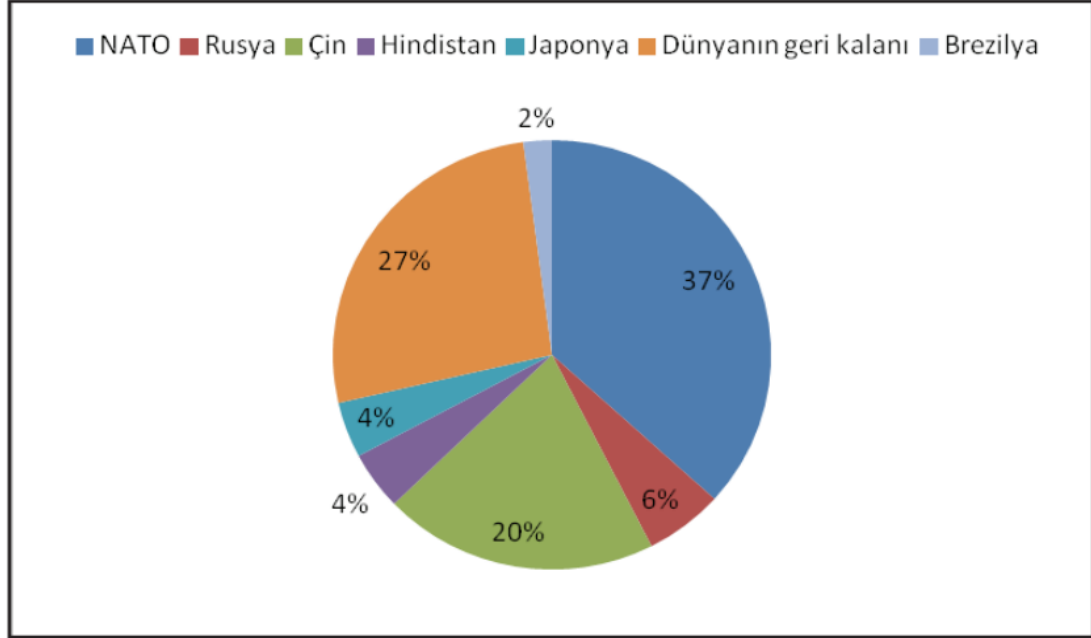
bakıldığında, çıkış sebeplerinin sadece toprak kazanma veya karşılıklı restleşmeler sonucu devletlerin rüştünü ispatlama gibi sığ sebeplere dayalı olmadığı apaçık ortadadır.

İmparatorlukların ve krallıkların ortadan kalktığı Birinci Dünya Savaşı'nın sebebi olarak ekonomik çıkarları gösteren uzmanlar, milyonlarca kişinin hayatını kaybettiği bu savaşın, İngilizlerin Alman sanayi ve ekonomisine bir darbe olarak görmüşlerdir.

Bu bağlamda bir dünya savaşı çıkma ihtimali bu iki büyük gücün savaşma ihtimali ile doğru orantılıdır. İki kutuplu sistemin ortadan kalkması ile birlikte dünya Amerika Birleşik Devletleri merkezli tek bir kutbun siyasi ve ekonomik gücü ile dünyanın şekillendiği fikri ile iyiden iyiye kendini inandırmış durumdadır. Ancak Amerika Birleşik Devletleri her ne kadar ekonomik, askeri ve siyasi açıdan tek süper güç olsa da, Soğuk Savaş döneminde tüm sorumluluğu üzerine alınmayarak riskleri paylaşmış ve NATO'yu bir kalkan olarak Rusya'ya karşı kullanarak; Amerika Birleşik Devletleri'nin düşmanı NATO üyelerinin de mutlak düşmanıdır algısını kullanmıştır. Nitekim bu olaylar ışığında Sovyetler Birliği İkinci Dünya Savaşı sonrası da politikaları ile Batılı devletleri kendine ve Doğu bloğuna bir canavar olarak göstermesine yetmiştir.

Birleşmiş Milletler, NATO ve Avrupa Birliği gibi entegrasyonların günümüzde savaş başlatıp savaş bitirecek güçte bir öneme sahip olmaları, devletlerarası lobiciliğin 21. Yüzyıl'ın en önemli savaş kozu sayıldığı, ülke çıkarlarının devletlerarası işbirliği örgütleri vasıtasıyla birleştirilerek çıkar birliği oluşturulduğu bir dönemden geçmekteyiz. Bu çerçevede 3. Bölümde belirtildiği üzere Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucu NATO amaçsız kalmış olsa da, dünyada herhangi bir güç boşluğunun oluşmaması için ve dünyanın yeni düzenine Batı devletlerinin birlikte ayak uydurmaları gerekliliği düşüncesi, amaçsız kalsa dahi bölünmemesi birliklerin devletler açısından ne denli önemli olduğunu gözler önüne sermektedir. Gelişen ve değişen dünyada politika üretmek ve strateji belirlemek sadece devletlerin bireysel sorumluluğu olmaktan çıkmakta ve ortak amaç ve hedefler için çıkar birliğinin örgütsel birliğe evrilmesine zemin hazırlamaktadır.

Esasında amaçtan çok bir araç olarak kullanılan örgütler ekonomik, siyasi ve askeri çıkarlar etrafında kurulmuş olsalar da, 2. Bölümde değinildiği gibi kendilerinin güncelleyerek, yapı ve hedeflerinde değişikliğe gidebilirler.

Kaynak:(https://www.iea.org/media/freepublications/security/EnergySupplySecurity2014_PART2.pdf)

Şekil 3.1. NATO'nun Enerji Tüketiminin Dünya Enerji Tüketimindeki Yeri - 2012

Uluslararası Enerji Ajansı (IEA) verileri dikkate alındığında da, 2035 itibari ile ülkelerin küresel enerji talepleri bugünkü talep seviyesine oranla %50'den fazla artmadı beklenmektedir. Bu artışa paralel olarak yukarıdaki tabloda belirtildiği üzere NATO üyelerinin günümüz enerji tüketiminin dünya piyasasına oranı %37 olmasına karşın, 2020 itibari ile enerji tüketim ihtiyacının %70'ini dış kaynaklardan ithal bir şekilde karşılaması beklenmektedir. Aynı şekilde söz konusu doğal gaz olduğunda da çok benzer bir durum dikkati çekmektedir. NATO üyesi ülkelerin dünya doğalgaz rezervleri ele alındığında bu rezervlerin sadece %7'sine sahip olması ancak küresel tüketim ele alındığında da %34 gibi bir miktara ihtiyaç duyduğu ortadadır (IEA, 2012).

Görüldüğü üzere Rusya'ya karşı olarak kurulan ve Amerika Birleşik Devletleri'nin güdümünde bulunan bu devasa yapı, enerji açısından da oldukça zengin konumda bulunan Rusya'ya bir dost olarak görünmesi mantıklı bir yaklaşım olmayacaktır. Bu nedenler Orta Asya'da Çin gibi 3. Bir güç olarak tanımlanan bir

ülke ile Şanghay İşbirliği Örgütü'nü kuran ve Rusya'nın bu örgütü sadece ekonomik çıkarları uğruna kurduğunun göstergesi olmamaktadır.

3. Bölümde Rusya, Amerika Birleşik Devletleri ve NATO'nun politika ve tehdit algılarına bakıldığında terör, örgütsel savunma gibi amaçların yanı sıra enerjinin de bir savaş sebebi olduğu apaçık ortadadır. Orta Doğu'yu kasıp kavuran Arap Baharı, Rusya'daki ekonomik kriz, 2008 Dünya Krizi, bu süper güçlerin Suriye konusunda terör gruplarını destekleme konularında ortak paydada birleşmeleri, nükleer güç olan bu iki ülkeyi yeni bir Soğuk Savaş'ın baş aktörleri haline getirebilir.

2. Bölümde Şanghay İşbirliği Örgütü'nün amaçları kısmında belirtildiği üzere ekonomik bir yapı olarak kurulmasına karşın üye altı devletin Rusya ve Çin öncülüğünde askeri tatbikatlar düzenlemesi, NATO'nun ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Rusya'ya yönelik sert açıklamaları, Rusya'nın tavizkar olmayan tutumu, Rusya'nın müttefik olarak gördüğü ve NATO ile arabuluculuk yapabilmesi anlamın da neredeyse tek dostu olan Türkiye'yi uçak krizini başlatan ülke olarak görmesi ve 21. Yüzyılın henüz başlarında gerilimin bu denli artması Rusya ve Amerika Birleşik Devletleri açısından dolaylı olarak dünya açısından ileride pekte parlak bir tablonun görünememesine neden olmaktadır.

Çin gibi dünya ekonomik nüfuzunun sınırları hala kestirilemeyen bir gücü Şanghay İşbirliği Örgütü sayesinde alabilen Rusya, Amerika Birleşik Devletleri ve NATO ile girişilebilecek yeni bir Soğuk Savaş mücadelesinde Çin kartını kartını kullanmaktan çekinmeyecektir. Bu da Soğuk Savaş döneminden farklı olarak 4. Bir gücün yeni Soğuk Savaş döneminde NATO ve Amerika Birleşik Devletleri'ne karşılık oyuna dahil olması anlamına gelmektedir. Çin ve Rusya'nın, Amerika Birleşik Devletleri ve NATO müttefiklerine karşı açıktan açığa tehdit politikalarının başlaması hiç kuşkusuz Soğuk Savaş döneminden daha çetrefilli günleri küresel sistemin bünyesine sokmuş olacaktır.

Devletlerin askeri yapılarının karşılaştırıldığı 2. Bölüme bakıldığında, Şanghay İşbirliği Örgütü'ne bağlı devletlerden sadece Rusya ve Çin'in askeri ve nükleer gücü, Amerika Birleşik Devletleri ve NATO'nun askeri gücüne neredeyse

denk geldiği gözlemlenmektedir. Bu bağlamda çıkabilecek birçok çatışmada dünyanın geri dönülmez karanlık bir sürece sürüklenmesi içten bile değildir.

Büyük devletlerin büyük sorun, çıkar, strateji, amaç, vizyon ve hedeflerinin olduğu düşünüldüğünde, böyle bir çatışma ortamında yaşananlar sebebiyle bu devletleri kayıplarının da paralel olarak ne kadar büyük olabileceği aşıkardır. Bu nedenle Rusya ve Amerika Birleşik Devletleri arasında alevlenecek bir savaş, aynı Sovyetler döneminde olduğu gibi Soğuk bir savaşın izlerini taşıyan bir yapıda olabileceği beklenebilir.

3.4. Sonuç

Bütün bu argümanlar ele alındığında da sonuç olarak yeni bir Soğuk Savaş ortamının oluşması için Şanghay İşbirliği Örgütü'nün sadece askeri bir yapıya evrilmesi tek başına yeterli olmayacaktır. Ancak ve ancak diğer argümanlarında bir araya gelmesi sonucu kesin olarak Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya'nın söylemlerle birbirlerini tekrar düşman ilan etmesi ile yapbozun tamamlanması gerekmektedir. Bu argümanlar Amerika Birleşik Devletleri ve Batının son yıllarda Rusya'ya karşı uyguladığı ekonomik baskı, Birleşmiş Milletler kararlarında genel anlamda Rusya ve Çin'in yalnız bırakılması, Birleşmiş Milletlerin daha çok Amerika Birleşik Devletleri'nin politikalarına uygun davranış göstermesi, terörist gruplara iki ülkenin de karşılıklı olarak destek verirken çıkarlarına ters düşen terör odaklarının ortadan kaldırılması gerekliliğini savunan tezleri, Arap Baharı sürecinde Amerika Birleşik Devletleri'nin politika bazında çoğu ülkede istediği hedefe ulaşması, Rusya ve Amerika Birleşik Devletleri'nin, Suriye politikalarında tamamen zıt kutuplarda bulunmaları, Ortadoğu'da bu iki ülkenin giriştiği silah ve enerji savaşları, karşılıklı olarak son yıllarda dünya medyasında çeşitli algı operasyonları düzenlemeye dönük politikaları yeni bir Soğuk Savaş'ın filizlenmesi için sayılabilecek birkaç argüman olarak görünmektedir. Her savaş, savaş öncesinde cereyan eden olayları içinde barındıran bir süreci de içinde barındırmaktadır. Kimi kendini din savaşları olarak gerçekliğe dökmüştür, kimi de Irak ve Afganistan'da olduğu gibi el-Kaide'yi referans alarak yapılan operasyonlarla hayata geçmiştir.

Ancak Soğuk Savaş denildiğinde ve tarihin tekerrür gücü ele alındığında henüz üzerinden 25 yıl gibi kısa bir süre geçmesine rağmen hala tazeliğini ve hafızalardaki yerini koruyan bu olgunun tekrar canlanabilmesi bu iki ülkenin de bu tecrübeyi yakından yaşamaları gelişebilecek büyük bir askeri krizde kendini tekrardan gösterebileceğine birer işaret olarak karşımızda durmaktadır.

Dünyanın tekrardan böyle büyük bir felaketin eşiğine gelmesi kuşkusuz 2. Dünya Savaşı sonrası olduğu gibi dünya insanlığını tekrardan diken üstünde tutan, devlet politikalarını 25 sene önceki gibi kutuplaşan dünyaya göre revize eden, askeri, ekonomik ve siyasi olarak yeni bir çıkılmaz sürüklenen bir yapıyı da beraberinde getirecektir. Küba'da olduğu gibi bu iki devletin dahi topraklarında olmamasına rağmen 3. hatta 4. Ülkeleri alenen içine doğru sürükleyebilecek çaptaki bu restleşmeler, ülkeleri bir taraf olmaya itecek ve taraf olurken de aslında barıştan yana olarak bu iki devri dizginleyebilme inancı ile arabulucu pozisyonda oldukları gözlemlenebilecektir.

Bu tez Şanghay İşbirliği Örgütü ekseninde NATO'ya karşı bir askeri evirilmenin Soğuk Savaş'a zemin hazırlayıp hazırlayamayacağı sorunsalına bir cevap verebilmek için tasarlansa da, yeni bir Soğuk Savaş'ta dünyanın neleri kaybedip neleri göze alabileceğinin de şifrelerini barındırmaktadır. Yeni bir Soğuk Savaş çıkacak mıdır sorusu üzerine düşünüldüğünde, bu iki ülke arasında sıcak bir çatışma çıkma ihtimali, Soğuk Savaş'ın çıkma ihtimalinden daha düşük olarak görülmektedir. Rasyonel düşünüldüğünde bu iki ülke dünyayı nükleer bombalarla bir cehennem yerine çeviremeyecekleri ortadadır. Ancak konuyu pragmatist veya machiavellist olarak ele aldığımızda, Hitler ve Stalin gibi liderler boyunduruğunda bu iki ülke yönetimi ileride şekillenirse gerçekten neler olabileceğini önceden kestirmek güçtür.

Sonuç olarak küreselleşen dünya, bir ikinci Soğuk Savaş dönemini ne siyasi nede ekonomik olarak kaldırabilmesi ve izlerinin silinmesi 25 yıl gibi kısa bir zaman diliminden fazla sürecektir. Sıcak bir konvansiyonel çatışma ise nükleer koz ile birlikte kullanıldığında dünyanın sonunu getirecektir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Arıboğan, A. (2007). Uluslararası İlişkiler Düşüncesi, İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, 323.

Arı, T. (2004). Uluslararası İlişkiler Teorisi, İstanbul: Alfa Yayınları, 513.

Austin, G. (2002). European Union Policy Responses to the Shanghai Cooperation Organization. Brussels: European Institute for Asian Studies (EIAS) Publications.

Collins, A. (2009). Contemporary Security Studies. 12. Baskı. İngiltere: Folens Publishers

Chung, C.P. (2006). China and the Institutionlization of the Shanghai Cooperation Organization. 53.5: 5(20 Mayıs 2015)

Çomak, H. , Gökalp, A. (2008). ORTA ASYA TOPLUMLARINDA SOSYAL, SİYASİ, EKONOMİK ARAYIŞLAR, Uluslararası Sosyal Bilimciler Kongresi. Bişkek: II. CONGRESS OF INTERNATIONAL SOCIAL SCIENTISTS

ÇUBUKÇU, M. (2013). Yıkılın bu Düzen! Arap Ayaklanmaları ve Sonrası. 2. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları

Davutoğlu, A. (2002). Küresel Bunalım, İstanbul: Küre Yayınları, 25.

Davutoğlu, A. (2001). Stratejik Derinlik, İstanbul: Küre Yayınları, 2001: 110.

Dedeoğlu, B. (2008). Uluslararası Güvenlik ve Strateji. 2.Baskı. İstanbul: Yeniüzyıl Yayınları.

Ergin,M. (2008). Uluslararası Politika Stratejileri. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 499.

Sönmezoğlu, F. (2002). Uluslararası İlişkilere Giriş, İstanbul: Der Yayınevi, 35.

Gaddis, “The Cold War,” s. 27; Tellal, E. (2002). “SSCB’yle İlişkiler”, Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Baskın Oran, 5. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 500.

Gündüz, A. (2009). Milletlerarası Hukuk-Temel Belgeler, Örnek Kararlar, İstanbul: Beta, 5: 3.

Mackenzie, D. (2010). A World Beyond Borders: An IntroductiontotheHistory of International Organizations. Toronto: University of Toronto Press

Öztürk, O. (2007). Amerika Çökerken Yeni Kutuplaşma, Ankara: Fark Yayınları, 7.

Platon(Eflatun), Çeviri Eyüboğlu, S. (2004). Devlet. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. 8: 369

Saray, M. (1984), Rus İşgali Devrinde Osmanlı Devleti ile Türkistan Hanlıkları Arasındaki Münasebetler. 1. Baskı. İstanbul: Türk Tarih Kurumu Yayınları

Schuyler, E. (1967), Peter the Great, Emperor of Russia: a Study of Historical Biography. New York: Russel&Russel

Steven W. Hook, John Spaniner, Amerikan Dış Politikası: İkinci Dünya Savaşı'ndan Günümüze, İstanbul: İnkılap Yayınevi, 359.

Sur, M. (2008). Uluslararası Hukukun Esasları, 3. Bası, İstanbul: Beta Yayınları.

Tanilli, S. (2007). Devlet ve Demokrasi. 1. Baskı. İstanbul: Alkım Yayınevi

Yapıcı, U. (2004). Küresel Süreçte Türk dış politikasının Yeni Açılımları, İstanbul: IQ Yayınları, 1: 100.

Yinanç, R. , Taşdemir, H. (2002). Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye. Ankara: Seçkin yayıncılık

Kanun, Yönetmelikler ve Kararnamaler

Rusya Federasyonu Federal Kanun, (1996). Savunma Organizasyonu Kanunu. N 61-FZ. Kremlin, Moskova. <http://docs.cntd.ru/document/9020348> (14 Haziran 2015)

Rusya Federasyonu'nun Askeri Doktrini, (1993).

<http://news.kremlin.ru/media/events/files/41d527556bec8deb3530.pdf> (12 Ocak 2015)

Rusya Federasyonu'nun Askeri Doktrini, (2014)

<http://www.forsvarsmakten.se/siteassets/4-om-myndigheten/dokumentfiler/doktriner/operativ-doktrin-2014.pdf>

Savunma Bakanlığı Yönetmeliği, (2007). Başkanlık Kararı ile onaylanan Rusya Federasyonu Savunma Bakanlığı Yönetmeliği. N 817. Kremlin, Moskova.

http://base.garant.ru/187301/#block_1000 (14 Haziran 2015)

Makale - İnternet Makaleleri – Resmi Kurum

Akgün, B. (2012). ABD'nin Suriye Politikası, Suriye Krizinde Bölgesel ve Küresel Aktörler (Perspektifler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri), Stratejik Düşünceler Enstitüsü Uluslararası İlişiler Program Koordinatörlüğü, 11-12.

<http://www.sde.org.tr/userfiles/file/suriye%20analiz.pdf> (21 Ocak 2016)

Akgün, B. (2012). ABD'nin Suriye Politikası, Suriye Krizinde Bölgesel ve Küresel Aktörler (Perspektifler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri), Stratejik Düşünceler Enstitüsü Uluslararası İlişiler Program Koordinatörlüğü, 14-15.

<http://www.sde.org.tr/userfiles/file/suriye%20analiz.pdf> (21 Ocak 2016)

Amineh, M. P.&Houweling, H. (2007). Global energy security and its geopolitic alimped iments the case of the Caspianregion. Perspectives on Global Development

Ankara Ticaret Odası. (2015). Çin Ekonomi Politikası.

<http://www.atonet.org.tr/yeni/index.php?p=1148&l=1> (1 Ağustos 2015)

Armaoğlu, F. (1949). “Sovyet-Amerikan Münasebetleri”, SBO Dergisi, 424-425.

<http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi/pdf/4/1/fahiarmaoglu.pdf>

Ateş, A. (2015). SU KONUSUNDA FAALİYET GÖSTEREN ULUSLARARASI KURULUŞLAR ÖZELİNDE İSLAM İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI (İİT) ÖRNEĞİ. Uzmanlık Tezi. Ankara: T.C.ORMAN VE SU İŞLERİBAKANLIĞI http://suyonetimi.ormansu.gov.tr/Libraries/su/Uzmanl%C4%B1k_Tezi_Alper_ATE%C5%9E_06072015_1.sflb.ashx(4Nisan 2015)

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı. (2015). 40 Years of OSCE. <http://www.osce.org/whatistheosce>(8 Mayıs 2015)

Aybet, G. (1999). “NATO’s New Missions”, Journale Of İnternational Affairs. 4.1: 3 <http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/02/GulnurAybet3.pdf> (26 Ocak 2016)

Aybet, G. (1999). “NATO’s New Missions”, Journale Of İnternational Affairs. 4. 1: 5. <http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/02/GulnurAybet3.pdf> (27 Ocak 2016)

Birleşmiş Milletler. (2015). Información General. <http://www.un.org/es/sections/about-un/overview/index.html> (7 Mayıs 2015)

Birsel, H. (2012). Başlangıçtan Günümüze NATO Sorunsalı “Madalyonun İki Yüzü” SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi Mayıs 2012, Sayı:25: 4 http://sablon.sdu.edu.tr/dergi/sosbilder/dosyalar/25/25_08.pdf (26 Ocak 2016)

Çelikpala, M. (2014). “Enerji Güvenliği: NATO’nun Yeni Tehdit Algısı”, Uluslararası İlişkiler, 10. 40: 75-99. <https://www.ciaonet.org/attachments/25876/uploads> (28 Ocak 2016)

CIA. (2015). ORTA ASYA: KAZAKİSTAN. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kz.html> (2 Ekim 2015)

CIA. (2015). ORTA ASYA: KIRGIZİSTAN. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kg.html>(2 Ekim 2015)

CIA. (2015). ORTA ASYA: ÖZBEKİSTAN. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/uz.html>(2 Ekim 2015)

CIA. (2015). ORTA ASYA: TACİKİSTAN.

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ti.html>(2 Ekim 2015)

CUTLER, Robert M. (2007). US–Russian Strategic Relations and the Structuration of Central Asia. Perspectives on Global Development & Technology. 6. 1-3: 109-125.

[https://www.researchgate.net/publication/233614576_US-](https://www.researchgate.net/publication/233614576_US-Russian_Strategic_Relations_and_the_Structuration_of_Central_Asia)

[Russian_Strategic_Relations_and_the_Structuration_of_Central_Asia](https://www.researchgate.net/publication/233614576_US-Russian_Strategic_Relations_and_the_Structuration_of_Central_Asia) (10 Haziran 2015)

Çin Halk Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı.(2015). Donanma.

<http://eng.mod.gov.cn/ArmedForces/navy.htm> (1 Ağustos 2015)

Çin Halk Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı.(2015). Ordu.

<http://eng.mod.gov.cn/ArmedForces/army.htm> (1 Ağustos 2015)

Çin Halk Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı.(2015). Hava Kuvvetleri.

<http://eng.mod.gov.cn/ArmedForces/airforce.htm> (1 Ağustos 2015)

DEDEOĞLU, B. (1998). Uluslararası Örgütlerin Farklı Sınıflandırılma Biçimleri.

İktisat

Fakültesi

Mecmuası, 49.1:15.[http://dergipark.ulakbim.gov.tr/iuifm/article/view/1023007293/0\(3](http://dergipark.ulakbim.gov.tr/iuifm/article/view/1023007293/0(3)

Nisan 2015)

Demircan, E. S. ve Ener, M. (2004), IMF'nin Gelişmekte Olan Ülkeler ve Türkiye'de Uygulanan İstikrar Programları Üzerine Etkileri, Çanakkale 18 Mart

Üniversitesi Yönetim Bilimleri Dergisi, 1(1-2), 83-102

[http://acikerisim.lib.comu.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/COMU/482/esra_siverekli_ma](http://acikerisim.lib.comu.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/COMU/482/esra_siverekli_makale.PDF?sequence=1&isAllowed=y)

[kale.PDF?sequence=1&isAllowed=y](http://acikerisim.lib.comu.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/COMU/482/esra_siverekli_makale.PDF?sequence=1&isAllowed=y) (13 Nisan 2015)

Demir, S. (2010). Dünden Bugüne Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı. Güvenlik Stratejileri Dergisi. 11: 28-29. http://www.harapak.edu.tr/dokuman/gsd_haziran2010.pdf(8 Mayıs 2015)

Dünya Bankası. (2014). Özbekistan Cumhuriyeti Genel Ekonomik Göstergeleri. <http://www.worldbank.org/en/country/uzbekistan> (2 Eylül 2015).

Dünya Bankası. (2014). Tacikistan Cumhuriyeti Genel Ekonomik Göstergeleri. <http://www.worldbank.org/en/country/tajikistan> (1 Eylül 2015)

Dünya Bankası. (2015). Kırgızistan Cumhuriyeti Genel Ekonomik Göstergeleri. <http://www.worldbank.org/en/country/kyrgyzrepublic> (1 Ağustos 2015).

Dünya Bankası. (2015). Kazakistan Cumhuriyeti Genel Ekonomik Göstergeleri. <http://data.worldbank.org/country/kazakhstan> (27 Temmuz 2015).

Dünya Bankası. (2015). Çin Halk Cumhuriyeti Genel Ekonomik Göstergeleri. <http://data.worldbank.org/country/china> (20 Temmuz 2015).

Dünya Bankası. (2015). Rusya Federasyonu Genel Ekonomik Göstergeleri. <http://data.worldbank.org/country/russian-federation> (12 Haziran 2015).

Dönmez, S. (2010). GÜVENLİK ANLAYIŞININ DÖNÜŞÜMÜ: İTTİFAK KAVRAMI VE NATO, Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi SBE https://www.researchgate.net/publication/279649372_Guvenlik_Anlayisinin_Donusumu_Ittifak_Kavrami_ve_Nato(15 Nisan 2015)

Ekemenli, T. (2013). ŞANGHAY İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ, GELECEĞİ VE TÜRKİYE. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: T.C. Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Erşen, E. (2014). Rusya'nın Arap Baharı Politikası. Ortadoğu Analiz Dergisi. ORSAM. 6.61: 80-81.
http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2014320_22emreersen.pdf (21 Ocak 2016)

FERRIS, G. (1996). Reactions of Diverse Groupsto Politics in the Workplate. Journal of Management. 22.1: 23<http://jom.sagepub.com/content/40/7/1813.full.pdf+html> (5 Mayıs 2015)

Fodor, N. (1990) . The Warsaw Treaty Organization - A Political And Organizational Analysis. London: Mac Millan Press.

George, J. (1914). Allgemeine Staatslehre. USA: University of California Libraries

Gürkaynak, M. (2004). İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASINDA AVRUPA'DA SAVUNMA VE GÜVENLİK. ANKARA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI. Doktora Tezi. acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/243/533.pdf

Göngen, M.A. (2014). Arap Baharı Karşısında ABD'nin Tutumu. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi. 33: 11.
http://sablon.sdu.edu.tr/dergi/sosbilder/dosyalar/33/33_1.pdf (26 Ocak 2016)

Gözebe, H. (2014). NATO'NUN ASKERÎ TRANSFORMASYONUNUN (DÖNÜŞÜMÜNÜN) TÜRK HAVA KUVVETLERİ PROJE VE TEKNOLOJİLERİNE ETKİLERİNİN ANALİZİ, Doktora Tezi. Ankara: T.C. KARA HARP OKULU SBE <http://docplayer.biz.tr/5936702-Nato-nun-askeri-transformasyonunun-donusumunun-turk-hava-kuvvetleri-proje-ve-teknolojilerine-etkilerinin-analizi.html> (16 Nisan 2015)

Hansen , L. ve Nissenbaum, H. (2009). “Digital Disaster, Cyber Security and the Copenhagen School”, International Studies Quarterly, 53: 1155-1175. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-2478.2009.00572.x/full> (29 Ocak 2016)

Hayka, M. (2008). Gacko MF Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetleri Hukuki destek Dijital Kütüphane. Flint, Michigan. 342. http://www.allpravo.ru/library/doc6934p0/instrum6935/item6943.html#_ftnref17(12 Haziran 2015)

Hessbruegge, J.A. (2004). The Shanghai Cooperation Organization: A Holy Alliance for Central Asia?. The Fletcher School Online Journal for Issues Related to Southwest Asia and Islamic Civilization. 3: 2 <http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Publications/Detail/?lang=en&id=26035> (10 Mayıs 2015)

Huasheng, Z. (2006). The Shanghai Cooperation Organization at 5: Achievements and Challenges Ahead. Washington: China and Eurasia Forum Quarterly. 4. 3: 105 <http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Publications/Detail/?ots591=0c54e3b3-1e9c-be1e-2c24-a6a8c7060233&lng=en&id=31687> (13 Mayıs 2015)

İsmailov, E. (2015). Rusya-Batı Krizi Çerçevesinde Rusya'nın Yeni Askeri Doktrini. BİLGESAM. 1190: 2. <http://docplayer.biz.tr/7464718-Rusya-bati-krizi-cercevesinde-rusya-nin-yeni-askeri-doktrini.html> (17 Şubat 2016)

İsmailov, E. (2015). Rusya-Batı Krizi Çerçevesinde Rusya'nın Yeni Askeri Doktrini. BİLGESAM. 1190: 4-5. <http://docplayer.biz.tr/7464718-Rusya-bati-krizi-cercevesinde-rusya-nin-yeni-askeri-doktrini.html> (17 Şubat 2016)

İşcan, Ö.F. (2007). SİYASAL ARENA METAFORU OLARAK ÖRGÜTLER VE ÖRGÜTSEL SİYASETİN ÖRGÜTSEL ADALET ALGISINA ETKİSİ. Atatürk

Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi. 6.1: 151.
<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/446/5006.pdf> (5 Mayıs 2015)

Jha, Raghbendra, (2003). *MacroeconomicsforDevelopingCountries*, Routledge, Second Edition. [https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=t-MyYRE9nPoc&oi=fnd&pg=PR9&dq=%E2%80%A2%09Jha,+Raghbendra,\(2003\).+Macroeconomics+for+Developing+Countries,+Routledge,+Second+Edition.&ots=mZYmlFlN9X&sig=rrTrt2bT8Gtz7aPEhX2YeJ1SB1g&redir_esc=y#v=onepage&q=%E2%80%A2%09Jha%2C%20Raghbendra%2C%20\(2003\).%20Macroeconomics%20for%20Developing%20Countries%2C%20Routledge%2C%20Second%20Edition.&f=false](https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=t-MyYRE9nPoc&oi=fnd&pg=PR9&dq=%E2%80%A2%09Jha,+Raghbendra,(2003).+Macroeconomics+for+Developing+Countries,+Routledge,+Second+Edition.&ots=mZYmlFlN9X&sig=rrTrt2bT8Gtz7aPEhX2YeJ1SB1g&redir_esc=y#v=onepage&q=%E2%80%A2%09Jha%2C%20Raghbendra%2C%20(2003).%20Macroeconomics%20for%20Developing%20Countries%2C%20Routledge%2C%20Second%20Edition.&f=false) (15 Nisan 2015)

KARABULUT, B. (2007). Karadeniz'den Ortadoğu'ya Uzanan Bir Dış Politika Geçmişten Günümüze Suriye-Rusya İlişkileri, *Karadeniz Araştırmaları*, 15: 67-88
<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/karadearas/article/viewFile/5000052638/5000049957> (21 Ocak 2016).

Kazakistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği. (2015). Kazakistan Hakkında Kısa Bilgi. <http://www.kazakhstan.org.tr/index.asp?sayfa=33> (1 Ağustos 2015).

Kazakistan Cumhurbaşkanlığı. (2015). Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı. http://www.akorda.kz/kz/republic_of_kazakhstan/president(1 Ağustos 2015).

Kazakistan İstanbul Başkonsolosluğu. (2015). Kazakistan Cumhuriyeti. <http://www.kazistconsulate.org/default.aspx?gr=2&simId=34&/KazakistanBasKonsoloslugu/Genel-belgiler.html> (1 Ağustos 2015).

Kırgızistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği. (2016). Kırgızistan Hakkında. <http://www.kgembassy.org.tr/index.php/tr/krgzistan/krgzistan-hakknda> (1 Ağustos 2015).

Kırgızistan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı.

<http://www.mfa.gov.kg/contents/view/id/32> (1 Ağustos 2015).

Kibaroglu, M. (2006). Kitle İmha Silahları ile Terör: Kıyametin Yeni Eşiği mi?, Avrasya Dosyası. 12.3: 119.

<http://www.mustafakibaroglu.com/sitebuildercontent/sitebuilderfiles/Kibaroglu-AvrasyaDosyasi-WMD-Terror-2007.pdf> (15 Mart 2015).

Kibaroglu, M. (2006). Kitle İmha Silahları ile Terör: Kıyametin Yeni Eşiği mi?, Avrasya Dosyası. 12.3:120. <http://www.mustafakibaroglu.com/sitebuildercontent/sitebuilderfiles/Kibaroglu-AvrasyaDosyasi-WMD-Terror-2007.pdf> (15 Mart 2015).

Kutlay, M. Ve Dinçer, B. (2011). Arap Baharı, ABD' nin Hegemonik Projesi" midir?, Türkiye Günlüğü. 107:100 <http://mustafakutlay.com/wp-content/uploads/2015/03/Arap-Bahar%C4%B1-ABDnin-Hegemonik-Projesi-midir-T%C3%BCrkiye-G%C3%BCnl%C3%BC%C4%9F%C3%BC.pdf> (21 Ocak 2016)

Köni, H. (2001). Genel Sistem Kuramı ve Uluslararası Siyasetteki Yeri, Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM) Yayınları, 27.

Mitchell, A. (2001). "To Forest all a 'Digital Pearl Harbor", U.S. Looksto System Separate From Internet", The New York Times. <http://www.nytimes.com/2001/11/17/technology/17INTE.html?pagewanted=all> (29 Ocak 2016)

Modern Defence, Strategic ConceptfortheDefenceand Security of theMembers of the North AtlanticTreatyOrganization, Lizbon Zirvesi, 19–20 Kasım 2010, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68828.htm?mode=pressrelease(29 Ocak 2016)

Moens, A. (2003). NATO andEuropean Security: AlliancePoliticsFromtheEnd of theColdWartothe Age of Terrorism. Westport, Conn: Praeger

Musabay Baki, P. (2014). Avrasya'da Bölgesel İşbirliği Sürecinden İşbirliği Mekanizmasına: Türk Konseyi. Bilge Strateji. 6.11: 134-135. <http://www.bilgestrateji.com/makale/BS2014-2/Avrasyada-Bolgesel-Isbirligi-Surecinden-Isbirligi-Mekanizmasına-Turk-Konseyi.pdf> (21 Mart 2015)

NATO, (2008). Bucharest Summit Declaration, Lisbon. http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm(29 Ocak 2016)

NATO, (2010). Lisbon Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Lisbon. http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68828.htm(29 Ocak 2016)

NATO (2016) Kosova'da NATO'nun Rolü. http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.htm(27 Ocak 2016)

OĞAN, G. (2009). Şanghay İşbirliği Örgütü: Bölgesel Güç Dengeleri Açısından. Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

OPEC. (2013). Annual Statistical Bulletin. http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/ASB2013.pdf (25 Ocak 2016)

Özbekistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği. (2015). Özbekistan Profili. <http://www.uzembassy.org.tr/index.php/tr/ozbek-turk-iliskileri/ozbekistan-profil> (2 Eylül 2015).

Özbekistan Cumhuriyeti Hükümet Portalı. (2015). Özbekistan Cumhuriyeti Genel Bilgiler. <https://www.gov.uz/en/pages/population> (2 Eylül 2015)

Özbekistan Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı. (2014). <https://mineconomy.uz/en> (2 Eylül 2015)

Özel, M. (2003). AVRUPA Birliğinde BÖLGE, BÖLGESELLEŞME, BÖLGE YÖNETİMLERİ KAVRAMLARI ÜZERİNE. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi. 58.1: 98. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/458/5194.pdf> (20 Mart 2015)

Özkan, M. (2014). “Mısır Dış Politikası: Dünü, Bugünü, Sorunları”. SETA. .88: 9. <http://setav.org/tr/misir-dis-politikasi-dunu-bugunu-sorunlari/analiz/14577> (25 Ocak 2016)

Özlük, E. (2015). ORSAM BÖLGESEL GELİŞMELER DEĞERLENDİRMESİ. ORSAM. 35: 2. http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/20151215_35BRIEFsadullah2.pdf (21 Ocak 2016)

Öztürk, İ. (2009). IMF POLİTİKALARININ GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERİN MAKROEKONOMİK PERFORMANSLARINA ETKİLERİ. Doktora Tezi. Adana: ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ. <http://library.cu.edu.tr/tezler/7684.pdf> (13Nisan 2015)

Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetleri. (1993). Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetleri Matkap Yönetmeliği. http://militera.lib.ru/regulations/russr/1993_su/index.html (12Haziran 2015)

Rusya Federasyonu Ankara Büyükelçiliği.(2015). Gerçekler ve Rakamlarla Rusya. http://www.turkey.mid.ru/hakk_t02.html (10 Haziran 2015)

Rusya Federasyonu Savunma Bakanlığı, (2015). Kara Kuvvetleri. <http://eng.mil.ru/en/structure/forces/ground.htm> (12 Haziran 2015)

Rusya Federasyonu Savunma Bakanlığı, (2015). RF Kara Kuvvetleri Tarihi.
<http://eng.mil.ru/en/structure/forces/ground/history.htm> (12 Haziran 2015)

SETAV. (2010). Yılmaz, N. NATO'nun 'Kırmızı Kitabı' Yeniden Yazıldı.
<http://arsiv.setav.org/public/HaberDetay.aspx?Dil=tr&hid=54698&q=nato-nun-kirmizi-kitabi-yeniden-yazildi>(27 Ocak 2016)

Sert, O. (2012). BÖLGE, TÜRKİYE'DE BÖLGE KAVRAMI VE KALKINMA AJANSLARININ YAPISI. Sosyal Bilimler Dergisi. 2.4: 119.
http://sbe.kilis.edu.tr/dergi/sayi_4/Osman_sert.pdf (17Mart 2015).

Sorkina, M.(2009). Geopolitics at the Crossroads of Eurasia, Master tezi. Belçika: Ghent Universty

Sönmezoğlu, F. (2006). Türk Dış Politikası. İstanbul: Der Yayınları 463.
<http://www.akademikbakis.org/eskisite/17/2yenidunya.pdf> (25 Ocak 2016)

Sönmezoğlu, F. (2006). Türk Dış Politikası. İstanbul, Der Yayınları. 470-471
<http://www.akademikbakis.org/eskisite/17/2yenidunya.pdf>(26 Ocak 2016)

Tacikistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği. (2015). Tacikistan Tanıtımı.http://www.tajikembassytr.org/www/trk/Icerik_Detay.asp?Icerik=1472 (1 Eylül 2015)

T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı. (2013). Bir Bakışta AB.
<http://www.ab.gov.tr/index.php?p=3> (15 Nisan 2015)

T.C. Adalet Bakanlığı. (1945). Birleşmiş Milletler Antlaşması.
http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktaraflioz/bm/bm_01.pdf (7 Mayıs 2015)

T.C. Dışışleri Bakanlığı. (2008). Blackseaför. <http://www.mfa.gov.tr/blackseaför.en.mfa> (2 Mayıs 2015)

T.C. Dışışleri Bakanlığı. (2015). Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve Türkiye. <http://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler-teskilati-ve-turkiye.tr.mfa> (7 Mayıs 2015)

Thomas, T. (2003). “Al Qaeda and the Internet: The Danger of ‘Cyberplanning.’” Parameters, Cilt 33.1: 114-122. <http://fmso.leavenworth.army.mil/documents/alqaedainternet.HTM> (28 Ocak 2016)

Tolipov, F. (2004). On the Role of the Central Asian Cooperation Organization Within the SCO. Central Asia and Caucasus. CA&CC Press 3: 1-2. http://www.ca-c.org/journal/2004/journal_eng/cac-03/18.toleng.shtml (15 Mayıs 2015)

Türk Deniz Kuvvetleri komutanlığı. (2014). Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu. http://www.dzkk.tsk.tr/icerik.php?icerik_id=229&dil=1&blackseaför=1 (1 Mayıs 2015)

Union of International Associations, (2011). Yearbook of International Organisations, <http://www.uia.be/ybvoll>

Sak, Y. (2012). Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 12: 1205-1230.
Yılmaz, M. (2005). Westphalia' dan Günümüze Savaş. Uluslar arası ilişkiler akademi dergisi. 12.2: 15-18. <http://www.uidergisi.com.tr/wp-content/uploads/2011/06/Westphaliadan-Gunumuze-Savas.pdf> (25 Ocak 2016)

Yılmaz, M. (2009). SOĞUK SAVAŞ SONRASINDA “YENİ DÜNYA DÜZENİ”. Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi. ISSN:1694-528X s. 3 (26 Ocak 2016)

Yiğın, S. (2009). ÇİN EKONOMİSİ VE DIŞ TİCARET İLİŞKİLERİ. YÜKSEK LİSANS TEZİ. ADANA: T.C. ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ. <http://library.cu.edu.tr/tezler/7323.pdf> (10 Haziran 2015)

Yuan, J.D. (2003). ChinaandtheShanghaiCooperationOrganization: Anti-TerrorismandBeijing's Central AsianPolicy. *PolitologiskeStudier*6.2: 128-130. <http://fletcher.tufts.edu/~media/Fletcher/Microsites/al%20Nakhlah/archives/pdfs/hessbruegg-e%202.pdf> (17 Mayıs 2015)

Zeyrek, C. (2010). ORTA ASYA'DA ETKİN BÖLGESEL BÜTÜNLEŞME ÇABALARI: ŞANGHAY İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ (ŞİÖ). *Ege Akademik Bakış Dergisi*. 10. 3: 871 http://www.onlinedergi.com/makaledosyaları/51/pdf2010_3_8.pdf (12 Mayıs 2015)

Zorgbibe, C. (1983). Lesalliances dans le systèmemonial. *Politique étrangère*. 48.2: 473. http://www.persee.fr/doc/-/document-display/polit_0032-342x_1983_num_48_2_3322_t1_0473_0000_2 (3 Nisan 2015)

İNTERNET KAYNAKLARI

http://www.politikadergisi.com/konuk_yazar/Şanghay-İşbirliği-Örgütü?Page=1 (20 Mayıs 2015).

http://www.amcharts.com/visited_countries/#CN

http://www.amcharts.com/visited_countries/#RU

<http://www.nkfu.com/cin-cografi-ozellikleri-ve-yuzey-sekilleri/>

<http://www.nato.int/kfor/docu/docs/pdf/mta.pdf>(27 Ocak 2016)

Çin Halk Cumhuriyeti Merkezi Halk Hükümeti.(2014). Coğrafya.

http://english.gov.cn/archive/china_abc/2014/09/02/content_281474985266381.htm (1 Ağustos 2015)

<http://marksist.org/icerik/Tarihte-Bugun/2307/1>

<http://www.mea.gov.in/in-focus-topic.htm?103/SCO>

http://www.amcharts.com/visited_countries/#UZ

<http://data.worldbank.org/country/tajikistan>

http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=tajikistan

http://www.amcharts.com/visited_countries/#TJ

<http://francais.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/kyrgyz-republic>

http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=kyrgyzstan

http://www.amcharts.com/visited_countries/#KG

http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=kazakhstan

<http://askerigucu.com/cinin-askeri-gucu.asp>

http://www.amcharts.com/visited_countries/#CN

<http://data.worldbank.org/country/russian-federation>

<http://askerigucu.com/rusyanin-askeri-gucu.asp>

http://www.amcharts.com/visited_countries/#RU

http://www.amcharts.com/visited_countries/#KZ

<http://data.worldbank.org/country/uzbekistan>

<http://www.imf.org/>

<http://www.un.org/>

<http://www.sectsko.org>

<http://europa.eu/>

www.osce.org

<http://www.worldbank.org>

<http://www.imf.org>

<http://www.nato.int>

<http://www.opec.org>